

סיכום הלכות מקוואות

להערות והארות: zivyosef2@gmail.com

סימן ר"א- הלכות מעיין ומקווה

• טבילת טמאים במקווה טהרה (א')

מקורות לטבילה במקווה: "אך במי נידה יתחטא", דין כלי מדין נלמד ממים שהנידה טובלת בהם. "ורחץ במים את כל בשרו", מים שכל גופו עולה בהם ושיערו חז"ל שהוא מ' סאה. "כי אם רחץ בשרו במים ובא השמש וטהר", מה ביאת שמשו כולה כאחד אף אדם בעינין מים שגופו עולה בהם כולו כאחד.

שיעור מ' סאה:

אמה על אמה ברום שלוש אמות במרובע באמה בת ששה טפחים וחצי אצבע. **ב"י:** מ"א אלף ותע"ב אצבעות.
בדה"ב: מ"ד אלף וקי"ח אצבעות וחצי אצבע.
וביאר הש"ך שאין סתירה בדברי השו"ע, דבב"י מיירי באצבעות שוחקות ובדה"ב מיירי באצבעות עצבות.

מה המקור לדין מ' סאה?

רשב"א ור"ן- דאורייתא שכתבו להחמיר באיסור כרת.
ב"י- דרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא.

- מקווה נמוך ורחב שניתן לטבול בו בשכיבה כשר.¹
- מקווה ובו פחות ממי' סאה פסול: **ר"ש בר צמח:** חסר קורטוב.
ב"י: אפי' משהו.
- בור המקווה צריך להיות גדול ממי' סאה כדי שלא יצאו המים לחוץ בזמן שטובל בתוכו ויחסר משיעורו.
מעיל צדקה: מיירי אף במקווה שיש בו אלף סאה שאין מי גשמים מטהרים בזוחלין וכדין סדק לקמן ס"נ.
פתחי תשובה: יש לחלק דהכא המים אינם חשובים כזוחלין כיוון שיוצאים ע"י הטובל ולא מחמת עצמם.
והביא להשיב דכיוון שהמים אינם חוזרים למקומם אף אם יצאו מחמת הטובל חשיבי כזוחלין.

טבילה במים חיים:

רוב הראשונים- זב בלבד.
רש"י- (ע"פ פירוש א') אף בזבה צריך מים חיים.

מים שאובים:

פסולים. מה מעיין העשוי בידי שמים אף מקווה עשוי בידי שמים.²

דין מעיין:

טבילת כלים: מעיין מטהר בכל שהוא ולא צריך מ' סאה.
רבנו שמחה- אף בפחות מרביעית.
מרדכי- בעי עכ"פ רביעית.
טבילת אדם: **רמב"ם וראב"ד-** סגי במים שכל גופו עולה בהם בבת אחת.³
רא"ש ור"י- אף במעין בעינין מ' סאה.⁴
---להלכה---
השו"ע פסק להחמיר כדעת הרא"ש ור"י.

- מעיין שיש בו מ' סאה בצירוף המים מתחילתו ועד סופו, לכו"ע יכול לטבול בכל מקום שכל גופו עולה בהן ואף שאין באותו מקום מ' סאה.
- חפירה בידי אדם ונביעה בידי שמים, דינה כמעין.

¹ ועיי לעיל ס"י קצ"ח ולקמן סעיף ס"ו, דבעינן שיהיה מעל לטבורה זרת.
² ועיי לקמן סעיף ג' אם מים שאובים פסולים מן התורה או מדרבנן.
³ **הראב"ד ביאר**, שבניגוד למקוה שנאמר בו "את כל בשרו", לגבי מעיין זב לא נאמר אלא "ורחץ בשרו במים חיים". וכך גם **נראה מדברי הרמב"ם**, שעל הלשון "טובלין ומטבילין" קאי ומשמע שאף בטבילת אדם כשר. (ואף שזה הלשון גם במשנה, יש לחלק בין דברי המשנה שניתן לדחוק אחרת לבין לשון הרמב"ם שלו שבר שיש לחלק בין טבילת אדם לכלים הוא היה מבאר זאת).
⁴ **הרא"ש ביאר**, דלא פלוג חז"ל לחלק בכל גוף לפי גודלו המתאים ולכן צריך דווקא מ' סאה.
ור"י ביאר, שמכך שנאמר בגמ' בחגיגה "ארעא חלחולי מחלחלא" משמע דמיירי במעין שמחלחל בקרקע ובכל זאת בעינין מ' סאה. (ובביאור דעת החולקים, אולי ניתן לומר שהגמ' מיירי במקוה העשוי בקרקע ללא סיד וכדו')

○ מעין מטהר בזוחלין בניגוד למקווה כדכתיב "אך מעין".

● **טבילה בנהרות (ב')**

איתא בגמרא (בכורות נה:), שמואל סובר שאפשר לטבול בנהרות משום שנהרא מכיפיה מבריך ולכן אין לחוש שמא ירבו נוטפים על הזוחלין. אבל רב סובר "מיטרא במערבא, סהדא רבה פרת", כלומר הנהר מתרבה ממי גשמים ויש לחוש שירבו נוטפים על הזוחלין ולכן אין לטבול בנהרות וכך עבד למעשה אבוה דשמואל. אומרת הגמרא, "ופליגא דידיה אדידיה" יש סתירה בדברי שמואל דאמר שמואל "אין המים מטהרים בזוחלין אלא פרת בימי תשרי".

שיטת ר"ת:

הלכה כשמואל קמא דשרי לטבול דנהרא מכיפיה מבריך דמסייעא ליה ברייתא דאין לך טפח יורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחיים.

רא"ש: לעולם איננו חוששים שירבו נוטפים על הזוחלין אע"פ שיש בנהר עשר ידות מים ממה שהיה בתחילה.⁵
רבנו ירוחם: אף לר"ת אם נתרבה הנהר הרבה ממי גשמים ימותין בי או ג' ימים עד שיטבול.⁶

שיטת ר"מ:

הלכה כשמואל בתרא וכרב ואבוה דשמואל שאין לטבול בנהרות. ומעיקר הדין שמואל סבר שניתן להתיר לטבול בנהרות משום דנהרא מכיפיה מבריך, אלא שלמעשה אסר גזירה אטו חרדלית של גשמים.⁷

שיטת הר"ן:

הלכה כשמואל בתרא וכרב ואבוה דשמואל שאין לטבול בנהרות אבל אף מעיקר הדין אסור לטבול בנהרות מחשש שמא ירבו נוטפים ודלא כהר"מ שהוא משום גזירה בלבד.⁸

איתא בתוספתא (פ"א ה"ז), מעיין שמימיו מועטים וריבה עליו והרחיבו מטהר באשבורן ואינו מטהר בזוחלין אלא עד המקום שהיה יכול להלך מתחילתו.

ראב"ד: מקום שהיה זורם מתחילה - כשר אף ברבו נוטפים על הזוחלין.⁹

מקום שלא היה זורם מתחילה - כשר רק ברבו זוחלין על הנוטפים וכעדוהו של ר"א בר צדוק.¹⁰

רמב"ם: גומת המעיין עצמו - כשר אף ברבו נוטפים על הזוחלין מדין ביטול ששם הוא חשיבות מימיו.¹¹

בהמשך הנהר במקום שהיה זורם מתחילה - כשר רק כשרבו זוחלים על הנוטפים.

מקום שלא היה זורם מתחילה - כשר רק כשרבו זוחלים על הנוטפים וכעדוהו של ר"א בר צדוק.¹²

מהר"ק: ברבו נוטפים בכל גוונא פסול אף במקום שהיה זורם מתחילה, וכשר רק כשרבו זוחלים. והחילוק

בתוספתא הוא כשרבו מי המעיין על מי המעיין המקוריים שאז כשר רק במקום שהיה זורם מתחילה.^{13, 14}

---להלכה---

⁵ וכ"כ הש"ך ששרי לטבול אף בכה"ג משום שעיקר הריבוי הוא ממקורו.

⁶ המרדכי כתב, שאף לר"ת אם הוא נהר המכזב פעם בשבע שנים יש לחוש שירבו נוטפים על הזוחלין. והקשה הב"י, מדוע כתב שהמדד הוא אם הנהר היה בארץ ישראל אם הוא היה מכזב או לא והרי תמיד נאמר 'מכיפיה מבריך'! ולכן כתב שמוכח מדבריו כדברי רבנו ירוחם שגם לר"ת לא תמיד אמרין דנהרא מכיפיה מבריך.

⁷ וביאר הר"מ, שהגמ' לא הוצרכה לומר ששמואל התיר רק מעיקר הדין ולמעשה דעתו לאסור, דכיוון שרב ואבוה דשמואל עבד עובדא הכי פשיטא דהכי עבדין.

וכתב הב"י, שהטור לא כתב בדברי הר"מ "ימי תשרי" כדאיתא בגמ' אלא כתב שניתן לטבול בכל זמן שברור שאין רוב מי גשמים כיוון שיייתכן שיהיה ניתן לטבול אף בימי אלול/ חשוון אם ברור שאין לחוש להפשרת שלגים ולכן דקדק לכתוב ימי תשרי ואף נהר פרת הוא לאו דווקא והכל לפי העניין.

⁸ הב"י למד שזו גם דעת הר"ש והרא"ש אבל הש"ך כתב שדעתם כמהר"ק. (ועי' בהגהות והערות לא* שהוא לכאוי תלוי בגירסאות בב"י).

⁹ ניתן לבאר את סברת הראב"ד: א. שלמד כרמב"ם שהוא מדין ביטול אלא שלא צריך שירבה דווקא במקום גומת המעיין. ב. דווקא במקום המקורי בו היה זורם יש לו שם מעיין ותו לא פקע אף ברבו נוטפים, אבל במקום שלא הוגדר עדיין כמעין כיוון שלא זרם שם מתחילה, בעיני עכ"פ שירבו זוחלים על נוטפים.

¹⁰ והרשב"א כתב שאף בכה"ג ראוי להחמיר.

¹¹ הר"ן ביאר בדעת הרמב"ם, שבמקום גומת המעיין נאמר החילוק בתוספתא בין נתרב או לא אבל במקום משך הנהר אף שהיה זורם מתחילה אם רבו נוטפים בכל גוונא אינו מטהר בזוחלין. אבל לקמן בב"י סעיף ט"ו, כתב בדעת הרמב"ם כמהר"ק שאף בריבה במקום גומת המעיין ברבו נוטפים מטהר רק באשבורן. (ועי' שם שהב"י למד בדעת הרמב"ם שהמשנה פליגא על התוספתא והלכה כמשנה שאין חילוק כלל בין ריבה גומת המעיין או לא אלא רק בין עומד לזוחל).

¹² עיקר חידושו של ר"א בר צדוק הוא שאף במקום שלא היה זורם מתחילה כשר כשרבו זוחלין, דאם מיירי שהיה זורם מתחילה מאי קמ"ל פשיטא שכשר והרי רבו זוחלים וכי ב' טיפות יפסלו נהר פרת?

¹³ המהר"ק כתב שדבריו הם כדברי הראב"ד והב"י הקשה על דבריו. והדרכי משה כתב שס"ל כרמב"ם וכ"כ רבנו ירוחם.

¹⁴ המהר"ק הוכיח את שיטתו דאם כשר במקום המקורי ברבו נוטפים מדוע אבוה דשמואל לא הטביל את בנותיו שם? וצ"ל: **רשב"א:** קשה לעמוד על מקומו ולכן העדיף שלא להטביל שם כלל. **ב"י:** טריחא ליה מילתא להיכנס בספינה ולילך עד אמצע הנהר.

השו"ע פסק כדעת ר"מ וכשמואל בתרא שאין לטבול בנהרות.
והרמ"א פסק שאין למחות במי שמיקל במקום שאין מקווה.

מה הדין מחצה נוטפים על מחצה זוחלין?

כתב הראב"ד, א. פסול מספק ובעיני רובא דאי אפשר לצמצם.

ב. כשר ומה שאמר ר"א בר צדוק שצריך רובא הוא רק לעניין זב הזקוק למים חיים.

---להלכה---

הש"ך דייק, מלשון השו"ע שאף במחצה על מחצה כשר וכתירוץ השני אבל לדינא כתב להחמיר משום שפסול נוטפים בזחילה הוא מדאורייתא כדלקמן.

○ **מדוע ניתן להרבות מים שאובים לתוך מקווה שיש בו מ' סאה ואילו נוטפים לא ניתן לרבות במעיין?**
תרומת הדשן: פסול שאובים הוא מצד תלוש וכשנפלו למקווה הפכו לזרועים בתוכו, אבל בנוטפים לא מהני זריעה.
ב"ח: פסול שאובים הוא מדרבנן ולכן כשרים כשנפלו לתוך מקווה משא"כ פסול זחילה שהוא מדאורייתא.

הט"ז הקשה על דבריהם: **א.** כתוב לגבי מעיין שהיה משוך כנדל שניתן להרבות לתוכו נוטפים ומטהר כפי שהיה משמע שמהני זריעה אף בנוטפים?

ב. מה החילוק בין תלוש שנעשה כמחובר בתוך המקווה, לבין מחובר שיעשה מחובר כמותו לטהר בזוחלין?

ולכן כתב, שבמעין המושך כנדל אין הכי נמי שמהני להוסיף לתוכו נוטפים בכדי שיטהר בזוחלין, אלא שלגבי נהר פרת מיירי שהתמעט כל כך עד שאין שם זוחלין ולכן פסול. והכא פסול מחמת שחיישין שהפשרת שלגים יורדים ממקום גבוה וקטפרס אינו חיבור ושמה תטבול שם במקום שאינו מטהר בזוחלין כיוון שאינו נחשב כמחובר למעיין.

○ **מה הם המפצי שעשה אביו דשמואל?**

רש"י: מחצלאות שיעמדו עליהן כדי שלא ידבק הטיט לרגליהן ומשום דין חציצה.

ר"ת: מחצלאות סביב הנהר שלא ימהרו לטבול ולא ידקדקו בטבילתן ומשום צניעות.

רמב"ם: מחצלאות סביב הנהר בכדי שיקוו המים ויהיו אשבורן ומשום החשש שמא ירבו נוטפים על הזוחלין.

○ **האם פסול זוחלין במי גשמים הוא מן התורה?**

מהר"ק: דאורייתא.

מרדכי: (ע"פ הבי"י) דרבנן אטו חרדלית של גשמים.

אבל הדרכי משה כתב, שאין מחלוקת דבזוחלין ודאי הוא דאורייתא, והמרדכי מיירי בנהרות ששם החשש הוא שמא ירבו נוטפים על הזוחלין וזו רק גזירה דרבנן.

• **טבילה במים שאובים (ג')**

מים שאובים:

ר"י: מן התורה כשר, ומדרבנן פסול שמא יטבול בתוך כלי שפסול מן התורה וקרא אסמכתא בעלמא.

ר"ת: כולו שאוב פסול מדאורייתא אבל ברובו כשר ונתן לתוכו ג' לוגין שאובים פסול מדרבנן ומספק אזלינן לקולא.

ראב"ד: אם הייתה בו יד אדם פסול מהתורה, אבל אם נשאבו מאליהם ע"י צינור פסול מדרבנן שכולה בהמשכה.

ר"ש: שאוב ע"י דבר המקבל טומאה פסול מהתורה, אבל אם נשאב ע"י כלי גללים/ אדמה פסול מדרבנן.

---להלכה---

הרמ"א פסק כדעת ר"ת.¹⁵

ביאור דין התוספתא "הניחו ריקן ומצאו מלא, כשר":

ר"י: כיוון דהוא דרבנן אזלינן מספק לקולא אף שייכתן שכולו שאוב.

רשב"ץ: כיוון שיש חזקה שנעשה בכשרות.¹⁶

מי פירות:

ריב"א: פסול מדרבנן.

ר"י: פסול מדאורייתא.

¹⁵ **ובדעת השו"ע,** עיי' לקמן סעיף נ"ג דמשמע מדבריו שכולה שאובה דרבנן. ועיי' עוד בסעיף ס"ט בדין זה. ולכאורה נראה כך גם מדברי הבי"י הכא שהביא את דעת הרמב"ם שהוא דרבנן, וכך למד גם בדעת הרי"ף וממילא אע"פ שהרא"ש חולק אזלינן בתר הרי"ף והרמב"ם נגד הרא"ש בכל מקום.

¹⁶ עיי' לקמן סעיף ס"ט שזה הביאור מדוע כשר מספק לשיטות שכולה שאובה דאורייתא. והובאו דבריו בדרכי משה סק"ח.

• מקווה של גוי (ד')

מקרה א': (רא"ש)

מקווה של גוי נעול במפתח שנמצא ביד ישראל, וכניסת המים למקווה היא בהמשכה דרך הגג, והגוי משכירו בשכר. לא נותרו במקווה כ"א סאה כשרים: אסור לטבול בו, מחשש שימלאו במים שאובים כדי לא להפסיד שכרו. נותרו במקווה כ"א סאה כשרים: מותר לטבול בו, דמים שאובים נטהרים ע"י רבייה והמשכה.

---להלכה---

השו"ע פסק שאין לטבול במקווה של גוי המקבל שכר, אלא"כ יש במקווה כ"א סאה.

הרמ"א ביאר מפני שרובו כשר והווי ספק דרבנן לקולא.

הש"ך ביאר שאין כוונת השו"ע להתיר מפני ספק דרבנן, דס"ל כדעת ר"י שאף בכולו שאוב הווי דרבנן, אלא שהשו"ע הצריך כ"א סאה בכדי להתיר לטבול לא רק בספק אלא לכתחילה, דמייירי במקווה שניתן למלאו רק דרך המשכה מהגג וכשר ע"י רבייה והמשכה.¹⁷ אבל הרמ"א ס"ל כדעת הר"י ולכן רק ביש בו כ"א סאה הווי ספק דרבנן, ומדין המשכה בלבד אין להקל מפני שדעת הרמ"א שאין להתיר אלא בהמשכה ע"ג קרקע.

הט"ז הביא את קושיית הב"י על הטור שכתב בסתמא שאין להאמין לגוי ומשמע מדבריו שאף בחסר סאה אחת פסול, והרי הרא"ש התיר כשיש כ"א סאה? **ותי' הט"ז** שהרא"ש מייירי שיכול למלא את המקווה רק ע"י המשכה ולכן כשר ביש בו כ"א סאה ואילו הטור מייירי שניתן למלא אף בשאובים ממש ולכן אף בחסר סאה אחת פסול.¹⁸ וממילא דברי השו"ע שביש בו כ"א סאה כשר אינם נכונים דרק בחשש המשכה יש להתיר.

מקרה ב': (רשב"א)

מקווה שהוא בבית מרחץ וכניסת המים למקווה היא בהמשכה דרך הגג, נעול בשני מנעולים שונים, ולאחר שניקוהו לחלוטין התמלא במי גשמים ופקקו הנקב בשעוה. מותר לטבול בו ואין לחוש שהגוי יחליף מימיו שלא יסרחו המים.

א. אף אם כולה שאובה כשרה מדאורייתא כדעת ר"י וממילא הוא רק ספק דרבנן ולקולא.

ב. כיוון שהמקווה נעול ולא בעינן שתי חותמות אלא באיסור דאורייתא או ביין נסך דניסוך חביב להו.

ג. יותר טוב להשאיר את הפקק פתוח שאז אף אם ימלאנו יהיה דרך המשכה. ואף אם ימלא את כולה כך, יש להתיר לדעת הר"י דשאובה שהמשיכה כולה כשרה, ובדרך כלל מי הגשמים נכנסים דרך נקב זה ולא יטרח למלאנו.

מקרה ג': (רשב"א)

בורות טבילה בבית הגוי מותר לטבול בהן ואין לחוש שמא היו מים שאובים במקווה לפני שמילאוהו במי גשמים.

לר"י: אף אם כולה שאובה הווי דרבנן ומספק אזלינן לקולא.

לר"ש: אף שהווי ספק דאורייתא יש להתיר **א.** אין דרכן למלא בכתף אלא בהיקבץ מי גשמים.

ב. הגוי מסיח לפי תומו וניתן לסמוך עליו.

מקרה ד': (ר"ש בר צמח)

מקווה שהייתה חסרה ומילאוהו:

יודעים מי מילא: ר"ש בר צמח כשר שניתן לסמוך על עדותו כעד אחד נאמן באיסורין.

מהר"ק פסול שאין עד אחד נאמן בכה"ג.¹⁹

לא יודעים מי מילא: כשר שרוב מצויין אצל מקווה מומחים הם, ואין לחוש לגוי שאינו מצוי אצל מקוואות ואין

סיבה שיטרח למלא. ואף לר"ש, חזקת מקוואות שנעשו בכשרות.

• טבילה בים (ה')

איתא במתניתין (פ"ה מ"ד), "ולמקוה המים קרא ימים":

ר' מאיר: ים דינו כמקווה ומטהר רק באשבורן.

ר' יהודה: הים הגדול דינו כמקווה ושאר הימים דינם כמעייין.²⁰

ר' יוסי: ים דינו כמעייין אך פסול לעניין זב ומצורע דבעינן מים חיים.

רש"י - נחלקו בשאר טמאים והלכה כר' יוסי ושרי לטבול בים אף בזוחלין.

רמב"ם - נחלקו בזב ומצורע אבל בשאר טמאים לכו"ע ים דינו כמעייין.

וביאר הב"י לפי"ז את שיטת ר' יוסי שדעתו כדעת ר' יהודה לחלק בין ים הגדול לשאר ימים אלא שלשיטתו

שאר הימים כשרים דווקא באשבורן,²¹ ובזוחלין פסולים אטו נהרות כיוון דבעינן מים חיים.²²

¹⁷ ודלא כשיטת הר"י ששאובה שהמשיכה כולה כשרה.

¹⁸ ואע"פ שהוא ספק דרבנן לא אזלינן לקולא. ואולי משום שיש רעותא בכך שהמקווה הוא של גוי ויש לחוש שמילאוהו.

¹⁹ **והוסיף המהרי"ק**, שאם יש שני עדים יהודים שנתקנה בכשרות וכנגדם גוים שמסיחים לפי תומם שנתקנה בפסול, המקווה כשר דאין לסמוך על גוי מסיח לפי תומו אלא בעדות אישה.

²⁰ סברתו: מפני שמה שנאמר בפסוק מתייחס לים שיש בו מיני ימים הרבה כים הגדול בלבד.

²¹ **וכתב הב"י**, שיש להכשיר טבילה בים בכה"ג אף שמימיו מלוחים משום שאינם מלוחים מחמת הארץ אלא מחמת עצמן.

²² בניגוד למעייין שלא גזרנו אטו נהרות משום שמעייין בדר"כ מימיו מועטים ולא אתי לאחילופי.

○ **גל שנתלש מהים ובו מ' סאה:**
טבל בראש הגל: עלתה לו טבילה.²³
זרק כלים לאוויר הגל: לא עלתה להם טבילה.

↓
רש"י - שאין מטבילין באוויר שלא מצינו בתורה מקווה אלא בקרקע דומיא דמעין ובור.
רמב"ם - משום שאין מטבילין בזוחלין, ק"ו באוויר.
וביאר הב"י, שהחשש הוא שיבואו לטעות ולומר שאם ניתן לטבול באוויר ים, יהיה ניתן לטבול בנוטפים אף בזוחלין ורק באוויר פסול. משום כך אסרנו לטבול באוויר ים וממילא נלמד שבנוטפים אסור לטבול בזוחלין.

↓
מדוע צריך שיהיה בגל מ' סאה והרי ים דינו כמעין שמטהר בכל שהוא? (רמב"ם וראב"ד לעיל)
דרישה: מ' סאה לאו דווקא, אלא קמ"ל דלא אמרינן שכיוון שנטבל בו דרך עמידתו לא בעינן שכל גופו עולה בו כאחד, קמ"ל שאף בכה"ג בעינן שיעור כל גופו.
ט"ז: נקט מילתא פסיקתא שכל גופו עולה בהם אף בגוף גדול אבל אין הכי נמי אם גופו קטן אף בפחות סגי.
ש"ד: מ' סאה הוא בדווקא, דכיוון שנתלש מן הים אינו כמעין ממש ורק בים עצמו מטהר בכל שהוא. ונעיי לקמן סעיף נ"ז שדעתו כך גם לגבי גל שנתלש מהמעין ואע"פ שלגבי דין זחילה עדיין דינו כמעין, זה משום שהוא עדיין זוחל ולא פסק ממנו כוח הזחילה. לחם ושמלה סקכ"א.

• **טבילה בכלי (ו-ז')**

כתב השו"ע, מ' סאה של מקווה (או מעין -ט"ז) הנמצאים בתוך כלי, פסולים לטבילה משום שאין טובלים בכלים.²⁴

↓
מה הדין כלי שקבעו ולבסוף חקקו?

שו"ע וש"ד: כשר.²⁵
נודע ביהודה: בטבילה דרבנן כשר, בטבילה דאורייתא פסול.²⁶
רעק"א: המים הנמשכים ממנו כשרים אך לטבול בתוכו פסול.

↓
מה הדין כלי הנקוב כשפופרת הנאד המחובר לקרקע, שסתם הנקב עם ברז מעץ?

נודע ביהודה: אסור לטבול בתוכו שלא התבטל משם כלי משום שבשעה שעשה הנקב היה דעתו לסותמו בברז.
בית אפרים: כשהנקב פתוח כשר וכשהנקב סתום בברז פסול. ולכן יעשה נקב אחד כמוציא רימון ויסתמו בבניין לאחר שקבעו בקרקע, ונקב נוסף כשפופרת הנאד ויפתח את הברז בכל שעה שבא לטבול בתוכו.

* * *

איתא במשנה (פ"ד מ"ה), השוקת שבסלע אינה פוסלת את המקווה אבל אם הייתה כלי וחיברה פוסלת את המקווה אלא"כ ניקבה מלמטה או מן הצד כל שהוא כשרה. וכמה היא בנקב כשפופרת הנאד. אמר ר"י בן בתירא מעשה בשוקת יהוא שהייתה בירושלים שהייתה נקובה כשפופרת הנאד והיו כל טהרות שבירושלים נעשות על גבה. ובי"ש פליגי דס"ל דבעינן שיפחת רובה.

איתא בתוספתא (פ"ד ה"ד), קסטילון המקלח מים בכרכים אם היה נקוב כשפופרת הנאד אינו פוסל את המקווה. ובני אסיא הכשירו אפילו נקוב כמחט. אמר ר' אלעזר ב"ר יוסי, הלכה זו הוריתי ברומי לטהרה וכשבאתי אצל חברי אמרו לי יפה הורית. במה דברים אמורים, מן הצד אבל מלמטה אינו פוסל את המקווה. ואם היה מקבל כל שהוא מן הנקב ולמטה פוסל את המקווה.

שיטת הרא"ש -

²³ **כתב הב"י** שלשית הרמב"ם אתי שפיר קושיית הגמ' אליבא דמ"ד דבעינן כוונה דמייירי ביושב ומצפה מתי יתלש הגל, מאי קמ"ל פשיטא? ות"י הגמ' שהחידוש הוא שלא גוזרים אטו חרדלית של גשמים. דלרמב"ם אין באמת חידוש משום שדין זה הוא לכריע ולכן הוצרכה הגמ' לומר חידוש אחר. אבל לרא"ש מה הקושיא פשיטא והרי החידוש הוא שהלכה כר' יוסי וא"כ מדוע הגמ' מביאה חידוש אחר.

²⁴ ועיי לקמן בב"י סוף ס"ח שהביא **דברי המרדכי** לבאר שאע"פ שלגבי טומאה וטהרה כלי המחזיק מ' סאה אינו חשוב כלי, לגבי מקווה פסול דאכתי חשיבי מים שאובים.

²⁵ **החתם סופר הסכים** לדברי הש"ד, וכתב שה"ה כשהחקיקה והקביעות באים בו זמנית נחשב כקבעו ולבסוף חקקו וכשר.

²⁶ כגון טבילת כלי זכוכית של גוי. ובטבילת נדה שראתה כתם כשר בדיעבד רק לאחר שטבלה כבר אף שהוא מדרבנן.

ביאור המשנה: ברישא מיירי בדין ביטול כלי ולכן אף בנקב כל שהוא אין לו שם כלי וניתן לטבול בו.²⁷ אבל בסיפא "וכמה היא?" קאי על הדין דאי' ביבמות ששוקת יהוא פחותה ממ' סאה והייתה מחוברת למקווה שלם, ובכה"ג בכדי ליצור עירוב מקוואות בעינן נקב כשפופרת הנאד דווקא.²⁸

ביאור התוספתא: המילים במה דברים אמורים הם חלק מדבריהם של חבריו של ר"א ב"ר יוסי ויש לחלק בין נקב מהצד דבעי כשפופרת הנאד לבין מלמטה שסגי בכלשהו.²⁹

תשובת הרא"ש - (ע"פ ב' ההסברים בב"י)

א. **טבילה בתוך כלי:** כשר בנקב כשפופרת הנאד.

עירוב מקוואות: כשר בנקב כשפופרת הנאד.

מים העוברים דרך כלי: כשר בנקב כל שהוא מלמטה ובנקב בעינן נקב כשפופרת הנאד.³⁰

ב. **טבילה בתוך כלי:** פסול בכל גוונא.³¹ ומ"ש הרא"ש בפסקיו 'לטבול בה', הכוונה לטבול על ידה שהמים היוצאים מתוכה אינם פוסלים את המקווה. (וכן נראה דעת רבנו ירוחם).

עירוב מקוואות: כשר בנקב כשפופרת הנאד.

מים העוברים דרך כלי: כשר בנקב כל שהוא מלמטה ובנקב מהצד בעינן נקב כשפופרת הנאד.

שיטת הרמב"ם

ביאור המשנה: המשנה כולה עוסקת בדין ביטול כלי וצריך דווקא נקב כשפופרת הנאד.³² וע"ז הביא ר"י בן בתירא את מעשה דשוקת יהוא שביטלה מתורת כלי.

ודין הגמ' ביבמות: א. מיירי בשוקת יהוא אחרת שלא היה בה מ' סאה וכשרה מדין עירוב מקוואות בנקב כשפופרת הנאד.³³

ב. מיירי באותה שוקת יהוא ומדין ביטול כלי, ומה שהביאה הגמ' את דין המשנה בעירוב

מקוואות הוא רק בכדי ללמדנו ששיעור שפופרת הנאד הוא כשני אצבעות.

ביאור התוספתא: מדובר בכלי גדול שניתן לטבול גם בתוכו. והלכה כר"א ב"ר יוסי שאמר 'לטהרה' כלומר, כשיעור מוציא זית שזהו שיעור המטהר כלי חרס מטומאה.³⁴ והמילים 'במה דברים אמורים' אינם חלק מדברי חבריו אלא מילתא באנפי נפשיה וכחלק מדברי ת"ק.

להבנת הרמב"ם, מדוע יש חילוק בין השיעור של המשנה לתוספתא?

א. במשנה מיירי שחיבר הכלי בסלע בעודו שלם, ולכן צריך דווקא נקב גדול כשפופרת הנאד בכדי להפקיע ממנו שם כלי. משא"כ בתוספתא מיירי שנקבו ואחר כך קבעו ולכן סגי בנקב כמוציא זית להפקיע ממנו שם כלי.³⁵

²⁷ וכמ"ד בתוספתא שמלמטה סגי בנקב כל שהוא אבל מן הצד בעינן נקב כשפופרת הנאד ובלבד שיהיה הנקב בשוליה שאינו יכול לקבל כלל מים. **והרשב"א הקשה** על הבנת הרא"ש, מדוע יש חילוק בין שיעור נקב מן הצד לבין שיעור נקב מלמטה והרי בשניהם אינו יכול לקבל כלל מים.

²⁸ וע"י לקמן סעיף מ' כיצד משערים נקב כשפופרת הנאד.

²⁹ **הב"י ביאר**, שזו גם **דעת הטור** שכתב "גיגית שקבועה בארץ ונתמלאה ממי גשמים אין טובלין בה וכו' ואם יש בשוליה נקב כשפופרת הנאד שרי". א. מיירי בניקב מצידו ולכן צריך כשפופרת הנאד. והלשון 'בשוליה' נאמר בכדי להשמיענו שצריך שהנקב יהיה קרוב לשולי הכלי שלא יוכל לקבל מים למטה ממנו. והטור סמך על דבריו לקמן שכלי שניקב בשוליו כל שהוא אינו חשוב עוד כלי לפסול המקווה וממילא יהיה ניתן גם לטבול בתוכו.

ב. הטור למד שאין להקל לכתחילה לעשות מקווה עם נקב כזה ולכן הצריך כשפופרת הנאד.

ג. הטור הבין שדברי הרא"ש סותרים זה את זה, והעיקר כדברי הרא"ש בתשובתו שצריך נקב כשפופרת הנאד אף מלמטה בכדי לטבול בתוכה. (וכהסבר א' של הב"י בתשובת הרא"ש).

³⁰ **הקשה הב"י**, א. מדוע הרא"ש מחלק בין מים העוברים דרך כלי שאינם פוסלים את המקווה וסגי אפילו בנקב כל שהוא, ואילו לענין טבילה בכלי צריך דווקא כשפופרת הנאד, והרי הלשון 'אינו פוסל את המקווה' נאמר אף לענין טבילה בכלי עצמו.

ב. הרי הרא"ש בפסקיו לא חילק בין טבילה בכלי שצריך כשפופרת הנאד לבין מים העוברים דרך הכלי שסגי

בנקב כל שהוא וא"כ דבריו סותרים אלו את אלו.

ג. הרי הרא"ש בתשובתו מביא ראיה לדבריו מהמשנה ואם יש משם הוכחה נמצא שהמשנה סותרת את דבריו בפסקים.

ד. במשנה מדובר לגבי מעיין שהעבירו ע"ג שוקת ששם ההיתר הוא למרות שהשוקת אינה נקובה כלל! וההיתר

הוא רק מדין חיבור ורק מחוץ לשוקת, וממילא מה הוכיח הרא"ש משם לדין ביטול כלי שיצטרכו נקב כשפופרת הנאד אף מלמטה. (אולם **כתב הב"י**, שניתן לומר שזו אינה קושיה משום שכונת הרא"ש לומר שכמו שגזרנו שלא לטבול בשוקת למרות שמי המעיין מטהרים את המים בכדי שלא יבואו לטבול אף בשוקת שאינה מחוברת למעיין, כך גזרנו שלא לטבול בכלי הנקוב כל שהוא כיוון שאינו ניכר ויבואו לטבול בו אף באינו נקוב. משום הכי הוכיח הרא"ש שצריך דווקא נקב כשפופרת הנאד).

³¹ **הב"י הבין**, שזו גם דעת הרי"ש ודייק זאת מדברי הרא"ש לגבי שידה ותיבה שבים, שהסיבה שניתן לטבול בתוכם אם נקוב כשפופרת הנאד היא משום שהים מקיפן. משמע, שאילו ליהם מקיפן אי אפשר לטבול בתוכן כלל! מוכח כהסבר ב' ברא"ש.

³² וכמ"ד בתוספתא שאף מלמטה או מן הצד בשוליה בעינן שיעור כשפופרת הנאד.

³³ **וביאר הב"י**, ש"מ"ש **כ"ל** טהרות שבירושלים: א. לאו דווקא דאין למדין מן הכללות ועשו קצת בשוקת זו וקצת בשוקת זו. ב. באמת בתקופה מסוימת הטבילו רק בשוקת זו ובתקופה אחרת בשוקת זו.

והב"י דייק ממספר שינויי לשון בין המשנה לברייתא שמדובר בשתי שקתות.

³⁴ ע"י לקמן סעיף מ' שהובאו בב"י דברי התוס' והסמ"ק שכתבו ששיעור הנקב ככונס משקה שהוא כעדשה.

³⁵ **וכתב הש"ך**, שלפ"ז מ"ש הרמ"א "וי"א דבעינן נקב כשפופרת הנאד" הוא לא מדויק, משום שאפ"ל שאף הטור והרא"ש ס"ל כדעת הרמב"ם, אלא שהם דברו על קבעו ולבסוף נקבו ולכן צריך נקב כשפופרת הנאד, אבל אהכ"נ אם נקבו קודם שקבעו סגי בנקב כמוציא זית. **ולכן כתב הש"ך** שתירוץ זה אינו עיקר אלא ב' התירוצים האחרים, וכדמוכח מסיום דברי הב"י ששאל כמאן ס"ל לטור ומאי קושיא נימא דס"ל כרמב"ם אלא שהטור מיירי בקבעו ואח"כ נקבו.

ב. במשנה מיירי בכלי אבנים דומיא דשוקת, ומכיוון שכלי אבנים אינם מקבלים טומאה אי אפשר לשער בהם כשיעור טהרה ולכן משערים בשיעור כשפופרת הנאד. משא"כ בתוספתא מיירי בכלי חרס ולכן דין הנקב הוא כשיעור טהרה.

ג. במשנה מיירי אף בכלי חרס, ובכ"ז גזרו להצריך נקב כשפופרת הנאד מחשש שאם נתיר בנקב קטן יותר, לא יהיה ניכר ההבדל בינו לבין שוקת שבסלע שכשרה בלא שום נקב כיוון שחקקו לאחר מכן. ולכן הצריכו נקב גדול הניכר. משא"כ בתוספתא מיירי בכלי שאינו מחובר לקרקע ואין מקום לטעות ולכן אף בנקב כמוציא זית סגי.

להבנת הרמב"ם, מדוע בשידה, תיבה ומגדל בעינן נקב כשפופרת הנאד?
כיוון שמדובר על כלי עץ ששיעור המטהרן הוא כמוציא רימון, ראו חכמים להקל וסגי בנקב כשפופרת הנאד שהוא השיעור המספיק לגבי עירוב מקוואות. ודין טומאה וטהרה שונה מדין מקוואות.

מה הדין בכה"ג שסתם את הנקב?

א. פקק את הנקב בסיד ובבנין כשר, כיוון שמוכח שאינו כלי אלא הווי כעין בנין.
ב. סתמו בסיד או בגפסיס פסול, כיוון שאינו דרך בנין ואף אינו קבוע בארץ.
ג. הוליכו ע"ג הארץ ועל גבי הסיד ומרח בטיט מהצדדים כשר.³⁶

1. אף שאינו קבור בארץ כמקווה כיוון שהכלי קבוע כשר. ותרתי בעינן הולכה ע"ג סיד ומירוח בטיט.³⁷
2. מהלשון 'הוליכו' משמע שגררו ע"ג הארץ או סיד ונסתם הנקב מחמת אותה גרירה, ואח"כ מירחו בטיט סביבות הנקב להעמיד את החומר שנדבק בשעת הגרירה והווי כעין בנין ולכן כשר.

שיטת הראב"ד-

טבילה בתוך כלי: פסול בכל גוונא.³⁸
עירוב מקוואות: כשר בנקב כשפופרת הנאד.
מים העוברים דרך כלי: כשר בנקב כדי טהרתו.³⁹

שיטת הריטב"א-

טבילה בתוך כלי: כשהכלי בים או במקווה- כשר כשיש בו נקב כשפופרת הנאד.
כשהכלי במעיין- דעת עצמו: כשר בנקב כשפופרת הנאד.⁴⁰
דעת הרא"ה: כשר בנקב כמוציא רימון משום שמדובר במים שמטהרים בזוחלין ובעינן נקב גדול יותר בכדי לתת לשאובים דין מעיין.

---להלכה---

השו"ע פסק כדעת הרמב"ם דבעינן נקב המטהרו (כמוציא זית) בכדי להתיר טבילה בכלי עצמו.⁴¹
והרמ"א כתב שיי"א דבעינן נקב כשפופרת הנאד וכדעת הטור והרא"ש בתשובתו (ע"פ הסבר אי בב"י). ועוד כתב הרמ"א ע"פ הרשב"א שניתן לעשות מקווה על הגג ובלבד שלא יהיה בתוך כלי.

האם ניתן לטבול בכלי נקוב המונח על הארץ ואינו קבוע?

רא"ש- כשר לטבילה כיוון שהוא נקוב.
רמב"ם- פסול לטבילה כל עוד לא קבעו בארץ.

---להלכה---

השו"ע פסק כדעת הרמב"ם והצריך בנוסף לנקב שיקבעו בארץ.

האם ניתן לטבול בתיבה שצפה ע"ג הנהר נקובה כשפופרת הנאד, ופקקה בכדי לשים בתוכה מים חמים ובשעת הטבילה מסירים הפקק?

רעק"א- כשר. לר"ש, ינקבו הפקק כל שהוא ובכך אין על המים שם מים שאובים. ולרמב"ם, אף דבעינן קבעו בארץ

³⁶ עיי' לקמן סעיף מ' שכתב השו"ע שבכה"ג נחשב כסתימה ופסול וצ"ל דמיירי שלא עשהו כעין בנין. (באה"ג שם) ועיי' פת"ש שם שתירץ באופן נוסף.

³⁷ **וביאר הב"י**, שמ"ש בתוספתא 'או': **א.** להבנת הרמב"ם פירושו 'ו-'. **ב.** הרמב"ם גרס בתוספתא 'ו-'.⁴¹

³⁸ **הקשה הב"י**, אם כדברי הראב"ד שיש לחוש שיישאר בקרקעית הכלי ובדפנו שיעור המקבל טומאה ואם היה מייחדו לכלי היה נחשב ככלי, אי"כ מדוע לענין עירוב מקוואות לא נחוש נמי להכי ואף בנקוב כשפופרת הנאד איכא למיחש.

³⁹ **הקשה הב"י**, דהרי סתם שידה ותיבה הם כלי עץ ושיעור בכדי טהרתו הוא כמוציא רימון שהוא הרבה יותר משפופרת הנאד, ולא ייתכן שדינו חמור יותר בטבילה מחוץ לכלי מאשר בעירוב מקוואות שטובל בכלי ממש.

⁴⁰ **הקשה הריטב"א**, מדוע בים שעשה שלמה היה נקוב כמוציא רימון? ותירץ:

א. התם לרווחא דמילתא עשה כן ולכן גם נקבו את כל רגלי השוורים למרות שסגי בניקוב רגל אחת מהן.

ב. התם בעינן כמוציא רימון כיוון שהיה נראה כטובל בתוך כלי גמור משום שכל שפע המעיין היה נכנס לתוכו.

ולקמן סעיף ט"ו **הוסיף הרמב"ן** לתרץ:

א. כיוון שרוב המים נאספו ונכנסו לתוך הכלי צריך מוציא רימון להוציא מדין כלי לגמרי.

ב. בכדי שלא יטמא הכלי בטומאת הנכנס לתוכו קודם טבילה בעינן נקב לטהרה. (ולקמן תירוץ נוסף ע"פ דברי הרא"ה כתב חילוק בין עירוב מקוואות במעיין לבין עירוב מקוואות בים או מקווה).

⁴¹ האחרונים הקשו סתירה בדברי השו"ע הכא לסעיף מ' שהתיר בנקב כל שהוא?

ש"ד: לכתחילה בעינן נקב המטהרו ובדיעבד סגי אף בנקב כל שהוא.

רעק"א: בסעיף מ' מיירי שלא יפסלו המים שבתוכו את המקווה ולכן סגי בנקב כל שהוא כיוון שמים שאובים לחלק מהפוסקים הוא דרבנן (וכנ"ל ס"ג) אבל הכא דמיירי לענין טבילה בכלי ולכו"ע הווי דאורייתא בעינן נקב המטהרו.

כשר כיוון דלא חש לגזירת הר"ש שמא יניחו במקום שאינו מחובר כשפופרת הנאד. וטוב יותר לעשות בנוסף לנקב כל שהוא מכסה שאינו מהודק ולא פקק ובכך נחשב הנקב כפתוח תמיד. ודין גזירת מרחצאות לא שייך בכלי שאינו קבוע ע"ג קרקע.
חתי"ס - פסול. כיוון שהנקב לא פתוח לגמרי בשעת הטבילה.

כלי שחיברו לקרקע ונקבו, האם יכול לסותמו שוב?

מרכבת המשנה - מותר והסתימה אח"כ נחשבת כצינור שקבעו ולבסוף חקקו כיוון שבשעת הנקיבה בטל שם כלי. באר יעקב - לכתחילה יש להוציאו ולנקבו בתלוש אבל במקום טירחא או הפסד מרובה יש להתיר אף בכה"ג.⁴²
רעק"א - אסור משום שהנקב במחובר אינו מפקיע ממנו שם כלי אלא רק מחשיבו ככלי פסול, ולכן כשסותמו חוזר להיות כלי. אבל אם נקבו בתלוש אהכ"נ שרי לסותמו לאחר שקבעו כיוון שהנקב הפקיע ממנו שם כלי לגמרי, אך גם זה לא מתיר לטבול בתוכו אלא רק מתיר את המים הנמשכים ממנו שלא יפסלו את המקווה וכנ"ל בס"ו.

• טבילה בכלי המחובר למעין (ח')

איתא במתניתין (פ"ה מ"א), מעין המקלח לתוך כלי והמים יוצאים ממנו לחוץ, המים פסולים לטבול בהם. אבל אם העבירו על גבי שפה כל שהוא כשר חוצה לה.

שיטת הר"ש:⁴³

מייירי בכלי קבוע בארץ והחשש הוא שמא לא יהיה בשפת הכלי כשפופרת הנאד ואז לא יחשב כמחובר למעין ולכן פסול. משא"כ בתלוש לא חששו לכך כיוון שהוא שימוש עראי. (ובביאור הסיפא לשיטתו, עיי' לקמן שנחלקו בכך הב"י והר"ר יוסף).

שיטת הרא"ש:

כיוון שהכלי מפסיק בין המעין למים שהיוצאים ממנו, המים אינם נחשבים כמחוברים למעין ופסול ובכלי עצמו גם א"א לטבול משום גזירה דחיישינן שמא יבואו להטביל בכלי שיש בו מ' סאה אף כשאינו מחובר למעין.⁴⁴ ובסיפא מייירי שיש לכלי שפה שחלק מהמים נותרים מחוץ לכלי ומטהרים את המים השאובים שבתוך הכלי.

שיטת הראב"ד:

לא ניתן לטבול בין בתוך הכלי ובין מחוצה לו משום שדין המים כשאובים לגמרי ומדויק הלשון 'פסול' שמשמע דאינו כשר אף על ידי המשכה כדין שאובה שהמשיכה כולה שפסולה, אך המים אינם פסולים מקווה כשר.⁴⁵

שיטת הרשב"א: (ע"פ הב"י)⁴⁶

ברישא מייירי שהמים נכנסים לתוך הכלי ולא יוצאים ממנו ולכן אי אפשר לטבול בתוכו אלא"כ יהיו במי המעין מ' סאה ופי הכלי רחב כשפופרת הנאד.⁴⁷ ובסיפא מייירי שהמים נכנסים לתוך הכלי ומיד יוצאים ממנו ולכן אפשר לטבול במים שחוצה לו אף שאין מ' סאה במי המעין.

שיטת הרשב"א: (ע"פ הר"ר יוסף טאיטאסק)⁴⁸

⁴² **והוסיף הבאר יעקב**, שאם עקרו הכלי ממקומו ומעבירים אותו למקום אחר צריך לחזור ולנקבו קודם שקובעו בארץ שבתלוש חוזר לקבל שם כלי כיוון שסתמו.

⁴³ **הר"ש הקשה:** א. מדוע המים שבכלי לא יכשרו אגב מי המעין המחבורים להם וכדין מעין שהרבה עליו מים שאובים וכשר? ב. מדוע לא יהיה ניתן לטבול אף בכלי עצמו והרי יש בו כשפופרת הנאד וכדין טבילת כלי בתוך כלי?

ולכן כתב, שחששו חז"ל בטבילה בכלי דרך קבע מחשש שמא לא יהיה בפיו כשפופרת הנאד.

⁴⁴ **וכתב הרא"ש** על דברי הר"ש: א. אינו דומה למעין שהרבה עליו מים שאובים דשם מעין לא בטיל מיניה משא"כ הכא.

ב. אינו דומה לטבילת כלי בתוך כלי דהכא הכלי מחוץ למעין ויש לחוש שמא יטבילו בכלי אף כשאינו מחובר למעין.

וכתב הדרכי משה, (יב) דכל זה מייירי שאין הכלי נקוב ולכן א"א לטבול בו אף שהוא מחובר למעין כיוון שהוא מחוצה למעין,

אבל אם הכלי נקוב כשפופרת הנאד אין לו דין כלי כלל ומטבילין בתוכו אף בעומד על שפת המעין. ולדעת הב"י עכ"פ בנקוב

כמוציא רימון וודאי יהיה ניתן לטבול בו בעומד מחוץ למעין.

⁴⁵ **הראב"ד כתב** שמדין המשנה למדנו ב' דינים: א. מעין העובר לתוך בריכה עם מי גשמים ונקווים שם מי המעין ונעצרים, אם

פסק החיבור למעין דינו כמקווה שמטהר באשבורן ובמ' סאה.

ב. טמאים הזקוקים למים חיים כמצורע וזב, צריכים לבדוק שיצאו מהבריכה

כל המים שהיו בה לפני שהמשיך המעין לתוכה.

ולדעת הראב"ד הפירוש בסיפא הוא לכאוי' כהסבר הרא"ש.

⁴⁶ **הב"י הוכיח**, שזה גם הפשט בר"ש שהמים נכנסים ויוצאים מהכלי ולכן ניתן לטבול חוצה לו, או בתוכו אם יש מ' סאה במעין.

⁴⁷ **והב"ח הקשה**, שהוא דין חדש שלא נזכר בפוסקים ובכל גוונא אי אפשר לטבול בתוך כלי שלם.

⁴⁸ **הר"ר יוסף הקשה** על פירוש הב"י: א. מדוע במשנה נאמר שהעבירו ע"ג שפה גם בלאו הכי כשר אף בנכנס הכול לכלי.

ב. מדוע נקטה המשנה לשון 'פסול' הו"ל תוכו אין מטבילין וחוצה לו מטבילין.

ג. מדוע נקטה המשנה לשון 'העבירו' דמשמע שעברו בחוץ ולא נכנסו לשוקת, והרי לב"י

מייירי שהמים נכנסים ויוצאים.

ד. הרי בדעת הרא"ש וודאי הפירוש הוא שהמים שע"ג השפה מתערבים עם המים

ברישא מיירי שהמים נכנסים לתוך הכלי ישירות ולכן אף חוצה לו אי אפשר לטבול שנפסלו בשאיבה. ובסיפא מיירי שחלק מהמים נותרו על השפה והם שופעים ומתערבים עם המים שבשוקת ולכן ניתן לטבול אף בתוך הכלי.^{50 49}

שיטת הסמ"ג:

מיירי שאין במעיין מ' סאה וס"ל כמ"ד לעיל שמעיין אינו מטהר בכה"ג, ולכן לא מועילה השקה לכלי ולא ניתן לטבול אף חוצה לו כיוון שאין כאן חיבור למעיין. אבל כשיש מ' סאה במעיין שרי לטבול אף בכלי.⁵¹

---להלכה---

השו"ע פסק כדעת הרא"ש ולכן אין לטבול בכל כלי ואף במה שיצא חוצה לו.

הט"ז כתב דצ"ל דמיירי שהכלי הונח שם מדעתו ולכן חשיב כמים שאובים דאל"כ כשר.

ועוד הוסיפו הש"ך והט"ז דמיירי בכלי שלם אבל נקוב בשוליו כשפופרת הנאד שרי לטבול אף בתוכו.

○ **כתב הרשב"א:**

- א.** כלי המונח בתוך מקווה ושפת הכלי למעלה מהמים, כשר ע"י נקב כשפופרת הנאד ואפילו מצדו (ואף אם יכול להחזיק מים עד הנקב ודלא כמו שכתב בתשובה לקמן שפסול בכה"ג).
  - ב.** כלי שנתון בתוך המקווה ממש אף אם שוכב על צידו, כשר אף בכלי שלם אם יש בפי הכלי רוחב כשפופרת הנאד.
  - ג.** כלי המונח בתוך מקווה ושפת הכלי בתוך המים, כשר אף שאין בפי הכלי כשפופרת הנאד ובלבד שיש במקווה מ' סאה מלבד המים שבכלי.
  - ד.** כלי המונח בתוך מעין ושפת הכלי בתוך המים, כשר אף שאין במעיין מ' סאה ואין בפי הכלי כשפופרת הנאד ובלבד שאינו כלי הקבוע בקרקע דאל"כ יש לגזור שמא יבוא לטבול במרחצאות של כלים.
- **כתב המרדכי**, שאע"פ שכלי שמחזיק יותר מ' סאה אין עליו שם כלי לעניין קבלת טומאה, לגבי פסול שאובים וודאי נחשב ככלי ופסול לטבול בתוכו.

● טבילת כלי בתוך כלי (ט')

כתב השו"ע:

- א.** כלי טמא שהניח בתוכו כלי אחר, עלתה טבילה לשניהם אף אם אין בפי הכלי החיצון כשפופרת הנאד שמתוך שהמים בכלי החיצון מטהרים אותו הם מטהרים גם את הכלי הפנימי. אבל אם הטהו על צידו והטבילין כך לא עלתה להם טבילה עד שיהיה בפי החיצון כשפופרת הנאד.⁵²
- ב.** כלי טהור ששם בתוכו כלי טמא, לא עלתה לפנימי טבילה עד שיהיה בכלי החיצון כשפופרת הנאד.

כתב הרמ"א:

מותר לטבול כלים בתוך שק או סל, דכיוון שיש בהם חורים ואינם מחזיקים מים כלל עדיף טפי מנקב כשפופרת הנאד.

- **איתא בתוספתא** (פ"ה ה"א), עריבה מליאה כלים והשיקה למקווה צריכה שפופרת הנאד ובמעין כל שהוא. **ר"ש:** במעיין סגי בנקב כל שהוא ולא צריך נקב כשפופרת הנאד.

שבשוקת וא"כ כיצד הביא את דברי הר"ש ולא ביאר שהוא חלוק עליו לגמרי.

⁴⁹ **הר"ר יוסף ביאר** שהרשב"א בתשובתו התיר באופן נוסף אם הכלי נקוב כשפופרת הנאד שיהיה ניתן לטבול בכלי, כיוון שהמים מתערבים עם מי המעיין שיש בהם מ' סאה וכדין עירוב מקווה ובכל מקום שיהיה נקוב סגי אע"פ שהוא כלי ויכול לקבל מים עד הנקב. אבל הרא"ש ס"ל שבכדי לעשות עירוב מקוואות בעינן שיתבטל מתורת כלי ולכן דווקא כשהנקב סמוך לשוליה ואינו יכול לקבל מים כלל כשר.

⁵⁰ **הב"י הקשה** על פירוש זה: **א.** לא מוזכר בדברי הרשב"א דבעינן שיעברו מים על שפת הכלי, שהרי כתב שהמים לא נפסלו מחמת שאיבה כיוון שהם מחוברים למעיין, והרי לפי פירושו המים נפסלו וחזרו ונכשרו ע"י התערבותם עם מי המעיין שעל השפה.

ב. מדוע הרשב"א חילק רק בין טבילה בתוכו לחוצה לו ולא נחית לחלק גם בין אם המים עוברים ע"ג שפת הכלי או לא.

ג. כשהרשב"א התיר טבילה במקוה, נראה מדבריו שכל המים נמשכו מהכלי בלי תערובת מי מעיין כלל ובכ"ז כשר מחוץ לכלי כיוון שאינם שאובים ממש ע"י אדם. ובשאובים ממש התיר טבילה מחמת שאובה שהמשיכוה.

⁵¹ **וביאר הסמ"ג**, **א.** "השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם אלא"כ נקובים כשפופרת הנאד", משמע שאם היו נקובים שרי לטבול בתוכם. (וכנראה צ"ל שצריך נקב עכ"פ דמיירי שהכלי ממוקם מעל קו הים ולכן אין כאן השקה לולי הנקב, אבל אם הכלי שקוע בים ניתן לטבול בתוכו אף באינו נקוב כלל. עיי' תפארת ישראל פ"ו מ"ה).

ב. "חבית מלאה מים שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה", צ"ל דגרסינן יין כגרסת התוס' שם.

ג. "בור שהוא מלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו לעולם הוא בפיסולו וכו'", מיירי שאין מ' סאה במעיין.

⁵² **ביאר הש"ך**, שצריך שמי המקווה יהיו על גב הכלי, ולכן כשפיו למעלה המים שבתוכו מתחברים למקווה ויש להם דין מקווה ומכסים על הכלי הפנימי, אבל כשמתחברים מן הצד המים שע"ג הכלים לא נחשבים כמי מקווה ולכן צריך כשפופרת הנאד כדי שעכ"פ יתחברו מן הצד.

- רמב"ם ורא"ש:** (ע"פ הבי"א) **א.** התוספתא פליגא אמתני' דקתני סתמא השידה והתיבה שבים בעי כשפורת הנאד.
- ב.** כוונת התוספתא שאף במעיין שמטהר בכלשהו צריך נקב כשפורת הנאד.

• **מי מעיין שהמשיכם לבריכה (י)**

איתא במתניתין (פ"ה מ"א), מעיין שהעבירו על גבי בריכה והפסיקו הרי הוא כמקווה. חזר והמשיכו פסול לזבים ומצורעים עד שידע שיצאו הראשונים.

↓
פירוש הר"ש והרא"ש:

בריכה מלאה מי גשמים: מחוברת למעיין - דינה כמותו לטהר בזוחלין.
הפסיקה מהמעין - חזר דינה להיות כמקווה המטהר באשבורן.
חזר והמשיך מי המעיין לתוכה - חזר דינה להיות כמעין מלבד לגבי מים חיים.
אף אם הפסיקה עדיין דינה כמעין כיוון שיש בתוכה רק מי מעיין: בריכה ריקנית:

פירוש הרמב"ם: (ע"פ המהרי"ק)⁵³

בריכה מלאה מי גשמים: מחוברת למעיין אך אין בה אפיק נוסף - דינה כמקוה כיוון שהמים נקווים ונעצרים בתוכה.
פתח אפיק נוסף לזרימת המים מתוכה - דינה כמעין מלבד גבי מים חיים.
אף אם הפסיקה ואין בה אפיק לזחילה, עדיין דינה כמעין כיוון שיש בתוכה רק מי מעיין. בריכה ריקנית:

פירוש הראב"ד:

בריכה ריקנית: מחוברת למעיין - דינה כמותו לטהר בזוחלין.
הפסיקה מהמעין - חזר להיות דינה כמקווה המטהר באשבורן.

---להלכה---

השו"ע פסק כשיטת הר"ש והרא"ש שהחילוק הוא בין אם הבריכה מחוברת למעיין או לא כשהיא מלאה מים אבל אם הבריכה ריקנית דינה כמעין בכל גוונא.⁵⁴
והט"ז כתב, שכל מה שהחשבנו את הבריכה כמעין הוא דווקא כשלא פסקה זחילתו מעולם אלא שעכשיו חיברו לבריכה, אבל אם היה עומד ורק אח"כ המשיכו לבריכה או ריבה עליו מים שאובים דינו כמקווה שמטהר באשבורן.
והפת"ש כתב, שבבריכה ריקנית אין להקל אם הפסיקה מהמעין אף שגם לדעת הרמב"ם ע"פ המהרי"ק כשר, כיוון שהראב"ד פסל. אבל אם היא עדיין מחוברת דינה כמעין ואין לחוש שמא תפסק הזחילה משום שאף אם פסקה זחילתן לרמב"ם הנ"ל כשרה.

○ **מי מעיין שהופסק חיבורו אבל הם עדיין זוחלין:**

מהרי"ק: עדיין שם מעיין עליהם דלא פקע מהם חיותו, אבל אם עמדו המים פעם אחת מזחילתן אף שחזר והמשיכן דינם כמקווה.⁵⁵

רשב"א: דינם כמקווה כיוון שהפסיקם מהמעין.

---להלכה---

הש"ך הכריע כדעת הרשב"א ולכן אם הופסק החיבור למעיין יש לו דין מקווה ועי' לקמן ס"נ.

• **מקווה מים שאובים שהמשיך עליו מי מעיין (י"א)**

כתב השו"ע, מקווה מים שאובים שהמשיך עליו מי מעיין דינו כמעין אף אם קדמו המים השאובים ואף ברובו מים שאובים.

וכתב הרמ"א, שאין לטבול במקווה כזה אלא באשבורן כדין נהרות ברבו הנוטפים על הזוחלים.

⁵³ אבל ברמב"ם בפ"ה המשניות משמע דמיירי בבריכה ריקנית ואז יש לחלק בין אם יש בה אפיק נוסף שדינה כמעין לבין אם אין אפיק נוסף שדינה כמקווה. **וביאר הב"י,** שכנראה צ"ל שאף דבריו בפסיקים מיירי בכה"ג שהבריכה ריקנית ומה שכתב "מליאה מים ונקוין" כוונתו שעל ידי העברת המעיין עליה היא מלאה מים אך קודם לכן הבריכה הייתה ריקנית.

⁵⁴ **הפרישה הקשה,** מדוע לעיל סעיף ב' חששנו שמא ירבו נוטפים על הזוחלין וכאן אף אם הרבה מים מהמקווה כשר? **הש"ך תירץ** שאף לגבי נהרות ניתן לטבול וכל הבעיה היא רק בזוחלין אבל באשבורן אף ברבו נוטפים שרי.

והט"ז תירץ לשיטתו לעיל שכל הבעיה היא רק משום קטפרס אבל בלאו הכי אין הכי נמי דינו כמעין.

⁵⁵ **המהרי"ק הוכיח** את שיטתו מדין גל שנתלש דאכתי שם מי מעיין על הגל אף שנפסק מהים.

הש"ך דחה את הראיה: א. הים נתלש מעצמו וחיותו רב משא"כ שנפסק ע"י אדם.

ב. בים הזחילה רבה מאוד כיוון שנתלש מהים גופא.

ג. בים זו דרך זחילתו מצד הטבע משא"כ במעיין שדרך זחילתו רק במים המחוברים.

ועוד כתב המהרי"ק להוכיח שאל"כ מדוע בסעיף נ' פסול כשיש סדק במקווה והרי בסעיף נ"ה לגבי ג' מקוואות כשר אף בזוחלין? אלא ע"כ צ"ל דמיירי שם במעיין שהפסיקו ולכן כשר אף בזחילה.

הש"ך דחה את הראיה: א. לפי"ז אפ"ל שבגי מקוואות מיירי במעיינות שלא הפסיקו ולכן מטהרים בזוחלין בניגוד לסדק.

ב. יש לחלק בין זוחלין מחמת עצמן כמו בסדק לבין זוחלין ע"י אדם כגבי מקוואות.

ג. יש לחלק בין מים שאינם חוזרים למקווה לבין מים שזוחלין וחוזרים למקווה.

ד. בגי מקוואות אין זה נקרא זוחלין אלא עירוב מקוואות.

הש"ך כתב שיש חילוק בין דין דהכא לסעיף י' ששם מיירי שלא רבו נוטפים ולכן מטהר אף בזחילה משא"כ כאן שרובו שאובים ולכן מטהר רק באשבורן.
אבל הט"ז לשיטתו,⁵⁶ העמיד דמיירי במעיין שהיה עומד מתחילה בלי זחילה ולכן מטהר רק באשבורן אבל אם לא פסקה זחילתו מטהר בזחילין.

• מעייין שהעבירו ע"ג כלי נקוב/ אחורי כלי (י"ב)

איתא במשנה (פ"ה מ"ב), העבירו על גבי כלים או על גבי ספסל, רבי יהודה אומר הרי כמו שהיה. רבי יוסי אומר הרי הוא כמקווה ובלבד שלא יטבול ע"ג ספסל.

פירוש הר"ש:

מיירי בכלי נקוב ולכן המים היוצאים ממנו אינם שאובים אך עכ"פ דינם כמי מקווה. ואין לטבול בתוכו שמא יבוא לטבול בכלי שאינו נקוב.

פירוש הרא"ש:

מיירי בהעבירו ע"ג אחורי כלים ולכן המים אינם כשאובים אך עכ"פ דינם כמי מקווה. ואין לטבול על אחוריו אטו תוך הכלי ממש.⁵⁷

---להלכה---

השו"ע כתב כפירוש הרא"ש.

וכתבו הש"ך והט"ז, דמיירי שכל המעיין מקלח על גבי הכלי אבל אם מקצתו מקלח על צדדיו או על שפת הכלי דינו כמעייין וכדלעיל סעיף ח'.

כיצד מדובר, האם המים היו עוברים שם לולא הכלי?

תוספות יו"ט: כן, דבעינן הויתו ע"י טהרה.

פרישה: לא, דדין זה נאמר במקווה אבל במעיין לא צריך שתהיה הויתו ע"י טהרה (וכדלקמן סעיף מ"ט).

מתי גוזרים טבילה חוץ לכלי אטו תוך הכלי?

ראב"ד: דווקא בכלי המקבל טומאה אבל בכלי חרס לא גוזרים.

טור בשם הרא"ש: בכל כלי גוזרים אטו תוכו.

---להלכה---

הב"י הקשה (לעיל ס"י קצ"ח) על הטור והבין שאף לרא"ש יש לחלק כדעת הראב"ד.⁵⁸

והש"ך כתב שכיוון שהראב"ד ועוד ראשונים חילקו בין כלי המקבל טומאה או לא, יש לאסור אף בדיעבד בשאר כלים אך בכלי חרס שאינו מקבל טומאה שרי בדיעבד לכו"ע משום שאף לרא"ש האיסור הוא רק לכתחילה אבל בדיעבד שרי.

• מעייין היורד מההר (י"ג-י"ד)

איתא במתניתין (פ"ה מ"ה), הזוחלין כמעין והנוטפין כמקוה. העיד רבי צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהן כשרים. ונוטפים שעשאן זוחלין סומך אפילו קנה אפילו מקל אפילו זב וזבה יורד וטובל. רבי יוסי אומר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו.

פירוש הרמב"ם:

מעייין שעל גבי ההר ומימיו נוטפים טיפה לטיפה למטה לשיפולי ההר, כיוון שאינו מקלח ברצף אלא מטפטף בהפסקות יש לו דין מקווה. ואם רוצה לעשותן זוחלין, סומך מקל או קנה כדי שהמים יטפטפו דרכו ואז הם מחוברים בקילוח אחד בלי הפסק וניתן לטבול בו אפילו זב וזבה.⁵⁹ ורבי יוסי סובר שלא ניתן לסמוך אפילו ע"י מקל וקנה שמקבלים טומאה מדרבנן.

⁵⁶ **הט"ז כתב** לעיל ס"ב, שכל החשש ברבו נוטפים הוא רק משום קטפרס אבל אל"כ ניתן לטבול אף ברבו נוטפים ולכן כאן הוצרך לבאר דמיירי שהמעייין עמד מזחילתו. **ולפי"ז קשה** מדוע כתב הרמ"א "דלא עדיף מנהרות שרבו על הנוטפים", והלא הם מיירי מדין קטפרס ואינו קשור לדין דהכא.

⁵⁷ **הפרישה כתב**, דמיירי שנפסק הקילוח מהמעייין ולכן דינו כמי מקווה. **אבל הש"ך והט"ז הקשו** על דבריו דא"כ מדוע לרבי יהודה דינו כמעייין? **ולכן כתבו** שאע"פ שלא נפסק הקילוח כיוון שהעבירו ע"ג אחורי כלים נחשב כהפסיקו ודינו כמי מקווה.

⁵⁸ **הש"ך הקשה** על הבנת הב"י א. אם הרא"ש סובר לחלק בכך הוא היה צריך לבאר זאת בדעת ר' יוסי ולא לכתוב בסתמא שגזרו אטו תוך כלי.

ב. מה עניין קבלת טומאה לגזירת מרחצאות והרי אף בכלי המחזיק יותר ממי סאה אסור לטבול אף שאינו מקבל טומאה (עי' לעיל הערה 24) ואם איתא שהרא"ש מחלק בכך היה לו להזכירו.

⁵⁹ מדוע נזכר במשנה זבה והרי היא לא זקוקה למים חיים? א. המשנה כתבה זבה אגב זב. ב. המשנה מלמדת אותנו שלא רק לגבי טומאה וטהרה הווי כמעייין אלא גם לגבי איסור והיתר להתירה לבעלה, וכשר אף בזחילה כמעייין.

פירוש הר"ש:

מי גשמים שנקוו במקווה ופרץ את שפתו והמים יוצאים וזוחלים החוצה, לר' יהודה סומך אפילו מקל או קנה או זב וזבה שיעמדו ויסתמו את מקום יציאת המים ביד או ברגל והמקווה חוזר להיות אשבורן ויכול הטמא לטבול בתוכו. אבל לר' יוסי אין מטבילין במקווה כזה בכה"ג.

פירוש הרא"ש: (לקמן סעיף מ"ח)

מי גשמים שרוצה להעבירם לתוך מקווה, לר' יהודה ניתן להכשיר רק אם הזב או הזבה החזיקו בידיהם קנה או מקל אבל בידם ורגלם טמא. ולר' יוסי פסול אף אם אדם טהור החזיק בידי קנה משום שהוא בר קבולי טומאה והויתו ע"י טהרה בעינין.

---להלכה---

השו"ע פסק כאן כהסבר הרמב"ם וכדעת רבי יוסי ולכן ניתן להופכו לזוחלין רק ע"י טבלה של חרס או עלי אגוז ירוק שאינם מקבלים טומאה כלל.

לקמן סעיף מ"ח הביא, את דין הרא"ש להחמיר ולאסור לעשות מקווה ע"י דבר המקבל טומאה.

ולקמן סעיף נ' הביא, את דין הר"ש בסתמא שאין לסתום מקווה בדבר המקבל טומאה (ע"ש כיצד פסק להלכה).

• מים שאובים שנפלו לתוך מעיין או מקווה (ט"ו 1)

○ דין מעיין: ⁶⁰

איתא במתניתין (פ"א מ"ז), למעלה מהן מעיין שמימיו מועטין שרבו עליו מים שאובים שווה למקווה לטהר באשבורן ולמעיין להטביל בו בכל שהוא. ⁶¹

ועוד איתא במתניתין (פ"ה מ"ג), מעיין שהיה מושך כנדל ריבה עליו והמשיכו שווה למקווה לטהר באשבורן ולמעיין להטביל בו בכל שהוא.

פירוש הרמב"ם והרא"ש:

מעיין שנמשכים ממנו נחלים דקים והוסיף לתוכו מים שאובים והתחזקו הנחלים, מטהר בזוחלין במקום שהיה זורם בו מתחילה אבל אם היה המעיין עומד וריבה עליו מים שאובים עד שהמשיכו אינו מטהר בזוחלין אבל מטהר בכל שהוא כמעיין. ⁶²

פירוש הר"ש:

מדובר שלא הוסיפו למעיין מים שאובים כלל משום שאז אינו מטהר כלל בזחילה, אלא מיירי בכה"ג שהרחיב מן הצדדין את התעלה של המים ובסוף כל נחיל חפר בריכה ובכך התרבתה זרימת המים. ובכה"ג יש לחלק בין מקום שהיה זורם מתחילה ששם מטהר אף בזוחלין ובכל שהוא כמעיין, לבין המקומות החדשים שחפר מן הצדדים ובבריכה ששם מטהר רק באשבורן.

פירוש הר"ן והראב"ד:

מיירי בריבה על המעיין מים שאובים. ומ"ש המשנה "שווה למקווה לטהר באשבורן ולמעיין לטהר בכלשהו", הכוונה היא לצדדין. כלומר, במקומות שהיה זורם מתחילה דינם כמעיין לחלוטין שמטהר בכל שהוא ובזוחלין, ובמקומות שלא היה זורם מתחילה דינם כמקווה לחלוטין שמטהר רק במ' סאה ובאשבורן. ⁶³

האם מים שאובים פוסלים מעיין שאין בו מ' סאה?

ה"ר משה ב"ר חסדאי: לגבי כלים שמטהר בכל שהוא כשר, אבל לגבי אדם דבעי מ' סאה פסול. ⁶⁴

⁶⁰ להשלמת העניין, ע"י לעיל ס"ב שנחלקו הראשונים כיצד לבאר את התוספתא שכתבה דין דומה למשנה.

⁶¹ **המרדכי כתב**, שאף לכתחילה יכול לרבות מים שאובים על המעיין ואף שאין כל גופו עולה במי המעיין אלא בצירוף במים השאובים, שכיוון שהיה במעיין כל שהוא כשר. אבל **הפת"ש כתב**, שיש להחמיר בכה"ג.

⁶² **הר"ן ביאר** בדעת הרמב"ם, שאכתי יש לחלק בין מקום שהיה זורם בו מתחילה למקום שנתרחב ולא רק בין מקום שעומד למקום שזורם. והב"י **הקשה** על דבריו מדוע הרמב"ם סתם ולא חילק בכך? **ולכן כתב** שצ"ל שבאמת התוספתא שחילקה בין מקום שהיה יכול להלך מתחילה או לא פליגא על המשנה וקיי"ל כמשנה שהחילוק היחיד הוא בין עומד לזוחל.

ועוד כתב הר"ן בדעת הרמב"ם שמדובר בריבה במקום גומת המעיין עצמו ששם חשיבות מימיו ומבטל כל המים השאובים הבאים עליו, אבל אם ריבה במקום משך המעיין אף שהיה זורם שם מתחילה אינו מטהר אף באשבורן וכתוספתא לעיל ס"ב. **הקשה הב"י** על דבריו מאי שנא ממקווה שיש בו מ' סאה שמבטל כל מים שאובים שרבו עליו? **ולכן כתב** שבאמת אף במקום משך המעיין ניתן לרבות מים שאובים ומ"ש הרמב"ם "לתוך המעיין" ו"בעיקר המעיין" הכוונה גם למשך המעיין שהוא גם חלק מהמעין עצמו ובה לאפוקי כששפך מים שאובים מחוץ למעיין וזרמו עד שנפגשו במעיין ששם וודאי שאינו יכול לטבול אף שהתחברו עם מי המעיין.

⁶³ בדעת הטור, **הקשה הב"י**, מדוע הטור סתם דבריו ולא ביאר האם מטהר אף בזוחלין כמעין ממש או לא. אבל **הדרכי משה כתב** שהטור סמך על דבריו לעיל ס"ב שברבו נוטפים אינו מטהר ע"י זחילה וכ"ש הכא במים שאובים שאסור לטבול דרך זחילה. **והט"ז הקשה** ע"כ שאין ללמוד משום דהתם הסיבה לפסול ברבו נוטפים היא רק מדין קטפרס (הט"ז לשיטתו לעיל ס"ב).

⁶⁴ וס"ל כדעת הסוברים לעיל ס"א דאף במעיין בעינן מ' סאה לטבילת אדם.

הרשב"א והרא"ש: כשר דמעין אינו נפסל במים שאובים אף שבמעין בעיני ג"כ מ' סאה לטבילת אדם.⁶⁵
רמב"ל: כשר דמעין אינו נפסל במים שאובים אך טוב לזוהר לכתחילה שיקדמו מי המעין למים
השאובים.^{66 67 68}

---להלכה---

השו"ע פסק כדעת הרשב"א והרא"ש שמעין כל שהוא אינו נפסל במים שאובים.⁶⁹
והרמ"א הוסיף שאין חילוק בין אם קדמו מי המעין או המים השאובים ודלא כרמב"ן שהביא י"א שפסול בקדמו
המים השאובים למעין כשאין בו מ' סאה.

○ **דין מקווה:**

איתא בתוספתא (פ"ג, ה"ב), היה בראשו ג' לוגין וירד וטבל במקווה שיש בו מ' סאה כשר, סחטו לתוך המקווה פסול.

רא"ש: מיירי במקווה שיש בו מ' סאה מכוונות וירד לתוכו ובראשו ג' לוגין שאובים, עלתה לו טבילה. אבל כשעלה
נחסר המקווה וכשסוחט ראשו פסלוהו.⁷⁰

ר"ש: מיירי במקווה שהיו בו מ' סאה מכוונות ואחרי שעלה נחסר המקווה מחמת המים שבראשו, וקמ"ל שכל עוד
הוא נוגע במקווה המים שבראשו משלימים למי סאה ועדיין אינם נחשבים לשאובים וניתן להטביל במקווה
אדם נוסף, אבל אם סחטם לתוכו פסול.⁷¹

א. מים שאובים שנפלו לתוך מקווה שיש בו מ' סאה:

רא"ש: אינו נפסל אף אם נתן לתוכו אלף סאים.⁷²

רשב"ם: נפסל ברוב מים שאובים.⁷³

ב. מים שאובים שנפלו לתוך מקווה שאין בו מ' סאה:

בין אם נפלו בתחילה למקווה ובין אם נפלו לאחר שהיו בתוכו מים כשרים, פוסלים בג' לוגין. (ודלא כר"א שפסל
בתחילה ברביעית).

ג. מה מגדיר את המים לשאובים בכדי לפסול מקווה חסר בג' לוגין?

רמב"ן וראב"ד: אף כלי מנוקב או ידיו מחשיבים את המים כשאובים אם עשה זאת בכוונה תחילה.⁷⁴

⁶⁵ ואולי אפשר לבאר את סברתם, שמכיוון שיש כאן שם מעין אע"פ שכלפי אדם צריך מ' סאה, הוא רק תנאי בכדי שכל גוף יעלה בהם וחכמים לא רצו לחלק בכל גוף לפי גודלו (כמבואר לעיל ס"א), אבל שם מעין לא פקע ולכן אינו נפסל בנפילת מים שאובים.

⁶⁶ וס"ל כדעת הרמב"ם והראב"ד לעיל ס"א שאף לגבי טבילת אדם במעין לא בעינן מ' סאה.

⁶⁷ **רבנו ירוחם כתב**, שצריך שיהיה במעין עכ"פ רביעית הלוג שזהו המינימום הנדרש למעין (וכדעת המרדכי לעיל ס"א) ולכן אינו נפסל במים שאובים.

⁶⁸ **הב"י כתב** בשם רבנו ירוחם, שאף אם המים שהשליך במעין זרמו לתוך מקווה חסר יש מתירים לטבול בו.

ודייק הש"ך, שיש אוסרים ולכן טוב להחמיר אבל כל זה במקווה שלא היה בו כלום, אולם אם היו במקווה מי גשמים כשר אף ברוב מים שאובים מדין שאובה שהמשיכה שכשרה לכ"ע ברוב. אבל **הפת"ש כתב**, שאין להחמיר ואף בכה"ג כשר.

⁶⁹ **הט"ז מבאר** שהשו"ע הבין את דברי המשנה כדעת הרמב"ם והרא"ש ולכן בריבה מים שאובים במעין עומד, המעין מטהר באשבורן ובכל שהוא אף שאינו מטהר בזוחלין. **וכתב הש"ך**, שהשו"ע לא כתב מפורש שמטהר בכל שהוא, משום שדיני טומאה וטהרה בכלים אינם נוהגים בינינו ולכן אין בכך נפק"מ שהרי בטבילת כלים הניקחים מן הגוי בעיני מ' סאה אף במעין.

⁷⁰ **הב"י הקשה**, א"כ מדוע מיירי שהיה בראשו ג' לוגין לפני הטבילה אפילו אם בשעת הטבילה נבללו בראשו ג' לוגין מהמקווה נהפכו לשאובים בעלייתו ואם יסחטם יפסלו המקווה. **ותירץ** שהתוספתא רצתה לחדש שברישא עלתה לו טבילה כיוון שיש מ' סאה במקווה והמים השאובים שבראשו הושקו למי המקווה.

⁷¹ **ה"ר ש"ש הקשה** על פירוש זה שלכא"ו אין זה דומה למקרה בו רגליו של ראשון נוגעות במקווה משום שכאן המים נעקרו מן המקווה וא"כ מדוע אינם נחשבים לשאובים בראשו.

⁷² **הרמב"ן הוסיף**, שאפילו אם יש שני מקוואות שבכל אחד מהם יש כ' סאה ויש ביניהם כשפופרת הנאד, נחשבים למקווה אחד מדין עירוב מקוואות ואינם נפסלים אם נתן לתוכם מים שאובים.

⁷³ **הראב"ד כתב** שמקווה שלם נפסל בשאובין אם נפלו בו למחצה וכ"ש אם נפלו בו רוב. **וביאר הב"י** דבריו בנתן סאה ונטל סאה אבל בנתן ולא נטל אף לראב"ד כשר לעולם דס"ל כרא"ש.

⁷⁴ **הראב"ד הוכיח** את דעתו א. "הטביל בו את הסגוס עקרו מתוכו פסול", אע"פ שאין לך כלי מנוקב יותר ממנו.

ב. "היו בשערו ג' לוגין מים וכו' סחטו לתוכו פסול", משמע שהשיער הפך את מי המקווה לשאובים.

ג. "רבי יוסי אומר זולף בידיו וברגליו למקווה פסול", כיוון שהמים יורדים למקווה מתוך ידיו.

ד. "המסנן את הטיט לצדדין וכו' היה תולש ומשכו ממנו ג' לוגין פסול", משמע בין ביד בין בכלי.

הב"ח למד בדעתו שיש לחלק בין אם נפלו מידי בכוונה שפוסלים את המקווה, למקרה בו נפלו מידי שלא בכוונה דהווי כנפלו ממילא וכשר. וכך מדויק לכא"ו מלשון השו"ע שכתב 'הסוחט כסותו' משמע דוקא בכוונה. (ט"ז)

אבל **הט"ז והש"ך למדו** בדעת הראב"ד שבנפלו מידי אף אם הוא ממילא ושלא בכוונה פוסלים את המקווה, ורק בנפלו מכלי מנוקב ממילא שלא ע"י אדם כשר.

והביא הט"ז ראייה לדבריו א. שהשו"ע התחיל בלשון 'נפלו לתוכו' ומשמע ממילא כדין נפלה סכין.

ב. שהשו"ע הביא י"א שלא שנה שאבן בכלי ששם אף שלא במתכוון פסול כיוון שהם שאובים גמורים והביא בחדא מחתא גם את דין כסות ומשמע דה"ה.

ג. שבתוספתא נאמר "זבו ממנו ג' לוגין" משמע אף שלא בכוונה ופוסל את המקווה.

ד. השו"ע לקמן סעיף ל"ט כתב מפורש 'אף אם נזדלפו מאליהם ברגליו למקווה פסלוהו'.

י"א בראב"ד: עד מחצה מהמקווה ניתן למלאות בכלי נקוב או בידיו אבל ביותר ממחצה כשר רק ע"י המשכה כיוון שאינו בידי שמים.⁷⁵

ד. נפילת מים שאובים ממספר כלים לתוך המקווה:

כלי אחד: אף שנתן את המים בכל פעם מעט, מצטרפים המים לגי' לוגין לפסול את המקווה.
ב' או ג' כלים: מצטרפים לגי' לוגין אם נתנם בזמן אחד שלא הפסיק הקילוח מהראשון עד שנתן לתוכו את השני.^{76 77}
ד' או ה' כלים: אם לא נתכוון לרבות אינם מצטרפים אבל אם נתכוון לרבות מצטרפים.

מה הפירוש "נתכוון לרבות"?

טור ורבנו ירוחם: האדם מתכוון מיד כשנתן את הקורטוב הראשון להוסיף לכדי כמות של גי' לוגין.
רמב"ם: האדם מתכוון להרבות את מי המקווה שיהיו בו בשפע ולא יחסרו ממנו בשעת הטבילה.
ב"ח בשם רע"ב: מתכוון להרבות בכלים ולשפוך מתוכם מים למקווה.
---להלכה---

השו"ע פסק א. כדעת הרא"ש שמים שאובים אינם פוסלים מקווה שיש בו מ' סאה.

ב. שמים שאובים פוסלים מקווה חסר בגי' לוגין אף אם קדמו למי המקווה (ודלא כר"א).

ג. בפשטות נראה שלמד כרמב"ן והראב"ד שזרקם בחופניו פסול משום שאיבה.

ד. כפירוש הטור ורבנו ירוחם שנתכוון לרבות' הוא שמראש היה בדעתו להוסיף לגי' לוגין.

סוחט כסות/ בגד הספוגה במי המקווה לתוך המקווה:

אם הגביה הכסות מהמים פוסל את המקווה, אבל אם הכסות עדיין מחוברת למי המקווה המים שבתוכה אינם נחשבים לשאובים.

עטרת זהב: דווקא כזבים מעצמן מהכסות אבל אם סחטן בידיו אף שהכסות נוגעת במי המקווה הווי שאוב ופוסל.⁷⁸

• זילוף מים בידיו/ רגליו למקווה (ט"ו 2, ל"ט)

איתא בתוספתא (פי"ג ה"ב), רבי יוסי אומר זילף בידיו וברגליו גי' לוגין למקווה, פסול. הולכיו עם הקרקע כשר. לגיון העובר ממקום למקום וכן שיירא וזילפו בידיהם וברגליהם גי' לוגין למקווה כשר ולא עוד אלא אפילו עשו מקווה בתחילה כשר.

פירוש הרא"ש והרשב"א:

יש לחלק בין אדם לבהמה ולכן ברישא מיירי באדם שזילף בידיו או ברגליו גי' לוגין למקווה ופסול אע"פ שהמים אינם נחשבים לשאובים כיוון שיוצאים מתחת יד האדם. אבל בסיפא מיירי בזילוף ע"י בהמה ולכן כשר.

פירוש הרמב"ם והר"ש:

אין לחלק בין אדם לבהמה וברישא מיירי ע"י זילוף ולכן פסול, אבל בסיפא מיירי ע"י המשכה ולכן כשר.

ב"י: דעת הר"ש כמ"ד שאובה שהמשיכה כולה כשרה ולכן אפילו עשו מקווה בתחילה כשר.⁷⁹

וקשה על דבריו, מהמקרה המובא בסעיף מ' שניתן לנקב כלי בכדי שלא יהפכו המים שבו לשאובים ויפסלו המקווה, והרי אף בנפלו ממילא פסול כשהוא ע"י אדם?

ש"ך: שם מיירי בשואב את מי המקווה ולא ניחא ליה שיפלו המים חזרה ולכן אף שהוא ע"י אדם כשר וכדן נפלו ממילא בכלי.
ט"ז: באמת הרמב"ן עצמו כתב באותה תשובה המובאת בסעיף מ', שלא מהני נקב כיוון שבא ע"י אדם ופסול בכל גוונא.
⁷⁵ דעת הי"א בראב"ד, שניתן להעמיד את כל המקרים הנ"ל ככה"ג ששפך מכלי לתוך ידיו וקמ"ל שאינו נחשב כשאובה שהמשיכה כיוון שלא המשיכם ע"ג קרקע אלא העבירם דרך ידיו.

ולשיטתם, יש שני חילוקים בין פסול שאובה לפסול שאינו בידי שמים:

א. שאובה פוסל בכל גוונא ופסול שאינו בידי שמים רק ביותר ממחצה.

ב. שאובה כשר בהמשכה רק עד רוב ופסול שאינו בידי שמים כשר אף בהמשכה כולה. ועי' לקמן סעיף ט"ו 2, ל"ט שיבוארו דברים אלו.

⁷⁶ ודלא כרבי עקיבא דס"ל שרק מכלי אחד פוסל את המקווה, ודלא כתנא המובא בתמורה דאפילו מד' וה' כלים תמיד פוסל את המקווה. ובדעת רש"י, ביאר הב"י שרק גי' כלים מצטרפים כיוון שניתן לחלק ביניהם את המים שיהיה עכ"פ לוג לכל כלי, ולכן אע"פ שבפועל הגי' לוגין התחלקו בצורה שונה מצטרפים לפסול את המקווה. אבל בדי' כלים כיוון שלא ניתן לחלק לכל כלי לוג אינם מצטרפים לפסול את המקווה. ובש"ך הביא את דברי רש"י כפשוטן ונראה מדבריו דבעינן שישפוך מכל כלי לוג.

⁷⁷ והביא הפת"ש שאם שפך מים למקווה מתוך כלי שיש בו ג' תוכיות נחשב ככלי אחד ולא צריך להקפיד אם פסק הראשון קודם שנשפך מהשני או לא.

⁷⁸ המעדני מלך הקשה מי הם הי"א המובאים בעטרת זהב והש"ך הביא שזו דעת הרוקח.

⁷⁹ הט"ז הקשה על ביאור הב"י: א. לפי"ז לדעת הר"ש התוספתא היא דלא כהלכתא ששאובה שהמשיכה כולה פסולה.

ב. מדוע נאמר דין זה דווקא ע"י זילוף והרי אפילו בשאובה ממש כשר בהמשכה.

ולכן הט"ז ביאר בדעת הר"ש כדעת הראב"ד לקמן שדווקא ע"י זילוף מים כשרים ניתן להתיר בהמשכה אף ברובה אבל בזילוף מים שאובים אף שהמשיכם כיוון שהרוב הוא ע"י המשכה פסולה.

פירוש הראב"ד:⁸⁰

ברישא מיירי בזילוף מים שאובים ולכן פסול, אבל בסיפא מיירי בזילוף מים כשרים שאינו הופך את המים לשאובים, אלא שיש לפסול מחמת הדרשה 'מה מעיין בידי שמים אף מקווה בידי שמים' וכאן הרי נעשה ע"י אדם, ולכן ניתן להכשיר:

א. כשחצי מהמקווה ע"י זילוף וחצי ממי גשמים שעדיין יש להחשיבו כבידי שמים.
ב. ע"י המשכה וכשר אף בכולה משום שהמים אינם שאובים כלל.

---להלכה---

הרמ"א הביא את דעת הרא"ש ובי"א הביא את דעת הרמב"ם והר"ש שזילוף פסול ובהמשכה כשר ובסעיף ל"ט סתם כדעה השנייה.

והשו"ע לקמן בסעיף ל"ט סתם כדברי הרא"ש לחלק בין זילוף ע"י אדם או בהמה.

• **ספוג/דלי שנפלו למקווה חסר (ט"ז)**

איתא במתני' (פ"ו מ"ד), הספוג והדלי שהיו בהם ג' לוגין מים ונפלו למקווה לא פסלוהו שלא אמרו אלא ג' לוגין שנפלו.

פירוש הר"ש: כיוון שאין בהם ג' לוגין בעין אלא צריך לצרף עמהם המים הבלועים בתוכו אינם פוסלים את המקווה.
פירוש הרא"ש: כיוון שלא יצאו כל המים שבתוכו ונתערבו אלא חלקם עדיין בלועים בו אינם פוסלים את המקווה.

---להלכה---

השו"ע נקט כפירוש הרא"ש.

• **מים שאובים הנמצאים לצד מקווה כשר (י"ז-י"ח)**

איתא במתני' (פ"ו מ"ט), האביק שבמרחץ בזמן שהוא באמצע פוסל, מן הצד אינו פוסל מפני שהוא כמקווה הסמוך למקווה. וחכמים אומרים אם מקבלת האמבטי רביעית עד שלא יגיעו לאביק כשר ואם לאו פסול.⁸¹ ר"א ב"ר צדוק אומר אם מקבל האביק כל שהוא פסול.

פירוש הרמב"ם:

מים שאובים אינם פוסלים את המקווה אם הם נמצאים מן הצד כדין מקווה הסמוך למקווה אבל באמצע פסול. והלכה כתי"ק.

פירוש הרא"ש:

אביק הוא כלי מתכת משוקע באמצע המקווה וכשנמאסין מי האמבטי פותחים את הנקב ויוצאים כל מי האמבטי לחוץ ולאחר מכן סותמים הנקב וממשיכים לתוכו מים כשרים. מכיוון שהאביק נמצא במרכז המקווה וכל המים הכשרים גרורים על גביו פוסל. אבל אם האביק מן הצד הוא לבדו פסול והמקווה שלצידו כשר.

---להלכה---

השו"ע נקט כפירוש הרמב"ם. ובסעיף י"ח הביא את דין שתי בריכות הנמצאות זו למעלה מזו ובאחת מים כשרים פחות ממי' סאה ובשניה מים שאובים ונקב ביניהם שאם יש כנגד הנקב ג' לוגין המקווה פסול. (וכדעת ר"י במשנה דחשיב כנתערבו).

• **ג' לוגין שנפלו לשני מקוואות או למקווה אחד שנחלק (י"ט)**

כתב השו"ע:

א. שני מקוואות שבכל אחד מהם יש כ' סאה ונפל לוג וחצי לכל אחד מהם ונתערבו שני המקוואות, כשר לטבול בו משום שלא חל שם פסול על אחד מהם קודם שנתערבו.

ב. מקווה שיש בו פחות ממי' סאה ונפלו לתוכו ג' לוגין, ולאחר מכן נחלק לשני מקוואות וריבה עליהם מים כשרים, הרי אלו פסולים משום שהמים השאובים הפכו את המקווה כולו לשאוב.⁸²

• **בור מים שאובים או מקווה שנפסל בג' לוגין כיצד מכשירו (כ"ב)**

⁸⁰ פירוש זה הוא כדעת הי"א שהביא הראב"ד לעיל ולא כרמב"ן והדעה הראשונה בראב"ד שלפי שיטתם צ"ל שהחילוק הוא בין זילף בכונה לשלא בכונה וה"ל **כתב ע"כ** שהוא תמוה כיוון שבמזלף בידי אדם הבדל בין אם נפלו ממילא או בכונה וכנ"ל.

⁸¹ כיוון שרביעית היא שיעור מקווה מן התורה המים השאובים אינם פוסלים את המקווה.

⁸² השו"ע כתב כדברי הרמב"ם שפסק כר' יוסי ודלא כרבי יהושע שלמד שהמים השאובים לא הפכו את המים הכשרים לשאובים כמותם, ולכן כשנחלק המקווה כשר כשמרבה עליהם מים כשרים כיוון שאין כאן ג' לוגין שאובים במקום אחד. (כך מבאר הרמב"ן חולין קח:)

א. בור מלא מים שאובים שאמת מי גשמים נכנסת ויוצאת ממנו, צריך לחשב שלא יישארו מהשאובים שבו ג' לוגין כדי להכשירו.⁸³ (סעיף כ')

כיצד מחשב את יציאת המים השאובים?

ביאר הראב"ד, כיוון שהבור לפני כן היה מלא כולו במים שאובים צריך לחשב שיצאו המים שבבור באחת משתי האפשרויות:

1. באופן יחסי לפי כמות המים שבבור כנגד המים שבאמה, שלישי/שני שלישי וכדומה.
  2. לחלק את הכמות של המים היוצאים לשניים, מחצה מהמים שבבור ומחצה ממי האמה.⁸⁴
- וכתב הש"ד, דבכל גוונא אזלינן לחומרא, ולכן אם מי האמה מרובים על מי הבור נחלק לפי יחסיות (1), אולם אם מי הבור מרובים נחלק את הכמות למחצה (2).

ב. מקווה חסר שנפלו לתוכו מים שאובים ונפסל, אף אם ריבה עליו מים כשרים הרי הוא בפיסולו עד שיצאו כל המים שהיו בתוכו ויפחתו מג' לוגין שאובים.⁸⁵ (סעיף כ"א)

כמה מים היו במקווה לפני נפילת ג' לוגין?

ט"ז: מיירי שיש במקווה רק כ' סאה כשרים ולכן דינם כאילו כולם שאובים ודינם כסעיף כ' וצריך לחשב באופן יחסי עד שנדע שיצאו מהם המים השאובים כולן.⁸⁶

ש"ד: מיירי שהמקווה מלא רובו במי גשמים ולכן אף שנפסל בג' לוגין שאובים סגי ביציאת מילואו ועוד כלומר מ' סאה ועוד קצת למעט מג' לוגין, בניגוד לסעיף כ'.

ג. מקווה חסר ג' לוגין שנפלו לתוכו ג' לוגין מים שאובים, צריך להרבות לתוכו מי גשמים בשיעור מילואו ועוד כדי להכשירו. (סעיף כ"ב)

ביאר הרמ"א, (עי"פ הראב"ד) כיוון שהמקווה רובו כשר ורק ג' לוגין שבו הם מים שאובים, ניתן להכשיר את המקווה בחישוב מילואו ועוד. משא"כ לעיל סעיף כ' דמיירי במקווה שכולו שאוב אין להכשירו אלא בחישוב המים היוצאים לפי חשבון יחסי.⁸⁷

וכתב הש"ד, דמיירי במקווה שמחזיק בחללו מ' סאה בלבד ולכן אמרינן שכל המים הבאים עליו דוחים את המים שבתוכו החוצה.⁸⁸

ד. מקווה חסר שנפלו לתוכו מים שאובים פחות מג' לוגין, המקווה פסול רק עד שיוסיף עליו שיעור מי גשמים שהיה חסר בו.⁸⁹ אולם אם נפלו לתוכו ג' לוגין פסלוהו עד שישער שיצא מהם כדי מילואו ועוד. (סעיף כ"ב)

מה הדין אם נפלו לתוך המקווה מים טמאים פחות מג' לוגין?⁹⁰

רמב"ם: אם חסר מהמקווה יותר מקורטוב המים הטמאים פסלוהו עד שירבה עליהם מים כשרים.⁹¹

ראב"ד: בכל ענין מים שאובים פחות מג' לוגין אינם פוסלים את המקווה אף שהם מים טמאים.⁹²

• ג' לוגין מעורבים בשאר משקים שנפלו למקווה ודין נתן סאה ונטל סאה (כ"ג-כ"ד 1, כ"ט 1)

נאמרו ב' תנאים בפסול ג' לוגין מים שאובים, שיעור ומראה. ולכן:

⁸³ כתב הש"ד, א. מדובר באמת מי גשמים ולא במעיין דמעין מטהר את בור השאובים בהשקה אף שיש בו רק מים כל שהוא. ב. מיירי שאין במי האמה מ' סאה דאל"כ היו מטהרים את בור המים השאובים בהשקה.

⁸⁴ אע"פ שהמים העליונים קרובים לצאת מהר יותר מהמים התחתונים. (גרסת הבית דוד)

⁸⁵ ישנה אפשרות נוספת להכשירו ע"י השקה למקווה כשר. והרמב"ם סתם שאין להכשירו אלא כששניהם באותו הגובה ולא כאשר אחד מהם גבוה מחברו דלא אמרינן 'גוד אחית' גוד אסיק' וכ"פ השו"ע.

⁸⁶ מה שהכריח את הט"ז לבאר כך אלו דברי הרמב"ם שכתב בדין של סעיף כ"א שצריך לחשב שיצאו כל המים שהיו בו כבסעיף כ' ולא סגי בכדי מילואו ועוד של סעיף כ"ב. ולכן לדעת הט"ז יש ג' מקרים והראב"ד לא עסק כלל בדין של סעיף כ"א שאותו הביא הרמב"ם.

⁸⁷ הש"ד הוסיף לבאר סברא זו, דהכא מעיקר הדין המקווה כשר אלא שנפסל בג' לוגין שאובים ולכן היה מספיק לשער שיצאו ממנו ג' לוגין בלבד שהם הגורם לפסול ושאר המקווה אינו פסול בעצם אלא רק מחמת הג' לוגין המים הפכו לשאובים כמותם ורק לחומרא בעינן כדי מילואו ועוד. משום כך לא החמרנו יותר מכך להצריך שיעור לפי חשבון יחסי.

⁸⁸ האגודה הסתפק, אולי יש מקום לחלק שכל זה דווקא במי גשמים שבאו מאליהם על מי המקווה אבל אם דולה ומוציא מהם בדיים לא סגי בכדי מילואו ועוד אלא צריך לרוקן את כולו לחלוטין.

⁸⁹ וביאר הש"ד, שאף שחלל המקווה מחזיק יותר ממי סאה ובוודאות המים השאובים עדיין נמצאים בו, המקווה כשר כיוון שבמים השאובים היה פחות מג' לוגין.

⁹⁰ ולענין חלה ותרומה נחלקו בתוספתא ב"ש, ב"ה ור"ש האם צריך רבו ושטפו, רבו לבד או שטפו לבד. (עי' גר"א נ"ו)

⁹¹ צ"ל שהרמב"ם גרס בתוספתא שבכה"ג המים פסולים להקוות עליהן. והלכה כבית הלל שם שצריך שירבו המים הכשרים על המים הראשונים. (ולמסקנת הב"י לא צריך רוב מתוך שיעור המ' סאה אלא סגי ברבו אף אם קודם לכן היו כ' סאה או יותר העיקר שבסוף יש רוב כשרים).

⁹² והש"ד כתב, שכך נראה גם בדעת השו"ע.

- א. מקווה חסר שנפלו לתוכו ג' לוגין מים שאובים שמעורב בתוכם יין אדום ששינה את מראה המים השאובים למראה יין לא פוסל את המקווה כיוון שיש על המים שם יין מוזג.⁹³
- ב. מקווה חסר שנפלו לתוכו פחות מג' לוגין מים שמעורב בתוכם חלב אף שיחד עם החלב יש בהם ג' לוגין לא פוסלים את המקווה.⁹⁴

ג' לוגין משאר משקים שנפלו למקווה:

דינם כמים שאובים: מי כבשים, מי שלקות, תמד שלא החמיץ, שכר, מי צבע דיש עליהם עדיין שם מים. (ט"ז)

אין דינם כמים שאובים: שאר משקים, מי פירות, מורייס, תמד שהחמיץ אינם פוסלים ואינם מכשירים את המקווה. ולכן, ג' לוגין יין שנפלו למקווה ניתן לטבול אף במקום היין כל עוד לא שינו את מראה המקווה.⁹⁵

נתן סאה ונטל סאה:

רא"ש: מי פירות עד רובו כשר, מים שאובים עד עולם כשר.⁹⁶

רמב"ם: מי פירות פעם אחת בלבד כשר, מים שאובים עד רובו כשר.⁹⁷

רבנו ירוחם: (ע"פ הבנת הבי"י) מים שאובים מדאורייתא עד עולם כשר ומדרבנן עד רובו כשר.⁹⁸

---להלכה---

השו"ע פסק כדעת הרא"ש.

• שינוי מראה/ טעם וריח במקווה או במעיין (כ"ד 2, כ"ה-כ"ח)

שינוי טעם וריח:

כתב הרמב"ם, שמקווה אינו נפסל בשינוי טעם וריח אלא בשינוי מראה בלבד.

שינוי מראה:

יין או מוחל היוצא מזיתים: פוסלים את המקווה בשינוי מראה אף שאינם שאובים כגון שנמשכו מן מהגת למקווה, ואף שהמקווה שלם.

מי צבע/ סלי זיתים וענבים שהודחו במקווה: לא פוסלים בשינוי מראה שהרי אין במקווה מגוף הדבר וליכא ממשא.⁹⁹

מקווה שנשתנה מראהו מחמת עצמו: כשר, ק"ו מהדיח בו סלי זיתים וענבים שאינם פוסלים את המקווה.

מקווה שחיימוהו והשתנה מראה המים: **משכנות יעקב:** פסול משום שהמים של המקווה עצמם השתנה צבעם ולא מחמת מי צבע שנפלו לתוכם.

פתחי תשובה: כשר דלית ביה ממשא ואינו נראה כמקווה של שאר משקים ודמי למקווה שנשתנה מחמת עצמו.

שיעור שינוי מראה:

השתנה מראה המקווה כולו: טיפה אחת פוסלת אפילו אם מראה המקווה לא הפך למראה יין אלא שהשתנה מראהו ממראה מים פסול.

השתנה מראה המקווה בחציו: **אין מ' סאה בחצי שיש בו מראה מים:** אסור לטבול אף בחלק הכשר. **יש מ' סאה בחצי שיש בו מראה מים:** מותר לטבול רק בחלק הכשר.

כיצד מכשיר את המקווה?

מקווה חסר: ממתין עד שירדו לתוכו מי גשמים ויחזירו את מראהו למראה מים. אבל לא ימשיך לתוכו מים שאובים בכמות גדולה דרובה בהמשכה פסולה. (ט"ז)

⁹³ **וכתב הרא"ש,** שכל זה רק אם המקווה עצמו נותר במראה מים אבל אם שינו את מראהו למראה יין המקווה פסול כדלקמן. ⁹⁴ ר' יוחנן בן נורי חולק ע"כ משום שלשיטתו המדד היחיד הוא המראה, ולכן במקרה שנפל לתוכם חלב פסול את המקווה כיוון שהמראה הוא מראה מים.

⁹⁵ **ובתוספתא איתא,** שניתן להשיק מקווה שאוב שיש בתוכו יין ולא שינו את מראהו למקווה כשר ויטהרו המים השאובים בהשקה, אבל מקום היין אינו נטהר. ולכן, אין להשיק את המקוואות במקום היין שהיין אינו יכול לטהר את המים השאובים. **וכ"פ השו"ע.**

⁹⁶ סיבת החומרא במי פירות היא משום דכתיב 'מקווה מים' ומי פירות אינם מים ולכן פוסלים ברובא, משא"כ מים שאובים. ⁹⁷ **הרא"ש הקשה** על דבריו, שהרי הרמב"ם התיר בבי' מקוואות זה על זה לשפוך מים שאובים למקווה העליון עד שיתמלא התחתון ושניהם כשרים מדין זריעה אע"פ שיש בכל אחד מהם רוב מים שאובים, וא"כ מדוע הכא פסל ברוב מים שאובים? **ותירץ הב"י** שצ"ל בדעתו שרק כשנותן ונטל בידיים פסול מדרבנן מפני מראית העין שיבואו להתיר טבילה במקווה שכולו שאוב, אבל בשני מקוואות הנ"ל שלא נטל בידיים מהמקווה אין לחוש מפני מראית העין. **ולפי"ז כתב הפת"ש** במעיין שנתן סאה ונטל סאה יהיה כשר עד עולם משום שאין לחוש למראית העין דכו"ע ידעי שמעיין אין דרכו לפסוק.

⁹⁸ **הב"י הקשה** על דבריו מניין לו לחלק בכך ועוד דא"כ הו"ל לאקדומי ההכשר מדאורייתא לדין שפסול מדרבנן ולא להיפך. (ההבדל בין רבנו ירוחם לרמב"ם יהיה בדין שני מקוואות הנ"ל שאין חשש למראית העין ובכ"ז לרבנו ירוחם יהיה פסול מדרבנן כיוון שהוא יותר מרובו).

⁹⁹ **וכתב הט"ז,** שעיקר החידוש הוא שבין לקולא בין לחומרא מי צבע נידונים כמים. ולכן מצד אחד מי צבע פוסלים מקווה חסר בג' לוגין כמים שאובים, ומצד שני אינם פוסלים מקווה שלם בשינוי מראה.

מקווה שלם: יכול למלאו אף במים שאובים עד שיחזור מראהו למראה מים.

שינוי מראה במעיין:

אינו פוסל כשם שמים שאובים אינם פוסלים מעיין. ולכן, מקווה שהשתנה מראהו ניתן להמשיך לתוכו מעיין ומטהרו אף שלא חזר מראהו למראה מים.

• דיון טבילה במים שאובים שנפלו לים ודין צירוף יין למ' סאה (כ"ט 2)

○ טבילה במים שאובים שנפלו לים:

איתא בגמרא (מכות ד.), חבית מלאה מים שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה, חיישינן לגי' לוגין שלא יהיו במקום אחד שים הגדול קאי וקיימא.

פירוש רש"י:

מייירי לעניין טבילה לתרומה, וחיישינן שמא בא ראשו ורובו במים שאובים ולא עלתה לו טבילה.¹⁰⁰

פירוש ר"ת:

גורסים חבית מלאה יין ומייירי ביין לבן שאינו משנה את מראה המים ואכתי חיישינן שמא יטבול במקום היין ולא עלתה לו טבילה.

פירוש הרמב"ם: (ע"פ הבדק הבית)

מייירי בטבילה רגילה לעלות מטומאה, וחיישינן שמא יטבול ראשו ורובו במים שאובים. ואע"פ שמקווה שיש בו מ' סאה ניתן להרבות לתוכו מים שאובים, כל זה דווקא כשהמים מתערבים זה בזה אבל אם המים השאובים צבורים במקום אחד פסול אף ביש בו מ' סאה.¹⁰¹

○ צירוף יין למ' סאה:

איתא בתוספתא (פ"ה ה"ח), מקווה שאין בו מים מ' סאה שנפל לתוכו יין ונשתנו מראיו אינו נפסל בגי' לוגין, ולא עוד אלא אפילו חזרו מימיו לכמות שהיו כשר.

פירוש הראב"ד:

מקווה חסר שהשתנה מראהו למראה יין, דינו כאילו כולו יין ולכן אף אם נפלו לתוכו גי' לוגין מים שאובים אינו נפסל, ולא עוד אלא אפילו חזרו מימיו למראה מים המקווה כשר ע"י היין שמשלימו למ' סאה.

פירוש הר"ש:

מקווה חסר שהשתנה מראהו למראה יין, דינו כאילו כולו יין ולכן אף אם נפלו לתוכו גי' לוגין מים שאובים אינו נפסל, וניתן להכשירו רק ע"י שיוסיף לתוכו מים כשרים שישלימו למ' סאה ויחזור מראהו למראה מים.

---להלכה---

הרמ"א כתב כדעת הר"ש שצריך שיקווה עליו מים כשרים ויין אינו יכול להשלים את שיעורו.

• טבילה בשלג, ברד, כפור וטיט (ל')

האם ניתן לטבול בתוך שלג/ ברד/ כפור/ טיט?

רא"ש: ניתן לעשות מהם מקווה לכתחילה אף בעודם קפואים,¹⁰² ואין שאיבה פוסלת בהם. חוץ מטיט הנירוק שיכול להשלים בו שיעור מקווה אך לא לעשות ממנו מקווה לכתחילה.¹⁰³

¹⁰⁰ **הב"י כתב**, שמכך שהפוסקים השמיטו דין זה נראה שלמדו כדעת רש"י ולכן אין נפק"מ לדין זה בזמננו.

¹⁰¹ ויש להקשות ע"כ, שהרי לעיל מצינו שניתן לטבול בכלי מלא מים שאובים הנמצא בים אם יש בו נקב כשפופרת הנאד משום שהים מקיפן (עי' הגהות והערות קטז).

¹⁰² **הרא"ש והראב"ד כתבו** שבעודו קפוא צריך למעך חללו כדי שלא יחסר משיעורו לכשיהיה נימוח.

¹⁰³ **כך כתב הב"י** ע"פ דברי הטור, מדאמרינן בגמ' טיט הנרוק יוכיח שמצטרף למ' סאה והטובל בו לא עלתה לו טבילה. מוכרח שהרא"ש לא קאי אטיט.

ראב"ד: ניתן להשלים בהם למי סאה אף בעודם קפואים אך לא לעשות מהם מקווה לכתחילה.^{104 105 106} ואם הניח את השלג ואח"כ הפשיר ונעשה מים ניתן לעשות ממנו מקווה מתחילה כיוון דהווי מילתא אחרתא וממילא הווי מקווה.
רז"ה: ניתן להשלים/ לעשות מקווה לכתחילה אף בעודם קפואים רק ע"י המשכה כדין מים שאובים.
רמב"ם: משלג ניתן לעשות מקווה מתחילה וכשר לטבול בו אף בעודו קפוא, ובשאר דברים יכול להשלים אך לא לעשות מהם מקווה מתחילה.¹⁰⁷

---להלכה---

בב"י כתב, שבפשטות הסוגיא נראה כדעת הרא"ש וכך גם דעת הפוסקים,¹⁰⁸ אך אין להקל ולעשות מעשה לטבול בהם בעודם קפואים אלא בדין נטילת ידיים שהוא מדרבנן. **אבל בשו"ע פסק** כדעת הרא"ש שניתן לעשות מהם מקווה ולטבול בעודם קפואים,¹⁰⁹ וע"י שימעך חללו תחילה (רמ"א),¹¹⁰ חוץ מטיט שיכול רק להשלים בו שיעור מקווה. **והרמ"א הביא** את דעת המחמירים להתיר בהם טבילה רק לאחר שנימוחו ונעשו מים. **וכ"כ הש"ך**. **וכתב הפת"ש** שלפ"י, מקווה שכולו שלג קפוא, אין לשפוך לתוכו מים שאובים רותחים כדי להפשירו דהווי כג' לוגין בתחילה שפוסלים את המקווה, אלא יניח טס מתכת מלובן וימיס באמצעותו את השלג.¹¹⁰

• מקווה שאוב שקפא והפשיר (ל"א)

איתא בתוספתא (פ"ב, ה"ג), מקווה שאוב שהגליד טהור משום מים שאובים. נימוחו כשר להקות.

פירוש הרא"ש:

כיוון שהמים קפאו אין פוסלת בהם שאיבה ויהיה כשר לטבול בו לאחר שיפשיר. ולשון 'להקות' פירושו שניתן לטבול בו שהוא מקווה כשר.¹¹¹

פירוש הסמ"ג: (בדעת השאליות)

כיוון שהמים קפאו דינם כדין שאובה שהמשיכה, ולשון 'להקות' פירושו שניתן להוסיף עליהם מ' סאה ולטבול ואין המים הללו פוסלים מדין ג' לוגין שאובים.¹¹²

---להלכה---

השו"ע כתב כפירוש הרא"ש.

• טבילה בטיט (ל"ב)

כתב השו"ע, מקווה ובו מ' סאה מעורבים במים וטיט רך :

המים צפים ע"ג הטיט: ניתן לטבול אף בטיט כיוון שהמים מקדימים ובאים אל גופו קודם ששוקע בטיט.¹¹³
המים אינם צפים ע"ג הטיט: ניתן לטבול במים והטיט מצטרף לשיעור מ' סאה, אך לא בטיט כיוון שאין כאן מים מקדימים.¹¹⁴

¹⁰⁴ וכדעתו **כתב רש"י** שא"א לעשות מהם מקווה בתחילה כמו בטיט.

¹⁰⁵ **רבנו שמחה כתב,** שא"א שכל השלג הקפוא יגע בבשרה ולכן פסול לעשות ממנו מקווה לכתחילה. ועוד דדמי לטבילה בכיפין. **והב"י הקשה** על דבריו: א. לא צריך שכל המ' סאה יגעו בבשרה שהרי עיגולי שלג משלימים למ' סאה אף שאינם נוגעים בו. ב. כיפין שאני דהווי כטבילה באוויר אבל הכא דמי לטבילה בים עמוק מאה אמה שטובל במים העליונים שבו.

¹⁰⁶ **הראב"ד הקשה,** מדוע אסור לעשות מהן מקווה מתחילה אבל להשלים אפשר? וביאר שכיוון שנאמר "מקווה מים" ואיתקש למעייין אמרינן מה מעייין בידי שמים אף מקווה צריך שיהיה בידי שמים, ולכן שלג פסול כיוון שהוא ע"י אדם. אבל במקווה שרובו כשר שנעשה בידי שמים ניתן להשלים ע"י שלג. ואין לחוש לפסול שאיבה משום דדמי לשאר משקין שלא פוסל בהם שאיבה, וכיוון דבשלג אין את הבעיה של שינוי מראה כשר אף להשלים. (אלא שצ"ע מאי שנא ממי פירות שאינם משלימים).
¹⁰⁷ **הרמב"ם כתב,** שניתן לעשות מקווה משלג אם ריסקו.

ב"י: כוונתו לומר שצריך לכובשו למעט חללו כדי שלא יחסר ממנו לכשיהיה נימוח וכפי שכתבו הרא"ש והראב"ד.
ש"ך: כוונתו לומר שצריך לכובשו עד שיעשה מים ורק אז כשר לטבול בו אבל לא בעודו קפוא. והקשה על דברי הב"י מדין נט"י ששם כתב שיריסקו הכוונה שמעכו עד שזבו מימיו, וכ"מ בהלכות שבת לגבי סוחט שכתב הרמב"ם ריסקו עד שזובו מימיו.
¹⁰⁸ **הש"ך הקשה** על דברי הב"י שכתב שכך נראה דעת הפוסקים שהרי הראב"ד, רש"י והרז"ה אסרו לעשות מהם מקווה מתחילה וכפי שהביאם הב"י. ואף בדעת הרמב"ם צ"ל שכוונתו להתיר רק כשריסקו ונעשה מים וכנ"ל, ואף בדעת הרא"ש אפשר לבאר שבעודו קפוא מהני רק לענין השלמה ולא לעשות מהם מקווה מתחילה. ובלשון המהרי"ל כתב שיש טעות סופר ואין להתיר טבילה בעודם קפואים ולכן הסיק להחמיר.

¹⁰⁹ **וכתב הב"י,** שכל ההיתר הוא רק כשהביאו קפוא אבל אם הפשירו ורק לאחר מכן הביאם בכלי דינם ככל מים שאובים.
¹¹⁰ **והביא הפת"ש,** שאף בדעת הר"ר שמריה (הובא במרדכי) צ"ל שהתיר לטבול בשלג שבבקעה או שירדו למקווה ממילא שלא בדידים אבל אם הביאו בדידים לכו"ע בעיני שיפשיר ויעשה מים.

¹¹¹ **הרא"ש לעיל,** התיר לטבול בהם אף בעודם קפואים, והחידוש כאן הוא שאע"פ שהמים הפשירו, הם אינם חוזרים להיקרא מים שאובים כיוון ש'פנים חדשות' באו לכאן.

¹¹² **הב"י כתב** לקמן שלא נראה מדברי כל הפוסקים להכשיר מקווה שאובה שהמשיכה כולה אלא רק ברובה, וא"כ הכא אם יש רוב מים שאובים יפסלו אף את המ' סאה שבאו לאחר מכן.

¹¹³ **וכתב הרוקח,** שיש להקפיד שלא ידבק הטיט העבה לרגליה משום חציצה. ואם הטיט רך אינו חוצץ אפילו דבוק בבשרה אם היא אינה מקפדת ע"כ.

¹¹⁴ וצ"ל שטיט נידון כמים רק לענין צירוף לשיעור מ' סאה אך לא לטבילה בטיט בפני עצמו.

מהו שיעור טיט רך?

רמב"ם: שיעור שהפרה שוחה ושותה ממנו.
סמ"ק: אזלינן ע"פ כל השיעורים המובאים במשנה להחמיר.
---להלכה---
השו"ע נקט כדעת הרמב"ם.

- טבילה בדברים שבריתם מהמים (ל"ג)

כתב השו"ע, שניתן לטבול ביבחושים אדומים/ עינו של דג שנימוק שומן עינו בחורו.¹¹⁵

- טבילה בכלי (ל"ד, ל"ז)

מתי כלי פוסל את המים שבתוכו מחמת שאיבה?

- א.** שעת יצירתו:
 כלי פוסל מחמת שאיבה רק כאשר הוא ראוי לקבל בתוכו קודם שקבע אותו בקרקע אבל אם קבעו ולבסוף חקקו כשר. וצריך שהכלי יעשה על דעת לקבל בו אבל רעפים שיש בהם גומות אינם פוסלים כיוון שלא נעשו לקבלה.¹¹⁶ (סעיף ל"ז)
- ב.** כוונה:
 כלי פוסל מחמת שאיבה רק כאשר נתמלא על לדעת להשתמש בו לצרכיו אבל לא צריך שימלא על דעת לשופכם למקווה דווקא.
- ג.** סוג הכלי:
 אין משמעות לסוג הכלי ולכן אף כלי אבנים/ גללים/ אדמה שאינם מקבלים טומאה פוסלים מחמת שאיבה.
- ד.** שיעור כלי:
תוספות: גדול- כלי עץ יתרים על מ' סאה שאינם מטלטלים מלא וריקם.
 קטן- כדי סיכת קטן ועד לוג אבל לא פחות מכך.
רא"ש: גדול- שמחזיק מ' סאה בלח.
 קטן- אפילו פחות מכדי סיכת קטן.
---להלכה---
השו"ע פסק כדעת הרא"ש.

- העברת מים למקווה באמצעות כלי (ל"ה)

- מי גשמים שזורמים דרך צינור, ונשפכים לכלי ולאחר מכן למקווה פוסלים משום שאיבה. אבל אם זקף את הכלי על צידו בצורה שהכלי אינו ראוי לקבל את המים, אינו פוסל את המקווה מחמת שאיבה.
- ↓
- רא"ש:** מיירי בכלי שיש לו לבזבו מדי רוחות, אבל מגי רוחות אינו פוסל את המקווה אף שנותרו בכלי מים מצד אחד.
רוקח: מיירי בכלי שיש לו לבזבו מגי רוחות שפוסל את המקווה מחמת שאיבה.
---להלכה---
השו"ע פסק כרא"ש.

- זקף את הכלי על צידו ורק באמצעותו מגיעים המים לתוך המקווה, אע"פ שאין לו שפה כלל פסול משום שהוא כלי המקבל טומאה ובעיני הווייה ע"י טהרה.

מדוע הכלי מקבל טומאה אם אין לו שפה?

- א.** מיירי בכלי שיש לו שפה מדי רוחות והחידוש הוא שאף שהכלי הפוך והמים אינם עוברים בתוכו, אינו פוסל מחמת שאיבה אבל עדיין פוסל מחמת הווייה.¹¹⁷ (בי"י)
- ב.** מיירי בכלי שניטלו כל שפתיו אך כיוון שבתחילה היה מקבל טומאה וכעת לא נשבר לגמרי פוסל עדיין מחמת הווייה. (בי"י)

¹¹⁵ **הר"ש הביא**, ששמע מהמשנה שניתן לטבול אף באבעבועות העולות מהמים כ"ש מיבחושים אדומים ודלא כדתני בתוספתא.

¹¹⁶ ועיי לקמן סעיף ל"ו שהמהרי"ק חולק על דין זה וסובר שאף שלא נעשה לקבלה פסול.

¹¹⁷ **הט"ז כתב**, דהכא מיירי דווקא במי גשמים דאילו במעיין פסול רק בכלי שיש לו בית קיבול כדלקמן סעיף מ"ט שמעיין אינו נפסל מחמת הווייתו ע"י טומאה.

- ג. מיירי בכלי שאין לו שפה כלל ומקבל טומאה מדרבנן כפשוטי כלי עץ.¹¹⁸ (בדה"ב)
 ד. מיירי בכלי עץ שאין לו שפה כלל שייחזו כך לאיזה תשמיש או בדף שעורכת עליו האישה פת. (ט"ז ושי"ד)

• העברת מים למקווה באמצעות צינור (ל"ו)

- דיני העברת מים למקווה באמצעות צינור:
- א. אם יש לו ד' שפות בעינן קבעו ולבסוף חקקו בכדי שלא יהיה על הצינור שם כלי בתלוש.¹¹⁹
 ב. אם יש בו חקק לקבל צרורות ועפר פוסל משום שנחשב ככלי.¹²⁰
כלי עץ: חקק בגודל כל שהוא משום שהוא ראוי לחקוק בו יותר. (ט"ז)
כלי חרס: חקק בשיעור רביעית.¹²¹
 ג. נפלו לתוך החקק עפר או צרורות אינם נחשבים כסתימה לבטלו מתורת קבלה עד שיהיו מהודקים היטב.
רא"ש: נכבש ונדחק העפר ונתקשה.
רמב"ם: נתגפס שנעשה חזק וקשה כגפסס.
רמב"ו: נכבש מאליו ונתבטל שם עד שהמים אינם יכולים לשטוף אותו עפר.
יראים: שכבשו ברגל ונתבטל קיבולו.
 ד. סילון שהוא צר משני צדדיו ורחב באמצעו אינו חשוב כיש לו בית קיבול כל זמן שלא נעשה בכדי לקבל בו צרורות ואינו פוסל את המקווה.
 ה. חקק שנעשה לשם קבלה:
רמב"ם: צריך שיחקק בידיים לדעת כדי שיהווה בית קיבול ורק בכה"ג פסול.¹²²
מהרי"ק: אף אם נעשה מאליו שחלחלו המים ונרקב הצינור פוסל.¹²³
 ---להלכה---
הרמ"א פסק כדעת הרמב"ם ולכן ניתן להעביר מים למקווה ממעיין או ממקווה דרך צינורות ואף אם יחלחלו המים ויעשה בהם חקק מאליו כשר.¹²⁴
 ו. צינור כפוף פסול:
רמב"ם: פסול דמיירי שנעשה לדעת שיהווה בית קיבול אבל בלאו הכי כשר.
ראב"ד: פסול אף שלא נחשב כלי לעניין קבלת טומאה, כלפי מים שאובים נחשב כיש לו בית קיבול.
 ז. האם ניתן להתיר חיבור של כלי למקווה ע"י נקב ככונס משקה?
רוקח: כן. שיעור שפופרת הנאד נאמר רק בעירוב מקוואות אבל כאן המים צפים על הכלי וסגי בשיעור זה.
רש"י: לא. דבעינן נקב כשפופרת הנאד ורק לגבי טבילת ידיים הקלו שידיים אינם צריכים טבילה גמורה.
רי"ף: לא. שהגמי' אומרת שאין נוטלין ממנו לידיים וה"ה שאין להטביל בו.
 ---להלכה---
הרמ"א כתב ע"פ הבי"י שאם המים באים אל הצינור ע"י כלים הקבועים בגלגל והם נקובים בדרך שאינו נקרא כלי, מותר לטבול בהם רק אם יש מ' סאה במקווה אבל אם אין מ' סאה אינו נקרא חיבור לנהר ואסור לטבול שם.¹²⁵

• העברת מים למקווה באמצעות כלים נקובים (ל"ח)

שק או קופה המונחים תחת הצינור ומהם נכנסים המים למקווה, אינם פוסלים מחמת שאיבה משום שיש בהם נקבים רבים ואין בהם בית קיבול להחזיק את המים.¹²⁶

• דין ניקוי מקווה/ מעיין ע"י שאיבה בכלי (מ"ז)¹²⁷

¹¹⁸ הש"ך הביא חולקים ע"כ משום שרק דבר המקבל טומאה מדאורייתא פוסל, אע"פ שלעיל סעיף י"ד לגבי זחילה אף מדרבנן פוסל, זחילה שאני. והט"ז הקשה על דברי הבדה"ב מדין צינור לקמן סעיף ל"ו שכשר ומדוע הרי צינור לא עדיף מפשוטי כלי עץ.
¹¹⁹ ועיי' לעיל שלדעת הרוקח אף בגי' שפות סגי.
¹²⁰ הש"ך ביאר דמיירי בכה"ג שאין רוב מים כשרים במקווה, דאל"כ אף אם הצינור נחשב ככלי יהיה המים כשרים מדין שאובה שהמשיכה שכשרה עד רובה.
¹²¹ הסמ"ק כתב, שאף בשל חרס סגי בחקק כל שהוא והקשה עליו הבי"י שבמשנה נאמר לא כך.
¹²² הפת"ש הביא שיייתכן שאף הרמב"ם יודה שחקיקה הנעשית מאליה בתלוש פוסלת ונחלק רק כשקבעו ולבסוף חקקו.
¹²³ הבי"י כתב לבאר בדעת המהרי"ק שכ"כ רק בכדי לצאת ידי כולם במידי דליכא פסידא כלל. ובמסקנת דבריו כתב, שיייתכן לבאר בדעת המהרי"ק שמ"ש במשנה "מפני שלא נעשה לקבלה", פירושו שאין דרך הצרורות להתעכב שם אבל אם אכן היו נעצרים בחקק אע"פ שלא נעשה לדעת נחשב כעשוי לקבלה ואף שנעשה ממילא פוסל.
¹²⁴ הפת"ש דן האם צריך שיהיה במקווה מ' סאה כיוון שהוא מחובר רק ע"י סילון ובלעדיו המעיין לא היה מגיע למקווה, או שאף בכה"ג כיוון שמחובר למעיין נידון כמוהו.
¹²⁵ הש"ך הקשה על דברי הרמ"א, מדוע אי אפשר לטבול במקווה אם אין בו מ' סאה והרי הרמ"א כתב שנקוב בעניין שאינו נחשב ככלי, כלומר כשפופרת הנאד, וא"כ מדוע שלא יהיו חיבור לנהר.
¹²⁶ העטרת זהב כתב, שכשר למרות שאין באף נקב שיעור כשפופרת הנאד. וביאר הש"ך את דבריו שניתן להעביר דרכם מים למקווה אף לכתחילה משום שיש בהם נקבים רבים, אבל בכדי לא לפסול את המקווה אפילו בנקב כל שהוא סגי.
¹²⁷ סיכום סעיף ל"ט הובא לעיל עם סעיף ט"ו 2.

כתב השו"ע ע"פ תשובת הרא"ש, שכלי שניקב בשוליו אפילו כל שהוא אינו פוסל את המקווה מחמת מים שאובים ומהצד בנקב כשפופרת הנאד, אך לעשות מקווה לכתחילה גם בניקב בשוליו צריך שיהיה הנקב כשפופרת הנאד.^{128 129}

כיצד משערים נקב כשפופרת הנאד?

שתי אצבעות החוזרות למקומן ומתהפכות בעיגול בחלל הנקב ברווח.

רא"ש: שתי אצבעות כשיעור אצבע הסמוך לגודל.

רמב"ם: שתי אצבעות הראשונות מן הארבע שבפס היד.

---להלכה---

השו"ע פסק כדברי הרמב"ם.

○ **ניקוי מקווה:**

יש לחוש שישפכו המים ששואב מהכלי בחזרה למקווה ויפסלוהו בג' לוגין ולכן:

שואב בדי' כלים או יותר: כשר כיוון שהמים אינם מצטרפים לפסול.

שואב בכלי אחד: מעיקר הדין כשר כיוון שאף אם נשפך ממנו מעט מעט אינם מצטרפים לפסול אבל

לכתחילה יש לנקב הכלי שממנו שואב את המים בנקב ככונס משקה.¹³⁰

○ **ניקוי מקווה מחובר למעיין:**

רא"ש: אין מקום לחשש שאף אם ישפך לתוכו מים שאובים, כל עוד יש במעיין רביעית אינו נפסל.

מהרי"ק: לכתחילה- יש לחוש לדברי הפוסלים בנפילת מים שאובים אף למעיין כל שחסר בו מ' סאה ולכן:

א. ינקו המקווה לגמרי וינקבו הכלים בכונס משקה.

ב. יחפרו מקווה נוסף בסמוך לו וימשיכו כל מי המקווה לתוכו.

בדיעבד- יש לסמוך על המתירים שאיבה במעיין דהווי ספיקא דרבנן דרובו אינו שואב.

תרה"ד: יש לחוש לדברי השאלות המובאים במרדכי לפסול שאיבה אף במעיין כי דבריו דברי קבלה.¹³¹

ולכן יש לפקוק נקבי המעיין לגמרי ולייבשו ורק אז למלא את המקווה מחדש.¹³²

רמב"ן: יש להקפיד שלא יקדמו המים השאובים למעיין ואף שלכאוי אין לחלק בכך יש לחוש לאוסרים.

---להלכה---

השו"ע פסק כדעת הרא"ש שבמקווה יש לנקוב הכלי בשוליו כל שהוא ובמעיין אין לחוש כלל.¹³³

אבל הרמ"א הביא את המחמירים ולכן כתב:

במעיין: לכתחילה- ינקב את הכלי, ואם לא ינקב יפקוק נקבי הנביעה לגמרי.

בדיעבד- אם לא עשו כן יש לסמוך אמקילין שאין שאיבה פוסלת במעיין.

במקווה: יש להקל רק כשניתן לתלות שלא נפלו המים בבת אחת כגון בכלי שאינו מחזיק ג' לוגין.

ובפת"ש הביא, שבמקווה הסמוך לנהר יש לחוש שאין למעיין מקור בפני עצמו ומימיו מגיעים מהנהר שהוא ממי

גשמים וע"כ אין להקל כלל להכשירו בנפילת ג' לוגין.

ועוד הביא, שיש מקום להחמיר כדברי הרמב"ן שפסול אף במעיין אם קדמו השאובים ובפרט הכא שמי המעיין

מגיעים מלמטה ולא כבסעיף י"א שבאים המים מלמעלה.

• **מניח כלים תחת הצינור/ בחצר (מ"א)**

איתא במתני' (פ"ד מ"א), המניח כלים תחת הצינור:

בית שמאי- בין בשוכח בין במניח פוסל את המקווה.

בית הלל- בשוכח אינו פוסל את המקווה.

¹²⁸ יש להקשות סתירה מדברי השו"ע כאן לדבריו לעיל ס"ז. עיי"ש בהערה 41 יישוב האחרונים לכך. ועיי' בפת"ש כאן שהביא תירוץ אלו. (ותירוץ של רעק"א יענה גם על השאלה מדוע השו"ע כתב כאן שלא בעינן שיקבענו בארץ ולעיל כתב שצריך לקובעו בארץ דווקא עיי"ש).

¹²⁹ **הט"ז הקשה**, מדוע כשר בנקב כשפופרת הנאד אף לכתחילה והרי בסעיף הקודם נאמר שכל היוצא מתחת יד אדם פסול? **ותירץ**, דמייירי הכא שהמים מחוברים למקווה עיי' ניצוק ואינם נחשבים לשאובים כיוון שאמרינן גוד אחית. ואף החולקים סברו שרק בכדי להשלים שיעור מקווה שהוא מדאוי לא אמרינן ניצוק חיבור אבל בכדי שלא יחשבו כמים שאובים שכשר אף ברובו שואב וכל הפסול הוא מדרבנן כו"ע אמרינן גוד אחית. **ועוד כתב**, דצ"ל שעושה את המקווה עיי' המשכה דא"כ יהיה פסול כיוון שלא נעשה בידי שמים. וכשר אף בכולה כיוון שאין כאן פסול שאיבה וכל הפסול שלא נעשה בידי שמים ובזה סגי בהמשכה. וכשיטתו ס"ט.

¹³⁰ **הב"י הביא** מדברי התוס' והסמ"ק ששיעורו בכונס משקה והקשה מנין להם כן?

ותירץ, דצ"ל דמייירי בכלי חרס ולשיטתם פירוש התוספתא לעיל ס"ז "הלכה זו הוריתי ברומי לטהרה" פירושו שצריך נקב שמוציאו מידי טומאה, ובכלי חרס שיעורו בכונס משקה. וצ"ל:

א. מייירי אף מן הצד אלא שקרי ליה שוליו כדי להשמיענו שאינו מחזיק מים למטה ממנו.

ב. מייירי למטה בדווקא והחמיר כי היכי לא ליטעו.

¹³¹ **הב"י האריך** להוכיח שבשאלות לא נאמר דבר זה אלא הוא חלק מדברי המרדכי בלבד ולכן אין להחמיר בכך.

¹³² עיי' לקמן סעיף נ' האם ניתן לפקוק את הנקבים במטלניות המקבלות טומאה.

¹³³ **הב"ח כתב**, לנקבו בנקב ככונס משקה.

רבי מאיר: הלכה כב"ש שנמנו ורבו על בית הלל.
ומודים ב"ש לב"ה בשוכח בחצר שטהור.
רבי יוסי: מחלוקת במקומה עומדת.

אמר רב משרשיא, בשעת קישור העבים: לכו"ע טמא.
בשעת פיזור העבים: לכו"ע טהור.

הניחם בשעת קישור העבים ונתפזרו וחזרו ונקשרו: מר סבר- בטלה מחשבתו.
מר סבר- לא בטלה מחשבתו.

נחלקו הראשונים בביאור המשנה ויש לדון:

1. על איזה מקרה דיבר רב משרשיא?
2. על מי נאמר "מר סבר וכי" מר סבר וכי"?
3. "מודים ב"ש לב"ה בשוכח בחצר שטהור" האם זהו חלק מדברי ר"מ?

פירוש רש"י והרא"ש:

מניח/ שוכח תחת הצינור-

בשעת קישור העבים: לכו"ע טמא.

בשעת פיזור העבים: לכו"ע טהור.

מניח בשעת קישור העבים ונתפזרו וחזרו ונקשרו: לב"ש טמא, לב"ה טהור.

ר"מ: הלכה כב"ש משום שנמנו ורבו.

ר"י: הלכה כב"ה משום שלא נמנו ורבו.

מניח/ שוכח בחצר-

בשעת קישור העבים: לכו"ע טמא.

בשעת פיזור העבים: לכו"ע טהור.

מניח בשעת קישור העבים ונתפזרו וחזרו ונקשרו: בין לב"ש ובין לב"ה טהור.^{135 134}

פירוש הרמב"ם:

בצינור-

מניח: לכו"ע טמא.

שוכח: ב"ש: טמא שגוזרים אטו מניח ואף בשעת פיזור העבים.

ב"ה: טהור שלא גוזרים אטו מניח ואף בשעת קישור העבים.

ר"מ: הלכה כב"ש משום שנמנו ורבו.

ר"י: הלכה כב"ה משום שלא נמנו ורבו.¹³⁶

מניח/ שוכח בחצר-

בשעת קישור העבים: בין לר"מ ובין לר"י אליבא דב"ש טמא אף בשוכח אטו מניח.

בשעת פיזור העבים: בין לר"מ ובין לר"י אליבא דב"ש טהור אף במניח.

מניח בשעת קישור העבים ונתפזרו וחזרו ונקשרו: ר"מ: ב"ש מודים שטהור דבטלה מחשבתו.

ר"י: ב"ש אכתי סברי שטמא דלא בטלה מחשבתו.^{137 138}

---להלכה---

השו"ע פסק כדעת הרא"ש ולכן אפילו אם הניח כלים תחת הצינור, אם הניח בשעת פיזור העבים או בשעת קישור העבים וחזרו ונתקשרו המים טהורים ובלבד שישבר הכלי או יכפה אותו על צידו שאם יגביהנו מהארץ יהפכו שאובים.

הש"ך כתב, שהחילוק הוא רק במי גשמים שתלוי בידי שמים אבל במי מעיין בכל גוונא חשיבי לדעת כיוון דבדידיה תליא מילתא.

• מקרים נוספים בדין שוכח/ מניח כלי והתמלא מים (מ"ב-מ"ג)

¹³⁴ בין לר"מ בין לר"י שהמילים "ומודים ב"ש לב"ה בשוכח בחצר" הם דברי המשנה בסתם ולא חלק מדברי ר"מ.
¹³⁵ העולה לדינא לדעת רש"י והרא"ש: הלכה כב"ה ולכן במניח בשעת קישור העבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו טהור בין בשוכח תחת הצינור ובין בשוכח בחצר.

¹³⁶ הב"ח כתב, שלדעת הרמב"ם פוסקים כר"מ שהלכה כב"ש ולא כר"י משום דגמ' איתא דר' טרפון ס"ל כוותיה.
הב"ח כתב, שפוסקים כר"מ משום שלא נחלקו אליבא דנפשיהו ובכה"ג לא אמרינן דהלכה כר"י.

הש"ך כתב, שהלכה כר"מ משום שכך משמע בירושלמי ובפשוטות הגמ' בשבת.
הר"ר אברהם בן הרמב"ם כתב, פירוש אחר בדעת הרמב"ם ולדידיה הלכה כר"י.

¹³⁷ דעת הרמב"ם שרב משרשיא בא לומר שכל המחלוקת בין ר"מ ור"י אליבא דב"ש, נאמרה רק בשוכח בחצר בשעת קישור העבים ונתפזרו וחזרו ונקשרו. והלכה כר"מ אליבא דב"ש שבכה"ג טהור.

¹³⁸ העולה לדינא לדעת הרמב"ם: הלכה כב"ש ולכן בכל גוונא טמא חוץ משוכח בחצר אף אם הניח בשעת קישור העבים וחזרו ונתקשרו שהלכה כר"מ שלמד בדעת ב"ש שטהור.

- איתא במתניתין** (פ"ב מ"ז-ט"ו) שלושה מקרים בהם יש לדון אם נחשב כנתמלא לדעת: ¹³⁹
- 1. המניח קנקנים בראש הגג לנגבם אע"פ שהייתה עונת הגשמים והתמלאו מים, כיוון שלא היה בדעתו כלל לקבל מים ואדרבה התכוון לייבשם, דין זה קל יותר מדין מניח תחת הצינור דלעיל ולכן:**
רבי אליעזר: כשר ע"י שישבור את הכלי והמים יזובו לתוך המקווה. ומיירי שיש מעט מים במקווה דעכ"פ חשיב שהיו במים תפיסת יד אדם קצת ובעינין שיתהווה המקווה בידי שמים ולכן כשר דווקא כשיש עוד מים במקווה.
רבי יהושע: כשר ע"י שישבור או יטה את הכלי והמים יזובו לתוך המקווה ואף שאין במקווה מים נוספים כלל.
  - 2. סייד ששכח עציץ במקווה ורצה שיתמלא במים כדי שהמים יועילו לטיט שבו,** ¹⁴⁰ כיוון שרצה שיתמלא מים אע"פ שבסוף שכח את העציץ במקווה, דין זה חמור יותר מדין קנקנים ולכן:
רבי אליעזר: כשר רק אם המים שבמקווה צפים על גביו ומחברים את מימיו למי המקווה וישבור את הכלי כדי שהמים יתערבו עם מי המקווה וחשיב הויתו בידי שמים.
רבי יהושע: כשר אף אם הכלי רק נוגע במי הבור והמים מקיפים אותו מכל צד שנחשב מחובר למי המקווה והויתו בידי שמים אע"פ שהמים אינם צפים על גביו, וישבור את הכלי אבל כאן לא מועיל להטות בניגוד לדין המניח בראש הגג.
  - 3. המסדר קנקנים בבור כדי לחוסמן במים שלא יבלעו את היין שנותן לתוכו, כיוון שהתכוון רק שיכנסו המים לדפנות אבל לא לתוך הכלי, מצב זה הוא מצב ביניים:** ברמה פחותה מדין סייד אבל ברמה תמורה מדין מניח בראש הגג ולכן:
רבי אליעזר: כשר ע"י שישבור את הכלי אבל צריך שיתערב במים שהיו בבור קודם לכן, כ"ש מדין מניח קנקנים בראש הגג דבעינן אף מי מקווה.
רבי יהושע: כשר ע"י שישבור את הכלי אך לא יטה את הכלי דחמור יותר מדין מניח קנקנים בראש הגג אבל לא צריך שיהיו במקווה מים נוספים.
- להלכה---**
- השו"ע פסק** כרבי יהושע ולכן: **בדין 1.** ישבור הקנקנים או יכפס וכשר אע"פ שהמקווה כולו רק מהם.
בדין 2. צריך שיהיה במקווה מים ולא צריך שיצופו על גביו וכשר ע"י שישבור העציץ.
בדין 3. ישבור את הקנקנים אבל לא יטה וכשר אע"פ שהמקווה כולו מהם.

• זריעת מים שאובים ע"י המשכה (מ"ד-מ"ו)

- **איתא במתניתין** (פ"ד מ"ד), מים שאובים ומי גשמים שהתערבו בחצר ובעוקה ועל מעלות המערה, אם הרוב מן הכשר, כשר. ואם רוב מן הפסול, פסול. מחצה על מחצה פסול. אימתי? בזמן שמתערבים עד שלא יגיעו למקווה. היו מקלחים בתוך המים, אם ידוע שנפל לתוכו מי סאה מים כשרים עד שלא ירדו לתוכו ג' לוגין מים שאובים כשר ואם לאו פסול.
איתא בתוספתא (פ"ד ה"ב), רבי אליעזר בן יעקב אומר גג שיש בראשו כ"א סאה מי גשמים, ממלא בכתף ונותן לתוכו י"ט סאה שאובים ופותקן ומערבן בחצר.

פירוש הר"ש:

בסיפא דמתניתין מיירי במים שאובים שמקלחים ע"י המשכה ואינם טהורים, משום שצריך שיתערבו עם המים הכשרים קודם שנכנסים למקווה כדאיתא ברישא. ודלא כראב"י בתוספתא דס"ל שטובל בחצר עצמה ולא בעינין עירוב לפני שיכנסו למקווה, ולדבריו אין הבדל בין אם קדמו השאובים תחלה או מי הגשמים תחילה כיוון שנטהר ע"י המשכה.

פירוש הרא"ש:

ביאר כפירוש הר"ש, אלא שכתב שהמשנה היא כראב"י משום שבתוספתא מיירי שאינו טובל בחצר אלא במקווה וכיוון שנתערבו בחצר קודם שנפלו לתוכו, כשר. אבל בגמ' בתמורה נראה מפורש מדברי ראב"י שהוסיף להקל שלא צריך עירוב קודם שיכנסו השאובים לתוך המקווה וסגי ברוב כשרים וכן הלכה.

פירוש הרמב"ם:

בסיפא מיירי שהמים השאובים מקלחים ישירות לתוך המקווה ופסולים משום שלא הומשכו קודם לכן. וברישא כשר ע"י המשכה ולא בעינין שיתערבו קודם אלא שהמשנה רצתה להשמיע רבותא שאף שהמים הכשרים לא קדמו למים השאובים אלא נכנסו שניהם יחד למקווה כשר ובלבד שלא יקדמו השאובים לכשרים.

¹³⁹ ביאור המקרים הוא ע"פ הבנת הב"י בדעת הרמב"ם והרא"ש. ועיי' לקמן בסוף הבי"י סעיף מ"ד, שהר"ן ביאר את מחלוקתם של רבי אליעזר ורבי יהושע, האם שאובה שהמשיכה כשרה רק כשיש במקווה רוב מי גשמים. והלשון "כמעט מים" פירושו רוב מי גשמים, או שכשרה אף בכולה שאובה שאין במקווה מי גשמים כלל.
¹⁴⁰ ע"פ הדברי חמודות הובא בהגהות והערות קנז*.

- **איתא בגמרא** (תמורה י"ב.), אין מים שאובים פוסלים את המקווה אלא לפי חשבון, מאן תנא? אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: רבי אליעזר בן יעקב היא. דתניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר מקווה שיש בו כ"א סאה וכ"ו כשר שהשאובה מטהרת ברבייה והמשכה. מכלל דרבנן סברי ברבייה והמשכה לא? אלא הא דכי אתא רבין אמר רבי יוחנן שאובה שהמשיכה כולה טהורה, מני לא רבנן ולא ראבי"י? אלא אמר רבה לפי חשבון כלים ויוסף בן חוני הוא וכו'.

פירוש רש"י וחכמי המערב:

ראבי"י התיר דווקא ע"י שרבו מי גשמים והמשכת מים שאובים ורבנן התירו אפילו ב"שאובה שהמשיכה כולה" כפשוטו, ומ"ש בגמ' 'מכלל דרבנן' הכוונה שלרבנן לא צריך רוב אלא בהמשכה בלבד. והלכה כרבנן דשרי.¹⁴¹

פירוש הרמב"ם:

"שאובה שהמשיכה כולה" פירושו כמקרה התוספתא שעירב מים שאובים לתוך רוב מי גשמים שעל הגג ולאחר מכן המשיכם יחד לחצר:

1. שיטת ראבי"י זו דעת יחיד שאין עליה חולק, וכשר בהמשיכה כולה משום שמעורב בה רוב מי גשמים. והסיבה שראבי"י לא נקט מקרה זה שיש בו חידוש יותר גדול, משום שאף כאן יש מעליותא שהמשיך גם את מי הגשמים, ומשום שאין חולק עליו לא חשש לבאר דבריו.
2. ראבי"י סובר שכשר רק בדין המשנה בהמשיך לתוך מי גשמים, אבל רבנן התירו אף בדין התוספתא ששפך מים שאובים לתוך גג עם רוב מי גשמים ורק אח"כ הומשכו כולם לחצר. והלכה כרבנן דשרי אף בכה"ג משום דרבים נינהו ועוד שרבין אמר רבי יוחנן אתי כוותיהו.¹⁴²

מה הדין במ' סאה שאובים שהמשיכם למקווה ריק?

חכמי המערב ורי"ף (ע"פ הר"ף):¹⁴³ כשרה לטבול בה.

שאלות: ניתן להכשירם ע"י שיוסיף עליהם מ' סאה מי גשמים.

רמב"ם, רא"ש ורי"ף (ע"פ המרדכי):¹⁴⁴ פסולה משום שניתן להכשיר שאובים רק ברבייה והמשכה.

---להלכה---

השו"ע פסק, כשיטת הרמב"ם שלא צריך שיתערבו המים קודם לכן, ובגג כשרה ע"י המשכה רק במעורב בהם רוב מי גשמים.

והוסיף הרמ"א, שלא בעינן שיקדמו המים הכשרים אבל אם קדמו המים הפסולים למים הכשרים לא מהני. **והש"ך הביא בשם הב"ח,** שאם המשיך שלא בכוונה אפילו אם המקווה כולו נעשה ע"י המשכה כשר.

המשיך לתוך מקווה ריק מים שאובים, כיצד ניתן להכשירו?

ט"ז: אין לו תקנה עד שיצאו ממנו המים השאובים כדין ג' לוגין שנפלו למקווה ריק.

ש"ך (ע"פ רעק"א): יכול להוסיף עליהם מ' סאה כשרים דאין דינם כשאובים ממש.

- **כמה הוא שיעור רוב מי גשמים?**

רש"י: כ"א סאה.

רמב"ם: כ' ומשהו.

---להלכה---

השו"ע פסק כרמב"ם.¹⁴⁵

- **כמה הוא שיעור המשכה?**

רשב"א ורשב"ץ: אין לו שיעור ואפילו כל שהוא כשר.

ר"י וריב"ש: שלושה טפחים כדין לבוד.

ספר המנהגות: שיעור שתכלה רגל ההמשכה קודם שיגיעו המים למקווה.

---להלכה---

השו"ע פסק כדעת ר"י והריב"ש.

¹⁴¹ **הרמב"ם כתב,** שהם טעו בהוראה זו דהרי המשנה אמרה שצריך דווקא רוב מי גשמים בכדי להתיר ע"י המשכה. **והב"י ביאר,** א. חכמי המערב למדו שלא קי"ל כאותה משנה, משום שביארו כפירוש הר"ש דמתני' דלא כראבי"י שהתיר אפילו שלא נתערבו קודם, וגם אינה כרבנן שהתירו בכולה שאובה ולכן לא חיישי להך משנה. ב. חכמי המערב למדו שהמשנה היא אליבא דראבי"י וכפירוש הרא"ש, ולא קי"ל כוותיה דאף שסתם לן תנא כוותיה כיוון דכי אתא רבין אמר רבי יוחנן "שאובה שהמשיכה כולה טהורה", משמע דהכי הלכתא ולא כסתם מתניתין.

¹⁴² וצ"ל, שבתוספתא ראבי"י התיר אף בגג משום שהתערבו בחצר לפני שנפלו למקווה וכפירוש הרא"ש. אבל רבנן הקלו אף טבילה בחצר ממש.

¹⁴³ ע"י לעיל הערה 137 שהר"ן ביאר את המחלוקת בין רבי אליעזר לרבי יהושע בסעיפים מ"ב-מ"ג, בדין שאובה שהמשיכה ושהלכה כרבי יהושע דהתם. **והרמב"ן כתב** לבאר בדעת הר"ף, דס"ל שאובה לאו דאורייתא ולכן הקלו בכולה בהמשכה. ¹⁴⁴ **הב"י דייק,** דמדכתב הר"ף "היכא דלית ביה מ' סאה", משמע שיש בה עכ"פ רוב מי גשמים אלא שאין בה מ' סאה ולכן כשר ע"י המשכה, אבל בכולה שאובה וודאי פסולה.

¹⁴⁵ **הריב"ש והרשב"ץ כתבו,** שאין לגזור שמא ימלא מים שאובים שלא ע"י המשכה, משום שרוב מצויין אצל מקווה מומחין הן.

- **על גבי מה ניתן להמשיך מים שאובים לתוך מקווה?**
ראב"ד: דרך קרקע או דרך צינור שקבעו ולבסוף חקקו או דרך רצפת אבנים/ נסרים שלא היה עליהם שם כלי בתלוש.
מרדכי: דווקא על גבי קרקע שראויה להבליע בתוכה שאז נחשבים המים כאילו הגיעו מתמצית הקרקע.
---להלכה---
השו"ע כתב כראב"ד.
אבל הרמ"א כתב להחמיר לכתחילה כדעת המרדכי.
והש"ך כתב שגם אם אינו נחשב לכלי בתלוש, צריך לזוהר שהמים יהיו ראויים לבוא למקווה זולת אותו כלי דבעינן שתהיה הווייתו ע"י טהרה.¹⁴⁶

- **מעייין נובע שהתייבש (מ"ז)**

- **כתב הרא"ש**, מעייין נובע שהתייבש בקיץ, ניתן לשפוך לתוך בור הסמוך לו מים שאובים ולהכשירו כיוון ש:
  - א. נטהרו השאובים ברבייה והמשכה דנהרא מכיפיה מבריך והשאובים מעוררים את מי המעיין לנבוע כבתחילה.
  - ב. כיוון שבגידי המעיין נותר לחלוות מים ויש עליהם שם מעייין וקיי"ל שמעיין אינו נפסל בריבוי מים שאובים.
- **ב"ח:** דין זה רק לפי פסק השו"ע שמעיין לא נפסל במים שאובים אבל לרמ"א לעיל ס"מ, יש להחמיר גם הכא. **ט"ז וש"ך:** דין זה הוא לכונ"ע דלפי הטעם הראשון ההיתר הוא משום רבייה והמשכה.¹⁴⁷

- **מקווה שהווייתו ע"י דבר המקבל טומאה (מ"ח-מ"ט)**

איתא במתניתין (פ"ה מ"ה), הזוחלין כמעין והנוטפין כמקוה. העיד רבי צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהן כשרים. ונוטפים שעשאן זוחלין סומך אפילו קנה אפילו מקל אפילו זב וזבה יורד וטובל. רבי יוסי אומר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו.

פירוש הרמב"ם:

מעייין שעל גבי ההר ומימיו נוטפים טיפה לטיפה למטה לשיפולי ההר, כיוון שאינו מקלח ברצף אלא מטפטף בהפסקות יש לו דין מקווה. ואם רוצה לעשותן זוחלין, סומך מקל או קנה כדי שהמים יטפטפו דרכו ואז הם מחוברים בקילוח אחד בלי הפסק וניתן לטבול בו אפילו זב וזבה.¹⁴⁸ ורבי יוסי סובר שלא ניתן לסמוך אפילו ע"י מקל וקנה שמקבלים טומאה מדרבנן.¹⁴⁹

פירוש הר"ש: (לעיל סעיף י"ד ולקמן סעיף נ')

מי גשמים שנקוו במקווה ופרץ את שפתו והמים יוצאים וזוחלים החוצה, לר' יהודה סומך אפילו מקל או קנה או זב וזבה שיעמדו ויסתמו את מקום יציאת המים ביד או ברגל והמקווה חוזר להיות אשבורן ויכול הטמא לטבול בתוכו. אבל לר' יוסי אין מטבילין במקווה כזה בכה"ג.¹⁵⁰

פירוש הרא"ש:

מי גשמים שרוצה להעבירם לתוך מקווה, לר' יהודה ניתן להכשיר רק אם הזב או הזבה החזיקו בידיהם קנה או מקל אבל בידם ורגלם טמא. ולר' יוסי פסול אף אם אדם טהור החזיק בידיו קנה משום שהוא בר קבולי טומאה והווייתו ע"י טהרה בעינן והאדם מקבל טומאה אף שהדף עצמו טהור.¹⁵¹

---להלכה---

¹⁴⁶ והקשו עליו האחרונים, כיצד ייתכן מקרה שאינו נחשב כלי בתלוש ובכל אופן מקבל טומאה?
¹⁴⁷ **הש"ך הוסיף**, שגם אם נגיד שלמ"ד שאיבה פוסלת במעיין ס"ל גם ששאובה שהמשיכה כולה פסולה, ואף אם נאמר שס"ל גם שהכא אין רוב המים מעיקר הנביעה וחולק על 'אין לך טפח וכו', עדיין הכא יש להתיר דאיכא תרתי לטיבותא שאובה שהמשיכה ומעיין.
¹⁴⁸ ע"י לעיל סעיף י"ד שהרמב"ם ביאר מדוע לפי שיטתו נזכר במשנה 'זבה' והרי היא לא זקוקה למים חיים. ועיי"ש בהערה 59 שהובאו דבריו אלו.
¹⁴⁹ לפי פירוש הרמב"ם יוצא שאין מקור לאסור להמשיך מי גשמים לתוך מקווה ע"י דבר המקבל טומאה וכך פסק להדיא בהלכותיו. דרך לגבי זב זקוק למים חיים יש לפסול ע"י דבר המקבל טומאה. **וכתב הב"י** שנראה כדבריו מכך שדין זה נאמר רק במסכת פרה העוסקת בדין מים חיים דווקא ולא במסכת מקוואות.
¹⁵⁰ ע"י לקמן **שהרא"ש הקשה מס' קושיות** על פירוש הר"ש. מכוח הקושיות הנ"ל, הרא"ש למד שאין בעיה למנוע מהמים לצאת ע"י דבר המקבל טומאה והמחלוקת בין ר' יהודה לר' יוסי היא רק במקרה שמהווה את המקווה לכתחילה ע"י דבר המקבל טומאה.
¹⁵¹ **וכתב הרא"ש**, שלפ"ז ניתן להעביר מים למקווה ע"י צינור המחובר לקרקע או המחובר לדבר המחובר לקרקע כיוון שאינו מקבל טומאה. ואין חילוק בין אם הצינור טמון בקרקע או לא. **ועוד כתב** שלפי ביאור זה יש להקשות מדוע בסעיף ט"ו-ל"ט נאמר שזילוף כשר והרי מהווה המקווה ע"י דבר המקבל טומאה? **וכתב הב"י** שלפי פירוש הראב"ד שם מיושב עיי"ש.

השו"ע הביא, את דין הרא"ש להחמיר ולאסור לעשות מקווה ע"י דבר המקבל טומאה ולכן לא יאחז בידו דף ויעבירם עליו אלא יניחם בקרקע.^{152 153}

וכתב הש"ך שמיירי שהמים לא יכולים להגיע למקווה בלעדי הקנה אבל אם ראויים לבוא בלעדי אינם פוסלים.

האם ניתן להמשיך מים למקווה ע"י סילון של מתכת?

רשב"א: אסור שפשוטי כלי מתכות מקבלים טומאה. (וכשיטת הרא"ש הנ"ל)

יראים: מותר אך אם המשיכו ממעיין יש לאסור לטבול בו זב שאינו נחשב יותר כמים חיים. (וכשיטת הרמב"ם הנ"ל)

---להלכה---

השו"ע פסק כדעת הרשב"א, אבל בצינור מחובר לקרקע או לדבר המחובר לקרקע מותר שהוא בטל אגב אקרקע.¹⁵⁴ **והוסיף הרמ"א**, שאין לחלק בין אם הוא טמון תחת הקרקע או לא שכל עוד הוא מחובר כשר.

עוד כתב השו"ע, ע"פ הרא"ש שמים שנופלים מדבר המקבל טומאה על האדמה או לתוך צינור עץ ומשם לתוך המקווה כשרים, שכל מה שפסול הוא רק כשהמים נשפכים ישירות מהדבר המקבל טומאה לתוך המקווה.

וכתב הפת"ש, שבנוסף לנ"ל צריך: **א.** שיעשה את הצינור עץ באופן שיכול לעמוד ולהזחיל בלא דבר המקבל טומאה דאם גם בלעדי המים היו נופלים למקווה נחשב הצינור עץ כמאן דליתא.

ב. נחלקו הפוסקים אם צריך שאותו צינור קטן של עץ יהיה שיעורו ג' טפחים

בכ"ש מדין המשכה דהכא הווי דאוי' או לא.

ג. שהצינור עץ לא יהיה קבוע ע"י ברזלים שהכל הולך אחר המעמיד והווי כמגיע

מתוך דבר המקבל טומאה.

ד. שהצינור של עץ יהיה עקום בסופו בכדי שלא יהיה מצב שהמים יוצאים

מהצינור של מתכת ישירות למקווה דאויר כלי ככלי דמי.

○ **האם מותר להמשיך מים ממעיין או מקווה כשר לתוך מקווה חסר ע"י דבר המקבל טומאה?**

רא"ש: מותר משום שהמקווה החדש נחשב כמחובר למעיין או למקווה הכשר ובכה"ג לא נאמר פסול זה.¹⁵⁵

רשב"א: אסור משום שאין לחלק בכך ובכל גוונא אין להכשיר מקווה ע"י דבר המקבל טומאה.¹⁵⁶

יראים: מותר אך אם המשיכו ממעיין אין דינו לטהר בזוחלין אלא דינו כדין מקווה לטהר באשבורן.

---להלכה---

השו"ע סתם כדעת הרא"ש והביא את הרשב"א בשם יש מי שאינו מחלק בכך.

לדעת הרא"ש, מה הדין אם הפסיק את החיבור למעיין או למקווה הכשר?

פרישה: (ע"פ הבנתו בדרכ"מ) פסול כיוון שנפסק החיבור למעיין או למקווה הכשר.

ש"ך: אינו מוכרח ודינו כדין השקה שאף אם הפסיק את החיבור כשר.

• מקווה שנסדק/ניקב (ני-ני"א)

איתא במתניתין (פ"ה מ"ה), הזוחלין כמעין והנוטפין כמקוה. העיד רבי צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהן כשרים. ונוטפים שעשאן זוחלין סומך אפילו קנה אפילו מקל אפילו זב וזבה יורד וטובל. רבי יוסי אומר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו.

פירוש הרמב"ם: (לעיל סעיף י"ד)

מעין שעל גבי החר ומימיו נוטפים טיפה לטיפה לטיפה להרהר, כיוון שאינו מקלח ברצף אלא מטפטף בהפסקות יש לו דין מקווה. ואם רוצה לעשותן זוחלין, סומך מקל או קנה כדי שהמים יטפטפו דרכו ואז הם מחוברים בקילוח

¹⁵² **הטור הביא**, לעיל סעיף י"ד את דין הרמב"ם שניתן להפוך את המים לזוחלין רק ע"י טבלה של חרס או עלי אגוז ירוק שאינם מקבלים טומאה אפילו מדרבנן, וכאן כתב כביאור הרא"ש.

וביאר הב"י, שאין זה נחשב כמזכה שטרא לבי תרי משום שהטור פסק במילתא דאיסורא בספיקא לחומרא כשני הפירושים, שאף הרא"ש בעצמו כתב שישר בעינו פירוש הרמב"ם אך לא מלאו לבו להקל להכשיר מקווה ע"י דבר המקבל טומאה. (ועי' לקמן סעיף נ' שהשו"ע הביא את דין הר"ש בסתמא שאין לסתום מקווה בדבר המקבל טומאה והביא ב"א את דעת הרא"ש שניתן למנוע מהמים לצאת אף בדבר המקבל טומאה).

¹⁵³ **המעדני מלך הקשה**, שהרי לעיל סעיף י"ד כתב השו"ע כרמב"ם שאין להזחיל את המים אפילו בדבר המקבל טומאה מדרבנן ואילו הכא התיר להעביר את המים למקווה על גבי דף שמקבל טומאה מדרבנן?

הש"ך תירץ: **א.** זחילה שהוא טיפין טיפין שאני ולכן שם אסור אבל הכא מותר.

ב. לעיל כתב השו"ע שאין על המים שם זוחלין לטהר בזחילה כמעין, אבל עדיין מי גשמים הם לטהר באשבורן.

¹⁵⁴ **וכתב הפת"ש**, דבעינן שיעשה את הצינור מראש על דעת לקובעו בקרקע.

¹⁵⁵ **הב"י הקשה**, מדוע לעיל סעיף ח' לא מהני חיבור מעיין לכלי והכא שרי? **ותירץ** דשאני התם שהמים נפסלו משום שאיבה

אבל כאן שהוא רק מקבל טומאה נטהרו ע"י השקה.

והקשה הט"ז, והרי כל שאובים נטהרים בהשקה ואכתי מדוע פסול? **ותירץ** דהתם פסול רק משום גזירה שמא יטבול בתוך

הכלי אף כשאינו מחובר למעיין.

¹⁵⁶ **הרשב"א ביאר** את דברי המשנה שמוותר להמשיך ע"י סילון של מתכת, בסילון המחובר בקרקע ואינו מקבל טומאה שבטל

אגב אקרקע אבל בלאו הכי פסול.

אחד בלי הפסק וניתן לטבול בו אפילו זב וזבה.¹⁵⁷ ורבי יוסי סובר שלא ניתן לסמוך אפילו ע"י מקל וקנה שמקבלים טומאה מדרבנן.

פירוש הר"ש:

מי גשמים שנקוו במקווה ופרץ את שפתו והמים יוצאים וזוחלים החוצה, לר' יהודה סומך אפילו מקל או קנה או זב וזבה שיעמדו ויסתמו את מקום יציאת המים ביד או ברגל והמקווה חוזר להיות אשבורן ויכול הטמא לטבול בתוכו. אבל לר' יוסי אין מטבילין במקווה כזה בכה"ג.¹⁵⁸

פירוש הרא"ש: (לעיל סעיף מ"ח)

מי גשמים שרוצה להעבירם לתוך מקווה, לר' יהודה ניתן להכשיר רק אם הזב או הזבה החזיקו בידיהם קנה או מקל אבל בידם ורגלם טמא. ולר' יוסי פסול אף אם אדם טהור החזיק בידי קנה משום שהוא בר קבול טומאה והווייתו ע"י טהרה בעיניו.¹⁵⁹

---להלכה---

השו"ע הביא, את דין הר"ש בסתמא שאין לסתום מקווה בדבר המקבל טומאה והביא ב"א את דעת הרא"ש שניתן למנוע מהמים לצאת אף בדבר המקבל טומאה.¹⁶⁰

לפי פירוש הר"ש מה הדין במקווה שנסדק ויש מ' סאה עד מקום הסדק?

מרדכי ור"ש (ע"פ צד א' ב"ש): פסול כיוון שהמים העליונים ננערו לצאת חשוב המקווה כולו כזוחל. **רא"ש ור"ש** (ע"פ הרא"ש בתשובה):¹⁶¹ כשר שאינו נחשב כזוחל אלא רק כשארין מ' סאה עד מקום הסדק.

---להלכה---

השו"ע פסק כהבנת הרא"ש בר"ש ולכן פסול רק אם אין מ' סאה עד מקום הסדק. **והרמ"א הביא** להחמיר לכתחילה כדעת המרדכי וכצד א' בר"ש, לפסול אף כשיש מ' סאה עד הסדק. **ועוד כתב** ע"פ הריב"ש, שאין יציאת המים קרויה זוחלין אלא כשאינם חוזרים שוב למקווה אבל אם יוצאים וחוזרים לא חשיבי זחילה לכו"ע.

מה הדין לפקוק את הנקבים של המקווה בדבר המקבל טומאה בכדי לנקותו?

ט"ז: לפי הר"ש יהיה אסור לסותמו בדבר המקבל טומאה. **ב"ח ונקה"ב**: אף לר"ש שרי כיוון שאין כאן מקווה ורק רוצה לנגבה ואינו נחשב שמכשירו ע"י דבר המקבל טומאה.

• מקווה העשוי ממי מעיין האם יש לחוש לזחילה?

מהר"ק: כל זמן שלא פסקה זחילת המים אף שפסק חיבורן למעיין כשר וכדלעיל ס"י.¹⁶² **ש"ך**: כשהופסק החיבור למעיין אין עליו שם מעיין יותר לטהר בזוחלין אף שהוא עדיין זוחל. **פת"ש**: צריך שמקום החיבור למעיין יהיה זוחל אבל אם מחובר למקום בו המעיין עומד או שהמקווה מקלח לתוך המעיין אינו מטהר בזחילה אע"פ שמטהר כמעין בכל שהוא ומכשיר מים שאובים.

• מקווה שניקב ומימיו נבלעים בקרקע מעט מעט:

הרשב"א כתב, שמקווה כזה כשר כיוון שאין זחילת המים ניכרת. **וכ"פ השו"ע**.¹⁶³ **והביא הפת"ש**, שמטעם זה יש להתיר גם במקווה שמימיו מחלחלים בין רצפת האבנים.

¹⁵⁷ ע"י לעיל סעיף י"ד שהרמב"ם ביאר מדוע לפי שיטתו נזכר במשנה 'זבה' והרי היא לא זקוקה למים חיים. ועיי"ש בהערה 59 שהובאו דבריו אלו.

¹⁵⁸ **הרא"ש הקשה** על פירוש הר"ש:

א. לשון המשנה 'נטפין שעשאן זוחלין' משמע שהאדם עשאן זוחלין ולא שנפרץ המקווה מעצמו.
ב. לשון המשנה 'אין מזחילין בו' משמע שאין להזחיל את המים לכתחילה ולא משמע כפירוש הר"ש שהכוונה למנוע זחילה.
ג. מה טעמו של ר' יוסי לאסור והרי יש כאן מקווה כשר ומה בכך שמונע מהמים לצאת ע"י דבר המקבל טומאה.
ד. משמע מדין גודר בכלים שאין בעיה לבטל את הזחילה ע"י כלים המקבלים טומאה.
ה. משמע ממש' מקומות בשי"ס שאין בעיה בכך שקצת מהמים של המקווה זוחלין אם יש מ' סאה בלעדיהם וכל הבעיה היא רק כשכולו זוחל ממש. (השאלה האחרונה היא רק לפי הצד הראשון בר"ש שאף כשיש מ' סאה בלעדיהם המקווה פסול).
¹⁵⁹ מכוח הקושיות הנ"ל, הרא"ש למד שאין בעיה למנוע מהמים לצאת ע"י דבר המקבל טומאה והמחלוקת בין ר' יהודה לר' יוסי היא במקרה שמהווה את המקווה לכתחילה ע"י דבר המקבל טומאה.

¹⁶⁰ **לעיל סעיף מ"ח** השו"ע הביא, את דין הרא"ש להחמיר ולאסור לעשות מקווה ע"י דבר המקבל טומאה. **ולעיל סעיף י"ד** השו"ע הביא את דין הרמב"ם שניתן להופך את המים לזוחלין רק ע"י טבלה של חרס או עלי אגוז ירוק שאינם מקבלים טומאה אפילו מדרבנן.

¹⁶¹ **הרא"ש כתב בתשובה**, שאף הר"ש לא פירש שפסול אלא בנפרץ על שפתו ומימיו יוצאים וזוחלים ומשמע שנפרץ כ"כ עד שכל מימיו זוחלים ומתנועעים לצאת ולא יישאר בו מ' סאה אם לא יסתום אותו.

¹⁶² **המהרי"ק כתב**, שכדאי להחמיר בכך מחשש שמא יפסק חיבורו למעיין ותפסק גם זחילתו מהצד השני ולו לרגע אחד ואז פקע ממנו שם מעיין.

¹⁶³ **הגר"א הקשה**, שהרשב"א כתב דין זה לשיטתו דס"ל כצד א' בר"ש לעיל שיש לפסול מקווה שנסדק אף שיש מ' סאה עד הסדק, ולכן בכה"ג שהזחילה אינה ניכרת יש להכשיר. אבל לשיטת הרא"ש, אם יש מ' סאה עד הסדק בכל גוונא כשר ורק אם אין מ' סאה פסול וא"כ כיצד פסק השו"ע בסעיף נ' כרא"ש ובסעיף נ"א כרשב"א.

ועוד כתב, שמטעם זה ניתן להכשיר מקווה שקבעו בקרקעיתו נסרים ביתדות של ברזל בכדי שלא יבלעו המים, משום שאף כשדבר המעמיד הוא דבר המקבל טומאה, אין זה נחשב כהוויתו ע"י טומאה כיוון שהמים נבלעים בקרקע מעט מעט וא"כ אין זה אלא מניעת פסול העתיד לבוא וכנ"ל.

• דיני עירוב מקוואות (נ"ב-נ"ג)

כיצד מערבים מקווה פסול או חסר עם מקווה כשר?

רא"ש: בכל גוונא צריך שיהיה הנקב כשפופרת הנאד.
רשב"א: במקווה חסר שפסול מדאורייתא צריך נקב כשפופרת הנאד אבל במקווה שאוב שפסול מדרבנן סגי בהשקה כשערה ודיו ואע"פ שמי ההשקה אינם רואים פני האוויר.

---להלכה---

השו"ע כתב, שמקווה שאוב יכול להשיקו למקווה כשר כשערה ודיו.¹⁶⁴
אבל הרמ"א הביא, את הרא"ש וכתב שכך ראוי להורות.

באיזה מקרה מיירי השו"ע והרמ"א?

ט"ז: ברובו כשר ומיעוטו שאוב ולכן הווי דרבנן כדלעיל ס"ג ברמ"א, ובזה נחלקו השו"ע והרמ"א אם יש לחלק בין פסול דאורייתא או לא, השו"ע פסק כדעת הרשב"א להקל והרמ"א כדעת הרא"ש להחמיר.
ש"ד: בכלו שאוב, ונחלקו השו"ע והרמ"א אם הווי דאורייתא או דרבנן: השו"ע הכשיר כשערה לשיטתו לעיל ס"ג דהווי דרבנן,¹⁶⁵ אבל לרמ"א שם הווי דאורייתא ולכן בעי גם הכא נקב כשפופרת הנאד אבל ברובו כשר ומיעוטו שאוב לכו"ע סגי בנקב כשערה כיוון שהוא פסול דרבנן.¹⁶⁶

השיק שני מקוואות ולאחר מכן נסתם הנקב:

רא"ש: כשר.
רבנו ירוחם: הסתפקו המפרשים וייתכן שפסול.

---להלכה---

השו"ע פסק כדעת הרא"ש.

והש"ך הביא את דעת רבנו ירוחם וכתב שטוב להחמיר לכתחילה.
וכתבו הט"ז והש"ך, שאם שני המקוואות חסרים לא יהני להשיקם רגע אחד דאכתי כעת אין במקווה כשיעור.

השו"ע הביא כללים נוספים בדין עירוב מקוואות:

1. דבר שהוא מבריית המים ממעט את הנקב משיעורו למרות שניתן לטבול בו דהלכה כתנא קמא.
2. ספק אם יש בנקב כשפופרת הנאד, פסול משום שהוא ספק דאורייתא.
3. **נקבים דקים שבסל האם מצטרפים לשיעור כשפופרת הנאד?**
מקווה אחד חסר ואחד שלם: מצטרפים.
שני מקוואות חסרים: אינם מצטרפים.¹⁶⁷
4. **כתב הרמ"א**, שמותר לחפור מקווה בצד הנהר ולטבול בו כיוון שהמים מחוברים דרך הקרקע עם הנהר.
וכתב הש"ך, אבל שני מקוואות חסרים לא יהני החלחול ביניהם אף שהוא ניכר וכנ"ל.

• כותל שבין שני מקוואות שנסדק (נ"ד)

איתא במתניתין (פ"ו מ"ט), כותל שבין שני מקוואות שנסדק לשתי מצטרף ולערב אין מצטרף עד שיהא במקום אחד כשפופרת הנאד. רבי יהודה אומר חילוף הדברים. נפרצו זה בתוך זה על רום כקליפת השום על רוחב כשפופרת הנאד.

מה כוונת המשנה "לשתי מצטרף"?

רמב"ם: המקוואות מצטרפים זה לזה אף כשאין בסדק כשפופרת הנאד.
רבנו ירוחם: סדק לשתי מצטרף לשיעור שפופרת הנאד אבל סדק לערב לא מצטרף ובעינן נקב כשפופרת הנאד במקום אחד.

מהו שתי ומהו ערב?

¹⁶⁴ **הב"ח הקשה** מדוע לעיל בסעיף ז' צריך נקב כמוציא זית ובסעיף מ' נקב כשפופרת הנאד והכא סגי בנקב כשערה?
וכתב הש"ך שלא קשה מידי דהרי הרשב"א עצמו כתב שם שצריך נקב כשפופרת הנאד אלא צריך לחלק שכיוון דהכא המקווה מושק למקווה שלם סגי כשערה משא"כ התם שרוצה לבטלו מתורת כלי צריך שיעור אחר.

¹⁶⁵ עי"ש הערה 15.

¹⁶⁶ ולכאוי נראה מהש"ך שאין מחלוקת בין הרשב"א לרא"ש במקרה שהוא וודאי דרבנן דסגי בנקב כשערה.

¹⁶⁷ **וכתב הרמ"א**, שלפ"ז אם חילק מקווה בסל או בשק ואין שיעור מקווה בצד אחד פסול.

רא"ש: שתי- לרוחב. ערב- לאורך.¹⁶⁸

רמב"ם: שתי- לאורך. ערב- לרוחב.¹⁶⁹

---להלכה---

השו"ע סתם ולא ביאר כמי דעתו.

הט"ז והש"ך כתבו שלענין הלכה יש להחמיר כדעת שניהם ולהצריך בכל גוונא כשפופרת הנאד.

מה כמות המים שצריך שיעברו דרך נקב שבין שני מקוואות?

ר"ת: שיעור טופח על מנת להטפוח, ואין חילוק היכן הנקב ממוקם בכותל. ומ"ש במשנה "רוחב כשפופרת הנאד" הוא שיעור הנקב אבל בכמות המים סגי בטופח על מנת להטפוח.¹⁷⁰

ר"ש: באמצע הכותל: כשפופרת הנאד כיוון שכמות המים היא כשיעור הנקב.

בראש הכותל: כקליפת השום על רוחב כשפופרת הנאד משום שרואה פני האוויר והוא קל יותר.

מים צפים מעל הכותל: בזה נחלקו ר' יהודה ורבנן, והלכה כר"י שצריך כמות של טופח ע"מ להטפוח.¹⁷¹

---להלכה---

הרמ"א כתב (לעיל סעיף נ"ב), כר"ש שקילוח המים צריך להיות כגודל הנקב. וכן משמע שם מסתימת דברי השו"ע. והש"ך הוסיף ע"פ דברי הב"י שהכריע כרמב"ם, שאף כשאין פרצה והמים צפים מעל הכותל צריך כקליפת השום. ועוד הביא הרמ"א את דין המרדכי שה"ה בגל של עפר המפריד בין שני מקוואות, שיעור המים ברוחב כשפופרת הנאד ובגובה כקליפת השום כיוון שהוא למעלה (כדין חיבור המים מעל הכותל ואלביא דהרמב"ם).

• דין קטפרס בנהרות:

מרדכי: אף שקטפרס אינו חיבור, לכו"ע ניתן לטבול בנהרות בחלק התחתון דסוף המים לרדת.

ב"י: אי אפשר לטבול אף בחלק התחתון ונהרות שאני שיש מ' סאה בכל חלק לבדו ולכן ניתן לטבול שם.

• עירוב ב' או ג' מקוואות (נ"ה-נ"ו)

איתא במתניתין (פ"ו מ"ג), ג' מקוואות שיש בשנים מהם כ' סאה מים כשרים ובשלישי כ' סאה מים שאובים ועומדים זה בצד זה וירדו ג' אנשים לתוכם וטבלו ונתערבו המים על שפתן.¹⁷²

שאו"ב מן הצד:

הוכשרו שלושתם והאנשים טהורים, שכיוון שהמים הכשרים הושקו זה לזה נטהר המקווה השאוב בהשקה לבי המקוואות הכשרים. ויהיה ניתן לטבול בהן שוב ע"י ג' אנשים או ע"י שיוסיף עליהן להשלימן למ' סאה.

מדוע לא נחשוש שהמים השאובים קדמו והושקו לכשר שלצידו?

רא"ש: כיוון שקודם שנפלו השאובים לתוך המקווה, הושק למקווה הכשר שבצד השני ונטהרו שלושתם. ריב"ש: אזלינן להקל בספק שאובים.

שאו"ב באמצע:

נשאר כפי שהיו והאנשים טמאים, משום שהשאוב מפסיק בין הכשרים והם אינם יכולים להתערב בלעדיו. אך השאוב אינו פוסל אותם כיוון שהוא עירוב ע"י המשכה, ולכן הכשרים כשרים להקוות עליהם להשלים למ' סאה והשאוב נותר פסול.

הר"ש ביאר, שהשאוב אינו פוסל את הכשרים משום שהוא ע"י המשכה ונתבטל ברוב קודם שירדו למקווה.

פרישה: המים השאובים מתחלקים חצי לכל מקווה ולכן יש רוב כשרים בכל מקווה כשר.¹⁷³

¹⁶⁸ ביאר הט"ז סברתו: כיוון שהכותל כולו סדוק לרוחב בכל מקום שיטבול הוא כנגד הסדק ולכן לא צריך כשפופרת הנאד משא"כ כשסדוק לאורך ייתכן ועומד שלא כנגד הסדק ואינו מחובר למקווה השני.

¹⁶⁹ ביאר הט"ז סברתו: כיוון שהכותל סדוק לאורכו נחשב כאילו נפל כל הכותל כיוון שאין לו קיום כלל באמצעו ולכן לא צריך כשפופרת הנאד. משא"כ כשסדוק לרוחב יש לו קיום בחלק התחתון ואף בחלק העליון יש קיום מחמת ששוקע על הכותל שלמטה ממנו ולכן צריך כשפופרת הנאד.

¹⁷⁰ וכמי פסק ר"ת? ר"ש: כדעת ר' יהודה ולכן סגי בטופח ע"מ להטפוח, (ופסק כך בגלל המשנה בטהרות שמשמע שם שרק לגבי טומאה וטהרה אינו חיבור אבל לגבי מקוואות טופח ע"מ להטפוח הווי חיבור) אבל לרבנן בעינן כקליפת השום והסיפא של המשנה שצריך כקליפת השום היא אליבא דרבנן בלבד.

ריב"ש א: ככו"ע משום שטופח ע"מ להטפוח וקליפת השום הוא אותו השיעור ולא נחלקו ר"י ורבנן בדין זה אלא רק לגבי שתי וערב.

ריב"ש ב: ככו"ע ומ"ש במשנה "בגובה קליפת השום" הוא שיעור גובהו של הנקב וברוחב הנקב בעינן כשפופרת הנאד אבל בכמות המים סגי בטופח ע"מ להטפוח.

¹⁷¹ וכ"כ הרמב"ם בביאור המשנה שנחלקו במים הצפים מעל הכותל, אלא שכתב שהלכה כרבנן וצריך כקליפת השום. וכ"כ הרשב"א והב"י הכריע כדבריהם.

¹⁷² הרא"ש כתב, שה"ה במקרה שיש בין כתלי המקוואות נקב כשפופרת הנאד ונתערבו באמצעותו.

¹⁷³ כי סאה כשרים ו' סאה שאובים. ואולי אפשר לבאר שלפי דברי הפרישה, הר"ש הצריך עכ"פ תערובת ולא הסתפק בכך שהוא ע"י המשכה משום דס"ל שבכל המשכה בעינן שיתערבו המים קודם לכן וכדכתב לעיל סעיף מ"ד.

ט"ז: כשר ע"י המשכה וכוונת הר"ש לומר שאף אם אין שם ג' טפחים להמשכה, עדיין יש לומר שהמים הכשרים חוזרים כל אחד למקומו ואילו מעט המים שנתערבו על שפתן בטלים ברוב הכשרים שבמקוואות.

כתב השו"ע, שני מקוואות של כ' סאה, אחד שאוב ואחד כשר וירדו שנים לטבול בהן והשיקום, הרי הן כפי שהיו אף אם השתנה צבען אחד מחמת השני.

לפירוש הפרישה:

קשה הלא גם כאן כתב הר"ש שהמים התבטלו ברוב ומיירי בשני מקוואות בלבד ואין שם רוב כשר? (ט"ז)

לפירוש הט"ז:

החידוש הוא שהמים הכשרים נותרו כפי שהיו וכשרים להקוות עליהן משום שאף שהתערבו המים למעלה ולא היה שיעור ג' טפחים להתייר בהמשכה, כשנפלו חזרה למקווה התבטלו ברוב הכשרים.

מדוע אין לפסול את המקוואות מחמת פסול זוחלין?

ביאר הש"ך: א. המים שיצאו חזרו למקומן ואין כאן זחילה ולא נחסרו המים כלום.

ב. במקוואות שהם יותר מכ' סאה בכל צד יהיו כשרים אף כשהמים זוחלין על שפתן כיוון שיש מי סאה בלאו הכי ואף לאוסרים לעיל סעיף נ' בכה"ג, הכא שאני שהמים יצאו רק מחמת האדם ולא מעצמן.

• **טבילה בסמוך למקווה ודין גל שנתלש על גבי מחט (נ"ז-ס')**

○ **איתא במתניתין** (פ"ה מ"ו), מטבילין בחריצין ונעיצין ובפרסת החמור המעורבת בבקעה.

רא"ש ורמב"ם: כשבהמה דורכת בקרקע עושה גומא, והגומא מחוברת כשפופרת הנאד לבקעה שיש בה מי סאה. מטבילין בתוך פרסה שמחוברת לבקעה ובה מי סאה.

ר"ש:

---להלכה---

השו"ע כתב כפירוש הרא"ש והרמב"ם.

○ **איתא במתניתין** (פ"ז מ"ז), מחט שהיא נתונה על מעלות המערה, היה מוליך ומביא במים כיוון שעבר עליה הגל טהורה.

וכתב הרא"ש, ובלבד שלא יתלש הגל אלא מחובר מצד אחד למקווה דבנתלש צריך שיהיה בו מי סאה. **וכ"פ הרמ"א.**

ט"ז: מיירי במקווה העשוי ממי גשמים וכשנתלש הגל נקוו המים באשבורן ולכן מהני מי סאה. אבל

במקווה העשוי ממי מעיין מטהר בכל שהוא בכלים לדברי הכול.¹⁷⁴

ש"ך: מיירי במקווה העשוי ממי מעיין ואע"פ שמעיין מטהר בכל שהוא, כל זה רק בגוף המעיין עצמו

אבל בגל שנתלש צריך מי סאה אע"פ שמטהר בזוחלין כמעיין וכדלעיל ס"ה לגבי ים.¹⁷⁵

מדוע אינו נחשב כמהווה את המקווה ע"י דבר המקבל טומאה?

פרישה: אין הכי נמי אף אם יהיה מי סאה לא נטהר כיוון שבאו באמצעות ידיו הווי דבר המקבל טומאה.

ט"ז: כיוון ששם ידיו בתוך המעיין או המקווה עצמו וע"י הנענוע המים הולכים ממילא חוץ למקומם שרי.

ש"ך: כיוון שהגל נתלש מהמקווה גופיה ובמקום תלישתו אין שם יד אדם.

○ **איתא במתניתין** (פ"ו מ"א), כל המעורב למקווה כמקווה. חורי המערה וסדקי המערה מטבילין בהן כמו שהן. עוקת המערה, אין מטבילין בה אלא אם כן נקובה כשפופרת הנאד. אמר רבי יהודה אימתי בזמן שהיא מעמדת את עצמה.

מה כוונת המשנה "עוקת המערה"?

רא"ש: שוקת שבסלע שקבעה ולבסוף חקקה לצד המקווה ואע"פ שאינה חשובה ככלי, אכתי בעינן חיבור למקווה

שיש בו מי סאה בנקב כשפופרת הנאד. ורבי יהודה אומר שאם המים שבמקווה מגיעים למי סאה רק ע"י

שהמים עולים על גדותם ונכנסים לתוך השוקת, הרי היא כחורי המערה שמטבילין בהם כמו שהן שנחשב

גם כאן כמקום אחד.

רמב"ם: חפירה שתחת שטח המקווה, ורבי יהודה אומר שאם הקרקע המבדילה בין המקווה לחפירה יכולה להעמיד

¹⁷⁴ הט"ז לשיטתו לעיל ס"ה שגם בגל שנתלש מן הים מטהר בפחות ממי סאה ושם נקט מילתא פסיקתא כיוון שבעינן מים שכל גופו עולה בהם. **אבל הב"ח כתב,** שלמרות שבגל שנתלש מן הים בעינן מי סאה, כל זה בים שאין דינו כמעיין ממש אלא רק לעניין שמטהר בזוחלין אבל עכ"פ צריך מי סאה כמקווה, אבל במעיין ממש אף שנתלש ממנו מטהר בכל שהוא.

¹⁷⁵ **הש"ך הקשה,** על דברי הבי"ח הנ"ל: א. אם מדובר במקווה מה יועיל מי סאה והרי המים זוחלים (הש"ך לא הבין כדברי

הט"ז שהמים נקוו באשבורן).

ב. אם אכן הרא"ש סובר שגם במקווה ניתן להכשיר גל שנתלש מדוע לעיל כתב שדין גל

שנתלש מן הים איתא כ"י יוסי דס"ל דינו כמעיין, והרי אף במקווה דינא הכי.

ודוחק לומר שמדובר דווקא בטבילת אדם ולכן צריך מי סאה, דהרי קאי בדין מחט.

העולה מכל הנ"ל: לט"ז: אין הבדל בין גל שנתלש מן הים או ממעיין בשניהם מטהר בכל שהוא.

לש"ך: אין הבדל בין גל שנתלש מן הים או ממעיין בשניהם מטהר רק במי סאה.

לב"ח: גל שנתלש מן הים מטהר רק במי סאה, אבל גל שנתלש ממעיין מטהר בכל שהוא.

את עצמה אין מטבילין בעוקה עד שיהיה בה נקב כשפופרת הנאד ואם אינה יכולה להעמיד את עצמה סגי בעירוב כל שהוא שנחשב כמקום אחד.

---להלכה---

השו"ע כתב כפירוש הרמב"ם.

והש"ך כתב, שבאדם בעין עכ"פ שכל גופו יעלה בהם ובכלים בעין עכ"פ רביעית.¹⁷⁶

- **איתא בתוספתא** (פ"ג ה"ג), שלוש גממיות שבנחל העליונה והתחתונה של כ' כ' סאה והאמצעית של מ' סאה ושטף של גשמים מחבר ביניהם נחלקו האם מצטרפים.
גמ' משמע: נחלקו בדיון גוד אחית וגוד אסיק.
הרמב"ם פירש: נחלקו האם מים זוחלין יכולים לחבר בין מקוואות של מי גשמים.

השו"ע הביא כפירוש הרמב"ם, שלא ניתן להכשיר המקוואות בכה"ג כיוון שהמים זוחלים ולכן ניתן לטבול רק במקווה האמצעית שהלכה כרבנן שם.

- **טבילה באמת המים (ס"א)**

כתב השו"ע ע"פ התוספתא, הכופת ידיו ורגליו וישב לו באמת המים, אם נכנסו מים דרך כולו טהור.

- **מקווה שיש בו מ' סאה מצומצמות (ס"ב-ס"ד)**

- איתא בתוספתא** (פ"ה ה"י): א. מקווה שיש בו מ' סאה מכוונות, אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים פליגי בה רב יהודה ורבנן אם השני טהור או לא.
ב. הטביל בה יורה גדולה הרי זו טמאה מפני שהמים מקלחין. כיצד הוא עושה מורידה לתוך פיה והופכה ומטבילה ומעלה דרך שוליה.
ג. הקופץ למקווה הרי זה מגונה. הטובל פעמיים במקווה הרי זה מגונה.

דיון ג': באיזה מקרה מדובר?

פירוש הרא"ש:

מייירי במקווה שיש בו מ' סאה מצומצמות ולכן אין לקפוף שהמים ניתזים לחוץ ונמצא שטובל במקווה חסר. וכשטובל פעמיים יש לחוש שבפעם הראשונה לא יטבול כהוגן על סמך הטבילה השנייה, ובפעם השנייה שמא נחסרו המים.¹⁷⁷

פירוש הרמב"ם:

במקרה ג' מייירי במקווה רגיל, והחשש הוא מפני הרואים שיחשבו שאיתו מתכוון לטבול אלא להקר ואם יגע בתרומה וקדשים עלולים לחשוב שלא בעי כוונה.¹⁷⁸

---להלכה---

השו"ע כתב כפירוש הרא"ש.¹⁷⁹

דיון א': במה נחלקו ר"י ורבנן?

- א. האם אמרינן גוד אחית והמים שעליו נחשבים כאילו הם במקווה או לא.
- ב. האם מים בכמות של טופח על מנת להטפח הווי חיבור למים שבמקווה או לא.

דיון א': כדעת מי פוסקים?

טור ורבנו ירוחם: א. כדעת ר' יהודה וכלישנא קמא בחגיגה שנחלקו במעלות דרבנן, דכיוון שסתם לן בברייתא כוותיה הלכה כמותו ולכן השני טהור.

ב. אף כדעת רבנן דהלכה כלישנא בתרא בחגיגה שבמעלות דרבנן לכו"ע טהור, ולא מחמירים בנדה יותר מאשר במעלות דרבנן ולכן השני טהור, שמצינו שנדה לבעלה קל יותר מדין טהרות.

¹⁷⁶ **הראב"ד כתב**, שכאשר המקווה הוא בפני עצמו לא מהני רביעית אף לכלים, אבל אם הוא מחובר למקווה כשר כשפופרת הנאד ניתן להטביל כלים אף ברביעית בלבד אבל בפחות מכך לא מהני. **ועוד כתב**, שלא ניתן להרבות לתוכו מים שאובים אף שכשר ברביעית בלבד. אולם אם הרבה מים שאובים לתוך מקווה כשר ולאחר מכן קדח ממנו לתוך עוקה רביעית מים כשר אף שמעורב שם מים שאובים. (הובא בב"י נ"ט, א)

¹⁷⁷ **וביאר הריב"ש**, שמפני שאין וודאות שיחסר לכן הלשון בתוספתא "הרי זה מגונה".

¹⁷⁸ **וביאר הריב"ש**, שהרמב"ם דייק את לשון התוספתא לגבי יורה שכתוב "הטביל בו" משמע דמייירי באותו מקווה של דין א' שיש בו מ' סאה מצומצמות. אבל בדיון ג' נאמר "הקופץ למקווה" משמע דבכל מקווה קאמר.

וכתב הדרכ"מ, שלפי דברי הרמב"ם אין מקום לגזירה זו בזמן הזה שאין תרומה וקדשים.

¹⁷⁹ **הריב"ש כתב**, שמקווה מצומצם שנמצא בחצר יש להתיר לטבול בו כששטח החצר מסביבו משופע והמים חוזרים חזרה למקווה, ואינם נקראים זוחלין כיוון שיצאו רק מחמת האדם הטובל ואף חוזרים אל המקווה.

רמב"ם וראב"ד: הלכה כדעת רבנן וכלישנא קמא ולכן השני טמא אף כשרגליו של הראשון נוגעות במים.¹⁸⁰
---להלכה---

השו"ע פסק כדעת הרמב"ם והראב"ד שהשני טמא.¹⁸¹

דין ב': מדוע אין להטביל כלי דרך שוליו?

ר"ש: שלא יעשו המים שבתוכו שאובים ויפסלו את המקווה.¹⁸²

רמב"ם: שלא יחסרו המים שבמקווה ויהיה בו פחות ממי' סאה.¹⁸³

---להלכה---

השו"ע ביאר כדברי הרמב"ם.

דין ב': מדוע אין להעלות את הכלי מהמקווה דרך שוליו?

טור: שלא יחסרו המים שבמקווה ויהיה בו פחות ממי' סאה.¹⁸⁴

רמב"ם: שלא יעשו המים שבתוכו שאובים ויפסלו את המקווה אם ישפכו מתוכו.¹⁸⁵

---להלכה---

השו"ע ביאר כדברי הטור.¹⁸⁶

והרמ"א הוסיף את טעם הרמב"ם שיש לחוש שהמים שבו יהפכו לשאובים.

○ **איתא במתניתין** (פ"ז מ"ו), הטביל בו את הסגוס והעלהו, אם מקצתו נוגע במים טהור. ואם העלהו פסול.

ביאר הרמב"ם, דמיירי במקווה מצומצם שכל עוד מקצתו נוגע במים המים שבו מחוברים למקווה והטובל בו טהור. אולם אם העלהו פסול מפני שנחסר משיעור המקווה והמים שיורדים מהסגוס נחשבים כשאובים בתוכו ופוסלים את המקווה.

ולכן כתב, שיעלה את הכלי דרך שוליו.¹⁸⁷ אבל קופה ושק מעלן כדרך ואינו חושש שאינם הופכים את המים לשאובים כיוון שיש בהן חורים רבים. **וכ"פ השו"ע.**

בתוספתא הובא דין זה ונאמר 'עקרו מתוכו' מה הכוונה במילים אלו?

רמב"ם ורא"ש: העלהו לגמרי מהמקווה שהפך את המים שבו לשאובים.

רוקח: אף אם הסגוס נוגע במים כיוון ששחט את המים בידי מהבגד, הם פוסלים את המקווה.

---להלכה---

השו"ע כתב כפירוש הרמב"ם והרא"ש.

והש"ך הביא, (לעיל סקמ"ו) את דברי הרוקח שכ"פ העט"ז שאף בכה"ג פסול משום שאובים.¹⁸⁸

● **מקווה שמימיו מתמעטים (ס"ה)**

כתב השו"ע ע"פ הר"ן, מקווה שהוחזק להיות מימיו מתמעטים:

¹⁸⁰ **הב"י ביאר** בדעת הרמב"ם, שקשה להקל על סמך הסברה שבגדה הקלו יותר מאשר בטהרות:
א. יש חולקים על כך והרא"ש מכללם.

ב. היכי מצי למילף נדה שהוא איסור תורה ממה שהקלו במעלות דרבנן. ואין זה כדאי להקל ולומר דכל תיקון רבנן כעין דאורייתא תקון.

והראב"ד ביאר, שאע"פ שלגבי דין שאובה הקלנו להחשיב את רגלי הראשון כמחברים להשלים שיעור המקווה, כל זה בדין שאיבה שהוא דרבנן אבל במקווה חסר שהוא מדאורייתא אף לטבילה דרבנן יש להחמיר ולא אמרינן גוד אחית.

¹⁸¹ **הב"י הקשה** מדוע הרמב"ם פסק לגבי סגוס שהווי חיבור למקווה להשלים לשיעור בניגוד להכא?
ותירץ הריב"ש, שבסגוס המים בלועים בתוכו ואינו כאדם שהמים אינם בלועים בעצם חלקיו אלא בשטח גופו ולכן בטופח על מנת להטפח לא הווי חיבור.

והב"ח והט"ז כתבו, שבדעת הטור צ"ל דליתא לתירוץ הריב"ש ולכן התיר באדם דומיא דסגוס.

¹⁸² **הב"י ביאר:** **א.** חוששים שמא רגע אחד יפסק הקילוח ממי המקווה לתוך הכלי ולא יהיה חיבור ביניהם ויהפכו המים לשאובים בתוכו.

ב. אף אם לא יפסק הקילוח המים שבתוכו שאובים דחיישינן שמא יבוא להטביל כלי כשנפסק הקילוח, וכפירוש

הרא"ש לעיל בדין טבילה בתוך כלי. ולפי"ז, יש לחוש אף במטבילין דרך צידן דיש לגזור כל עוד הוא מחזיק

את הכלי בצורה שעשוי לקבל בתוכו, אבל **הש"ך כתב** שבדיעבד אין לחוש.

¹⁸³ וצ"ל, שהרמב"ם לא חשש למים שאובים מחמת שהמים שבתוך הכלי מחוברים כל הזמן למי המקווה ודלא כתירוצים הנ"ל.

¹⁸⁴ יש להקשות לפי הטור מה יעזור להעלות את הכלי דרך שוליו והרי אכתי יחסרו מהמקווה מעט המים שעליו?

ב"י: מדובר במקווה שיש בו מעט יותר ממי' סאה ולכן הוא עדיין כשר, אבל אם יעלהו בצורה רגילה יחסר הרבה יותר ויפסל.

ט"ז: מדובר במקווה מצומצם ממש ולכן אם יעלה את הכלי בצורה רגילה יחסרו ג' לוגין ויפסלו את המקווה עד שירוקן את

כולו, אבל במעלהו דרך שוליו הגם שיחסר המקווה אבל יהיה ניתן להקות עליו מי גשמים ולהכשירו בכך ודיו.

¹⁸⁵ וצ"ל, שהרמב"ם חשש כאן גם למים שאובים כיוון שמעלה את הכלי מהמקווה נפסק מן הסתם החיבור למקווה ויהפכו

המים שבו לשאובים ועלולים לפסול את המקווה אם ישפכו מתוכו.

¹⁸⁶ **והב"ח ביאר,** שהטור בא להוסיף על דברי הרמב"ם ואינו חולק על דבריו.

¹⁸⁷ צ"ל, שאם מעלה את הבגד בשתי ידיים משני קצותיו המים שבו נהפכו לשאובים כיוון שמעלה אותו בצורה בה המים

נשארים בתוכו, אולם אם מעלה את הבגד דרך קצה אחד שלו מיד המים נוטפים חזרה למקווה ולא נעשו שאובים בתוכו.

¹⁸⁸ וצ"ל שמחמת הווייתו ע"י דבר המקבל טומאה אין בכך פסול, משום שהסגוס עדיין במים ודמי לדין לעיל סעיף נ"ז שמנענע

ידיו במקווה ושרי.

החזק להתמעט לפחות ממי' סאה: צריכה לחזור ולטבול דמעמידים אותה בחזקת טומאה אע"פ שהמקווה כרגע שלם דחיישינן שמא היה חסר בשעה שטבלה.
החזק להתמעט אבל תמיד נשאר מ' סאה: לא צריכה לחזור ולטבול דמעמידים המקווה על חזקתו כיוון שאין כאן ריעותא כלל. אבל אם כעת הוא חסר לא עלתה לה טבילה דמעמידין אותה בחזקת טומאה.
ועוד כתב, שמ"מ כשר הדבר לעיין קודם אם יש במקווה מ' סאה שאין סומכים על חזקות במקום שניתן לבררם.

• מקווה מים רדודים (ס"ו)

איתא במתניתין (פ"ז מ"ז), מקווה שמימיו מתפשטין ואינו יכול להתכסות בו, נותן מצד אחד אבנים או חבילי עצים כדי שיתקבצו מימיו אל מקום אחד ויעלה בענין שיוכל להתכסות בו.
וכתב הר"ש, לרבותא נקט עצים שהמים שביניהם מחוברים למקווה ומעלים לשיעור מ' סאה ולא חשיבי הפסק.
ועוד כתב, ובלבד שלא יחלק כל המקווה כדין מקווה שחילקו בסל וגרורותני שהטובל שם לא עלתה לו טבילה.
וכתב הרשב"ץ, אבל בכלים פסול. **וכ"פ השו"ע.**

מה הטעם שבכלים פסול?

ט"ז: אי אפשר להניח כלים כדי שיתקבצו מימיו משום שהוויית המקווה היא ע"י דבר המקבל טומאה ופסול.¹⁸⁹
ש"ד: כיוון שאין בכלים נקב כשפופרת הנאד אי אפשר לחלק בהם את המקווה כיוון שלא יחשב כמקווה שלם, אבל בעצים ואבנים יש ביניהם חורים כשפופרת הנאד וניתן לחלק בהם את המקווה שעדיין נחשב כמקום אחד.

וכתב הרמ"א, שאפילו אם יכולה להתכסות במים אם אין המים עמוקים עד טבורה ולמעלה ממנו זרת, לא תטבול בה לכתחילה שמא לא תטבול יפה. אבל אם אין מקווה אחר וא"א לתקן, אפילו אם צריכה להשתטח על פניה מחמת שאין המים עמוקים, אם מתכסה כל גופה בדרך זה בפעם אחת טובלת שם.
והביא הפת"ש, שאף לטבול באלכסון חלילה מלהורות כן שהיא כמעט מן הנמנע ובפרט לנשים שדעתן קלה.

• ספיקות בדיני מקוואות (ס"ז-ע"ד)¹⁹⁰

- **כתב השו"ע,** מקווה שיש בו אחד מהספיקות הבאים לגבי פסול מים שאובים, כשר דספיקא דרבנן לקולא:
  - א. ספק אם נפלו מים שאובים לתוכו.
  - ב. ספק אם היו ג' לוגין במים השאובים שנפלו לתוכו.
  - ג. ספק אם המקווה היה חסר כשנפלו לתוכו ג' לוגין מים שאובים.
- **וכתב הט"ז,** דמייירי ברובו כשר דפסול רק מדרבנן אבל ספק אם כולו שאוב הווי דאורייתא ופסול.¹⁹¹
- **כתב השו"ע,** שני מקוואות אחד חסר ואחד שלם, שנפלו ג' לוגין לאחד מהם ואינו יודע להיכן, תולים שנפל לתוך השלם וטהור.¹⁹² אבל אם שניהם חסרים אי אפשר לתלות באחד יותר מהשני ושניהם פסולים.
וכתב הש"ך, שכל זה רק כשהיו רוב מי גשמים במקווה החסר שאז גם אם נפלו לתוכו המים השאובים פסול רק מדרבנן אבל אם היו בו רק מעט מי גשמים לא תולים להכשיר ופסול דהווי דאורייתא.¹⁹³
- **כתב השו"ע,** מקווה שהניחו ריקן ומצאו מלא כשר מפני שזה ספק מים שאובים למקווה.¹⁹⁴
וכתב הרמ"א, ע"י לעיל סעיף ד' ששם כתב דמייירי דווקא כשרוב המקווה כשר דאלי"כ הוא ספק דאורייתא.
וביאר הט"ז, שהמקווה כשר כיוון שהוא ספק דרבנן ועוד שיש למקווה חזקת כשרות.¹⁹⁵
- **כתב השו"ע,** צינור שמקלח מים למקווה והמכתשת נתונה בצידו, ספק מהצינור למקווה ספק מהמכתשת למקווה הרי זה פסול מפני שהפסול מוכיח.

¹⁸⁹ **הש"ך הקשה ע"כ:** א. מדוע השו"ע חילק בין כלים לעצים ולא חילק בין דבר המקבל טומאה לשאינו.
 ב. אינו נחשב כהווייתו ע"י טומאה שהרי המקווה כשר גם קודם לכן ורק רוצה שיתפחו מימיו.
 ג. הרשב"ץ כתב 'כדאיתא בחגיגה' ושם לא נאמר כלום מדין הווייתו ע"י טומאה אלא בזבחים.
¹⁹⁰ להשלמת העניין עיין לעיל סעיפים ג'-ד' מתי הווי ספק דרבנן והאם אזלינן לקולא.
¹⁹¹ וכשיטת הרמ"א לעיל ס"ג שפסק כר"ת שכולו שאוב פסול מדאורייתא ועיי"ש מה דעת השו"ע.
¹⁹² **כתב הפת"ש,** דמייירי שנתמלאו אח"כ שניהם ממי גשמים ולכן יש להסתפק להיכן נפלו הג' לוגין ומספק פסולים. דאם לא ירדו גשמים בלאו הכי פסולים שהרי הם מקוואות חסרים.
¹⁹³ וכנ"ל שזו שיטת הרמ"א לעיל ס"ג שפסק כר"ת שכולו שאוב פסול מדאורייתא ועיי"ש מה דעת השו"ע.
¹⁹⁴ וצ"ל דסובר השו"ע שכולו שאוב פסול מדרבנן ולכן היקל בספק, וכדלעיל סעיף נ"ג. וע"י לעיל סעיף ג' שנחלקו בביאור התוספתא האם מדובר במקווה ריקן לחלוטין או שרובו כשר.
¹⁹⁵ וצ"ל שהטעם הראשון הוא לדעת השו"ע הנ"ל שכולו שאוב פסול מדרבנן כדעת הרמב"ם שם, והטעם השני הוא אף לרמ"א דס"ל כולו שאוב פסול מדאורייתא אכתי יש להתיר מספק כשיש חזקת כשרות כגון שידועים שישראל מילאו עבור טבילה שרוב מצויים אצל מקוואות בקיאים הם. (ע"י פרי דעה- טורי כסף שביאר כך בדעת הט"ז)

- לרמב"ם:** אע"פ שכולו שאוב פסול מדרבנן וספיקו לקולא, הכא יש לפסול משום שהוא פסול המוכיח.
- כסף משנה: א.** יש לחלק בין ספק אם נפלו מים שאובים לתוכו לבין הניחו ריקן ומצאו מלא.¹⁹⁶
- ב.** כיוון שיש מכתשת בצידו הוא פסול בעין ולכן יש יותר סברא לאסור.¹⁹⁷
- לרא"ש:** כיוון שכולו שאוב פסול מדאורייתא, כשיש מכתשת בצידו אין גם חזקת כשרות, ולכן פסול מספק.
- **ועוד כתב השו"ע,** שאם יש במקווה רוב מים כשרים הרי זה כשר שזה ספק מים שאובים שהרי יש שם מקווה כשר קבוע.¹⁹⁸
- ↓
- לרמב"ם:** כאן יש להכשיר אף שיש פסול מוכיח כיוון שרובו כשר.¹⁹⁹
- לרא"ש:** כאן יש להכשיר כיוון שרובו שאוב הוא פסול דרבנן ויש להקל בספק.
- **כתב השו"ע,** טמא שירד לטבול ויש להסתפק באחד מהספיקות הבאים טמא, לפי שהטמא בחזקתו עד שיוודע שטבל כראוי:
- א.** ספק טבל, ספק לא טבל.
- ב.** טבל במקווה וספק אם היה בו מ' סאה.²⁰⁰
- ג.** שני מקוואות אחד מלא ואחד חסר וספק באיזה מהם טבל.
- ↓
- ט"ז:** צ"ל דמייירי בטמא טומאה דרבנן דאל"כ מדוע השו"ע הוצרך לטעם 'העמד טמא על חזקתו והרי בלאו הכי הווי ספק דאורייתא לחומרא.²⁰¹
- **ועוד כתב השו"ע,** מקווה שנמדד ונמצא חסר בין שהיה ברה"ר בין שהיה ברה"י כל טהרות שנעשו על גביו טמאות עד שיוודע זמן שנמדד בו והיה שלם.
- וביאר הש"ך,** דאע"ג דקי"ל בעלמא ספק טומאה ברה"ר טהור, הכא אמרינן העמד טמא על חזקתו.
- **כתב השו"ע,** מקווה שנפל לתוכו ג' לוגין באחד מהמקרים הבאים, תולים להקל בדרבנן 'שאני אומר'.²⁰²
- א.** שני מקוואות חסרים שנפלו ג' לוגין לאחד מהם וידוע להיכן נפלו, ולאחר מכן נפלו שוב ג' לוגין ואין ידוע לאיזה מהן נפלו, אני אומר שהמקווה השני כשר משום שלמקום שנפלו הראשונים נפלו השניים. אבל אם בג' לוגין הראשונים לא נודע להיכן נפלו ובשניים נודע להיכן נפלו לא אומרים 'שאני אומר' בכה"ג ושניהם פסולים.
- ב.** אחד יש בו מ' סאה ואחד אין בו, אני אומר שנפלו לתוך המקווה שיש בו מ' סאה.
- ג.** אחד אינו שאוב ואחד שאוב או כל פסול אחר, אני אומר לתוך של שאוב נפלו.
- **ועוד כתב השו"ע,** שני מקוואות שאין בהם מ' סאה ונפלו ג' לוגין לאחד מהן ואין ידוע להיכן נפלו ולאחר מכן ירדו גשמים ונתמלאו, לא יטבול לכתחילה באף אחד מהן אבל בדיעבד עלתה לו טבילה מספק.²⁰³
- וכתב הפת"ש,** שיש להסתפק אם אחד נתמלא והשני לא, האם תולים שהג' לוגין נפלו לתוך אותו מקווה שלא נתמלא או שכיוון שבתחילה החזקנו את שניהם בפסול לא יצאו מחזקתן.²⁰⁴
- **כתב השו"ע,** בזמן הזה מקווה שנמצא בין בארץ ישראל ובין בארץ העמים פסול שחזקתו שאוב.²⁰⁵
- וביאר הש"ך,** דלעיל סעיף ס"ט התרנו מספק משום דמייירי במקווה שנעשה לשם טהרה ומן הסתם נעשה בכשרות, אבל הכא אינו יודעים אם נעשה כלל לשם מקווה.
-
- ¹⁹⁶ **הלחם ושמה ביאר,** שלמרות שלשו"ע כולו שאוב פסול מדרבנן, חז"ל לא השוו גזרותיהם והחמירו יותר במחצה שאובין מאשר בג' לוגין. וא"כ צ"ל שדינא דסעיף ס"ט שאני כיוון ששם אין פסול מוכיח והוא ספק דרבנן משא"כ הכא שאלין לחומרא.
- ¹⁹⁷ **הש"ך ביאר,** שהמכתשת קרובה יותר למקווה מאשר הצינור או שיותר קל למים להגיע למקווה דרך המכתשת מאשר דרך הצינור ולכן הפסול מוכיח יותר מהכשר.
- ¹⁹⁸ **הלבוש ביאר** את כל דברי השו"ע אליבא דהרמב"ם שרק לשיטתו יש להתיר בכה"ג. **והקשו עליו הט"ז והש"ך,** שכל הראשונים הביאו תוספתא זו וביארוה בכולו שאוב דאורייתא ובכל אופן הקלו בכה"ג.
- ¹⁹⁹ ועיי' הערה 196 בביאור החילוק בדעת השו"ע בין כולו שאוב לנפלו לתוכו ג' לוגין שאובים, אף שבכל גוונא הוא ספק דרבנן.
- ²⁰⁰ **ביאר הט"ז,** דמייירי שכעת המקווה חסר לפנינו ולכן יש להסתפק אבל אם המקווה שלם אין לחוש שלא היו בו מ' סאה אלא אם כן הוחזק שמימיו מתמעטים כדלעיל סעיף ס"ה. (וביאר שהר"ן כתב 'הוחזקה בכשרות' כתב כן לרווחא דמילתא דבלאו הכי אין לחוש להתמעטו מימיו כשלא הוחזק לכך).
- ²⁰¹ **הפת"ש הקשה** על דבריו שהלא הרמב"ם הביא דין זה אע"פ שפסק כתי"ק דמייירי דווקא בטמא טומאה דאו'. **ועוד כתב,** שאע"פ שהוא ספק דרבנן לא אזלינן לקולא אלא"כ ידוע בוודאות שעשה פעולה המתירתו והספק הוא רק אם עשה בצורה הנכונה.
- ²⁰² **וביאר הט"ז והש"ך,** דמייירי שיש בו רוב מים כשרים ולכן הוא ספק דרבנן ואמרינן 'שאני אומר', דבדאורייתא לא תולין מספק.
- ²⁰³ וצ"ל, שלכתחילה אינו יכול לטבול כיוון שאין לי סיבה לתלות באחד מהם שהוא כשר, אבל בדיעבד שכבר טבל שוב חזר דין ספק דרבנן לקולא כיוון שרובו כשר.
- ²⁰⁴ דומיא דלעיל שרק בשניים נודע להיכן נפלו.
- ²⁰⁵ בתוספתא נאמר שארץ הכותים טהורים. **ובב"י כתב א.** פסול שאיבה דאורייתא ולכן מודו ביה כותאי ומקפידים ע"כ.
- ב.** פסול שאיבה דרבנן אך טהרו מספק.

ועוד כתב, שכל זה רק במקווה שידוע שנעשה ע"י אדם אבל במקווה שנעשה בידי שמים כגון בגומות או בחפירות שבשדה וכיוצא בזה, כשר.

• חימום מקוואות (ע"ה)

האם ניתן לחמם מקווה?

ר"י ור"ת: אסור מפני גזירת מרחצאות.

הגהות מרדכי: מותר.

---להלכה---

השו"ע הביא את דעת האוסרים בשם יש מי שאוסר'.

אבל הרמ"א הביא שיש מקילין ויש להחמיר אם לא במקום שנהגו להקל אז אין למחות בידן. ובחמי טבריא מותר לטבול לכולי עלמא.

האם ניתן לרחוץ במרחץ לאחר הטבילה במקווה?

הגהות מרדכי בשם רבנו שב"ט: אסור שמא יאמרו שמי המרחץ מטהרים כמו הטבילה במקווה.

ראב"י: מותר שכל הבעיה היא רק בטבילה לטומאה.

---להלכה---

הרמ"א כתב ע"פ ההגהות מרדכי שמותר להיכנס אחרי הטבילה למרחץ כדי להזיע אבל לרחוץ במרחץ יש אוסרים וכן נהגו.

---תם ונשלם השבח לבורא עולם!---